

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Mgr. Matouš Blažek

SMĚNKA VE SPOTŘEBITELSKÝCH VZTAZÍCH

Rigorózní práce

Vedoucí rigorózní práce: JUDr. Vít Horáček, Ph.D., MBA

Obchodní právo

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 10. 8. 2016

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracoval samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Mgr. Matouš Blažek

Děkuji tímto vedoucímu diplomové práce JUDr. Vítu Horáčkovi, Ph.D., MBA, za pomoc a cenné rady při tvorbě této rigorózní práce.

Děkuji své rodině za podporu a trpělivost při psaní této práce.

OBSAH

OBSAH.....	4
POUŽITÉ ZKRATKY.....	7
ÚVOD.....	9
I. HISTORICKÝ EXKURZ.....	11
I.1 Zdůvodnění a cíle historického bádání.....	11
I.2 Vznik a vývoj směnečné formy.....	11
I.3 Směnky na území českých zemí.....	12
I.3.1 Zavedení a rozšíření směnek.....	12
I.3.2 Vratislavské směnečné řády.....	13
I.3.3 Směnečný řád z r. 1717.....	14
I.3.4 Směnečný řád z r. 1850.....	15
I.3.5 Směnečný zákon z r. 1927.....	15
I.3.6 Směnečný řád z r. 1941.....	24
I.3.7 Zákon směnečný a šekový z r. 1950.....	25
II. DEFINICE A VYUŽITÍ SMĚNKY.....	26
II.1 Definice směnky v teorii.....	26
II.2 Druhy směnek a jejich praktické využití.....	28
II.3 Výhody směnky oproti jiným formám zajištění.....	30
III. VYMEZENÍ SPOTŘEBITELSKÝCH VZTAHŮ.....	32
III.1 Zákonná definice.....	32
III.1.1 Spotřebitel jako fyzická osoba.....	32
III.1.2 Jednání mimo rámec obchodní činnosti.....	34
III.1.3 Jednání s podnikatelem.....	35
IV. SPOTŘEBITEL A BLANKOSMĚNKA.....	37
IV.1 Úvod.....	37
IV.2 Minimum směnečné formy.....	38
IV.3 Vyplňovací dohoda.....	39
IV.4 Obrana proti zneužití blankosměnky.....	44
IV.5 Obrana promlčením?.....	45
IV.6 Umoření blankosměnky?.....	47
IV.7 Závěr.....	47

V. SPOTŘEBITEL NA MÍSTĚ AVALISTY.....	48
V.1 Formální pojetí akcesority avalu	48
V.2 Rozsah avalu	48
V.3 Okruh kauzálních námitek avalisty v judikatuře	49
VI. ÚČELOVÉ INDOSACE SPOTŘEBITELSKÝCH SMĚNEK	52
VI.1 Rigor cambialis	52
VI.2 Rozbor účinků rubopisu	54
VI.2.1 Legitimační účinky.....	54
VI.2.2 Garanční účinky	55
VI.2.3 Převodní účinky.....	55
VI.2.4 Abstrakční účinky	58
VI.3 Aktuální vývoj judikatury ve věci účelových indosací	61
VI.4 Závěr.....	66
VII. SPOTŘEBITELSKÉ SMĚNKY A ROZHODČÍ ŘÍZENÍ	67
VII.1 Arbitrabilita směnečných sporů	67
VII.2 Komparace rozhodčího a soudního směnečného řízení	67
VII.3 Judikaturní vývoj rozhodčích doložek	69
VII.4 Pokračující poškozování spotřebitelů v rozhodčím řízení	73
VII.5 Úvahy de lege ferenda	74
VIII. NÁMITKA NEPRAVOSTI PODPISU NA SMĚNCE	75
VIII.1 Úvod	75
VIII.2 Náležitosti podpisu	75
VIII.3 Důkazní břemeno k námitce nepravosti podpisu	79
IX. ZAJIŠŤOVACÍ SMĚNKA A SPOTŘEBITELSKÝ ÚVĚR	82
IX.1 Úvod	82
IX.2 Vývoj právní úpravy směnky v oblasti spotřebitelských úvěrů.....	82
IX.3 Možnost jednostranné změny rektasměnky na směnku na řad	83
IX.4 Novela zákona o spotřebitelském úvěru	86
IX.5 Jak získat zpět nezákonnou směnku	86
ZÁVĚR.....	90
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	91
RESUMÉ / SUMMARY	96
ABSTRAKT / ABSTRACT.....	98

NÁZEV PRÁCE V ANGLICKÉM JAZYCE / THESIS TITLE.....	99
KLÍČOVÁ SLOVA / KEYWORDS	100

POUŽITÉ ZKRATKY

an.	a následující
atp.	a tak podobně
č.	číslo
EÚLP	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ze dne 4. 11. 1950
ESD	Evropský soudní dvůr (dnes Soudní dvůr Evropské unie)
InsZ	zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)
KanŘ	Instrukce Ministerstva spravedlnosti č. 505/2001 Org., ze dne 3. 12. 2001, kterou se vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy
LZPS	ústavní zákon č. 2/1993 Sb., LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD
n. l.	našeho letopočtu
např.	například
odst.	odstavec
o.s.ř.	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
NOZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
ObčZ	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném do 31. 12. 2013
ObchZ	zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění účinném do 31. 12. 2013
písm.	písmeno
R	Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu
r.	rok
resp.	respektive
s.	strana
Sb.	Sbírka zákonů
sp. zn.	spisová značka
srov.	srovnej
TZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
tzv.	takzvaný

ust.	ustanovení
Váž.	<i>Rozhodnutí nejvyššího soudu československé republiky ve věcech občanských.</i> Vážný, František, ed. V Praze: Právnické vydavatelství (V. Tomsa), 1920-1949. Sbírka rozhodnutí nejvyšších stolic soudních republiky československé. Ř. I-a.
vyd.	vydání
zejm.	zejména
ZEK	zákon č. 127/2005 Sb., o elektronických komunikacích
ZOK	zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích)
ZOS	zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele
ZP	zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce
ZRŘ	zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů
ZŘS	zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
ZSŠ	zákon č. 191/1950 Sb., směnečný a šekový
ZSÚ	zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů

Není-li uvedeno jinak, jsou všechny výše uvedené právní předpisy citovány ve znění platném a účinném ke dni uzavření rukopisu této práce.

Také všechny citace, odkazující na internetové zdroje, odkazují na znění internetových stránek ke dni uzavření rukopisu této práce.

ÚVOD

Směnka vznikla ve středověku, v oblasti dnešní severní Itálie.^{1,2} Byla původně nástrojem obchodníků, a jejím smyslem bylo urychlení a zjednodušení mezinárodního obchodního styku.³ Směnka zejména nahrazovala přepravu peněžní hotovosti, která byla mezi vzdálenými městy velice nepohodlná a nebezpečná. Aby se zjednodušil a urychlil obchodní styk, vyvinula se ve směnečném právu celá řada právních institutů, které se ostatním odvětvím právního řádu zcela vymykají (např. směnečná přísnost, abstraktnost směnečných závazků, a další). Směnečné právo se tak postupem času vyvinulo ve zvláštní právní svět. Jako právo profesionálních obchodníků, čili osob znalých směnečného práva (nebo alespoň jeho základních institutů), nepotřebovalo směnečné právo ustanovení a právní instituty, jejichž cílem by byla ochrana slabší smluvní strany před neznalostí směnečného práva a jeho institutů a před neuváženým převzetím směnečného závazku.

Vlivem výše uvedeného byl a je vstup do směnečně právního vztahu pro spotřebitele značně riskantním počinem. Pro spotřebitele je nebezpečná zejména přísnost a bezpodmínečnost směnečných závazků a přísnost směnečného soudního řízení (zejm. tzv. námitková koncentrace⁴). Převzetí směnečného závazku je tak pro spotřebitele, neznalého směnečného práva, doslova pastí. Jak výstižně glosoval již před více než 70 lety dr. Antonín Čech⁵: „*Normální člověk nepodstupuje směnečné závazky jen pro krásné modré oči. A přece někteří lidé berou na sebe s lehkým srdcem těžké břímě. Omlouvá je neznalost směnečně právních předpisů, které jsou na směnečného dlužníka velmi přísné.*“ Toho jsou si vědomi i někteří nepoctiví podnikatelé, a proto smenek ve spotřebitelských vztazích hojně užívají.

Praxe zneužívání směnečného práva na úkor slabší strany zdá se však být stará^{6,7}, a v posledních dvou dekadách nabývá opět na rozmachu⁸, poté, kdy na

¹ URFUS, Valentin. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích a počátky novodobého práva obchodního*. [1. vyd.]. Praha: Nakl. Československé akademie věd, 1959, s. 9.

² ROUČEK, František. *Nové československé právo směnečné*. 1. vyd. V Praze: Státní tiskárna, 1927, s. 51.

³ KOTÁSEK, Josef. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, xv, 404 s. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788073579654, s. 2.

⁴ Viz například usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2342/11, ze dne 1. 12. 2011.

⁵ ČECH, Antonín. *Směnka podle nové úpravy*. Brno-Husovice: J. Jícha, 1942. 34 s. Příručky Praktického Podnikatele; sv. 1., s. 3.

⁶ URFUS, Valentin. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích a počátky novodobého práva obchodního*. [1. vyd.]. Praha: Nakl. Československé akademie věd, 1959, s. 5.

území dnešní České republiky bylo její užívání velice řídké za německé okupace⁹ i v období „vlády jedné strany“¹⁰. Dr. Antonín Čech¹¹ si ani v této věci nebere servítky a o užití směnky přímo uvádí, že: „*V soukromém životě se jí používá výjimečně a často za podezřelých okolností.*“ Výše uvedené mohu konečně potvrdit i ze zkušenosti; sám jsem právně zastupoval větší počet spotřebitelů ve směnečných řízeních, ve kterých indosované zajišťovací směnky trpěly neexistencí kauzy.

Počínaje druhou polovinou dvacátého století se právní řády všech zemí Evropské unie mění vlivem prosazující se doktríny Evropské unie, politiky ochrany spotřebitele. Směnečné právo, jedinečné svou celosvětovou unifikací a rigiditou trvajícím po staletí, zdá se však být, přinejmenším formálně, doktrínou ochrany spotřebitele nedotčeno (míněna zejm. absence novely platného zákona směnečného a šekového). Právní vztah mezi směnečným právem a právními předpisy na ochranu spotřebitele je nejasný: je například otevřenou, a v praxi velmi diskutovanou, otázkou, zda je směnečné právo natolik svébytné, že je právem zvláštním (*lex specialis derogat legi generali*) vůči ochraně spotřebitele, nebo je tomu právě naopak, a na směnečné vztahy, kterých je účasten spotřebitel, nutno především aplikovat ustanovení o ochraně spotřebitele. Je snad právní úprava spotřebitelských vztahů nepřímou novelizací (*lex posterior derogat legi priori*) směnečného práva? A co je více, ochrana (směnečného) věřitele nebo dlužníka? Na tyto otázky, a nejen na ně, se v této práci snažím nalézt odpovědi.

Nehodlám tedy naříkat nad lidskou proradností na jedné straně a lehkovážností na straně druhé, a pokusím se v této práci právně analyzovat některé problémy, které přináší užití směnky (včetně soudního uplatňování) ve spotřebitelských vztazích.

⁷ WENIG-MALOVSKÝ, Arnošt, *Směnečněprávní záměna v osobě věřitele a směnečné námitky*, Praha, Československá obchodní komora, 1965, s. 7.

⁸ Tisková zpráva České národní banky o udělení pokuty 6 milionů Kč pojistnému agentovi za nezákonné využívání směnek sloužících k zajištění placení lhůtního pojistného spotřebiteli. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/tiskove_zpravy_cnb/2012/20120302_pokuta_ifp.html.

⁹ ČECH, Antonín. *Směnka podle nové úpravy*. Brno-Husovice: J. Jícha, 1942. 34 s. Příručky Praktického Podnikatele; sv. 1., s. 3.

¹⁰ PAVLÍK, Emanuel. *Směnka a šek v mezinárodním obchodním styku: [Autoreferát kand. dis.]*. Praha: [s.n.], 1977., s. 1.

¹¹ ČECH, Antonín. *Směnka podle nové úpravy*. Brno-Husovice: J. Jícha, 1942. 34 s. Příručky Praktického Podnikatele; sv. 1., s. 3.

I. HISTORICKÝ EXKURZ

I.1 Zdůvodnění a cíle historického bádání

S ohledem na dlouhou tradici a rigiditu směnečného práva, která je v našem právním řádu ovšem zcela výjimečná, považuji historické bádání za naprosto nezbytné, a to jak pro účely této práce, tak i dokonce pro praktickou aplikaci směnečného práva. Směnečné právo je v tomto směru mezi ostatními obory práva naprosto jedinečné tím, že četba historické komentářové literatury a studium staré judikatury má i v aplikační rovině nezastupitelnou funkci.¹² V historickém bádání se proto zaměřuji a zastavuji se u právních otázek, které souvisí s tématem této práce. V dalších kapitolách této práce se pak na historickou, zejména pak prvorepublikovou, doktrínu a judikaturu hojně odkazuji, a používám ji ve své právní argumentaci.

I.2 Vznik a vývoj směnečné formy^{13,14}

Směnka vznikla ve 12. století n. l. v oblasti dnešní severní Itálie, byť se lze setkat i s názorem, že vznikla již ve starověku v Římě, Řecku, nebo dokonce v Arábii. Směnka byla nejprve upravena obyčejovým právem. To, co se však ve 12. stol. n. l. nazývalo směnkou, mělo s dnešní směnkou vlastně překvapivě málo společného, a podobalo částečně dnešní směnce vlastní; směnka zejména nebyla cenným papírem, ale jen potvrzením o pohledávce, a nebyla převoditelná rubopisem. Směnka se vyvinula z tzv. notářských kampsorských listin, které obsahovaly doložky, původem z vulgárního provinčního italského práva z 6. stol. n. l., propůjčující těmto listinám postavení primitivních ordrepapírů. Zvláštností směnky bylo, že její nabyvatel (dnes by se jednalo o indosatáře) nemohl vymáhat svá práva soudně, když se nacházel z pohledu práva stranou směnečného právního vztahu. Směnka se v průběhu času postupně vyvíjela: v 15. století se v Itálii vyvinul směnečný proces, a to včetně směnečné přísnosti a snadné vykonatelnosti. V 16. století, ve Francii, se vyvinul indosament. V 17. a 18. století se v Anglii vyvinul směnečný eskont

¹² KOTÁSEK, Josef. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, xv, 404 s. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788073579654, s. 14.

¹³ Tamtéž, s. 2-3.

¹⁴ URFUS, Valentin. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích a počátky novodobého práva obchodního*. [1. vyd.]. Praha: Nakl. Československé akademie věd, 1959, s. 10-11.

a povaha směnky jako cenného papíru. Tím byl uzavřen vývoj směnečné formy. Od 17. století se objevuje také první směnečná literatura a směnečné kodifikace.¹⁵

I.3 Směnky na území českých zemí

I.3.1 Zavedení a rozšíření směnek¹⁶

Byť lze první případy užití směnky na našem území datovat již koncem 15. století, směnečné právo na našem území zdomácňuje až na počátku století osmnáctého. Důvody zdomácnění směnek v českých zemích souvisí zřejmě s následujícími faktory: rozšíření směnek v západoevropských zemích v 17. století, nárůst kapitálu, rozmach úvěrových vztahů, a všeobecné zotavení národního hospodářství po bitvě na Bílé hoře. Ve směnce byl spatřován jeden z prostředků povznesení obchodu, peněžního a úvěrového styku. Na počátku 18. století je již zřejmě praxí a obyčejem dostatečně zakořeněna forma směnečného styku, a tak se hovoří zejména o procesní kodifikaci směnečného práva. Vzhledem k častému úvěrování a souvisejícímu užití směnek židovským obyvatelstvem se v polsko-haličské oblasti, asi v 16. století, vyvíjí směnečná forma zvláštní, tzv. mamran, čili směnka koncipovaná v hebrejském jazyce.

Vývoj směnky na evropském území velmi významným způsobem poznamenal také kanonický zákaz jakéhokoli úroku.¹⁷ Praxe směnečného styku si však rychle našla způsoby, jak zákaz úroku obcházet; směnka se např. musela lišit v místě vystavení a v místě placení, a úrok se pak skryl do transakčních nákladů. Na území českých zemí byla „lichva“ zakázána Obnoveným zřízením zemským a Koldínovým městským právem a normována jako úrok přesahující 6 % p. a. Oficiální univerzitní právní věda (absolutní zákaz úroku) a praxe se tedy rozcházely. Od roku 1704 byl povolen i úrok vyšší, a to v oblasti obchodních vztahů; také proto lze s prof. Urfusem konstatovat, že: „*Platné právní předpisy o lichvě a braní úroků nebránily nikterak zdomácňování směnek v našich zemích.*“ Morálně podepřeného zákazu lichvy využil u nás postupem času (v 17. století) panovník, který přeměnil lichvu v delikt proti královskému fisku a stanovil, že úrok nad 6 % p. a. propadá právě jemu. Dovolují si poukázat na jednu zajímavost či paradox, že zákaz úroku vychází

¹⁵ Například: Vratislavský směnečný řád (1672), S. Scaccia: Tractatus de commerciis et cambiis (1618) a R de Turri: Tractatus de cambiis (1654).

¹⁶ URFUS, Valentin. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích a počátky novodobého práva obchodního*. [1. vyd.]. Praha: Nakl. Československé akademie věd, 1959, s. 13, 49-50, 84, 91 a 95.

¹⁷ Například Graciánův dekret (asi z r. 1140).

z dezinterpretace příslušných pasáží Bible; Bible zakazuje pouze úrok mezi „Božím lidem“¹⁸, tj. věřícími, zejména pak půjčování na úrok chudině¹⁹, nikoli tedy úrok obecně. Navíc Ježíš z Nazaretu, zvaný Kristus, vypráví podobenství, ve kterém vytýká línému služebníkoví, že nedal svěřené peníze alespoň úročit: „[M]ěl jsi ty peníze mé dáti penězoměncům, a já přijda, vzal byl bych, co jest mého, s požitkem.“²⁰

I.3.2 Vratislavské směnečné řády²¹

První zákonnou formou, která upravovala směnečné právo, byly městské právní normy, a to Vratislavské směnečné řády (první z r. 1672, druhý z r. 1710 nebo 1712). Vratislavské směnečné řády byly původně partikulárním právem; podobné směnečné řády měly např. Augsбург, Frankfurt a Lipsko. Jako takové upravovaly přijetí, zaplacení a protesty směnek, které mířily do Vratislavi. Vystavení a náležitosti směnky se naopak posuzovaly právem místa vystavení. Císařským reskriptem byla následně platnost v pořadí druhého Vratislavského směnečného řádu rozšířena na celý český stát.

Vratislavské směnečné řády vyplývaly z obyčejového práva a vyznačovaly se kazuistikou a absencí vnitřní systematiky. Lze z nich usuzovat, že směnka byla svým druhem smlouvy, měla abstraktní povahu, a byla převoditelná indosamentem. Indosanté byli směnečně zavázáni a směnečný akcept byl bezpodmínečně závazný. Rozdílem hmotněprávním oproti dnešní době byl zejména zákaz blankoindosamentu. Většinou se neuznávala směnka uzavíraná ústně.²² Směnky se protestovaly, a pokud se protestovaná směnka vrátila zpět, byl jí povinen její výstavce zaplatit, společně se všemi náklady.

Vratislavské směnečné řády neobsahovaly procesní předpisy. Směnečné spory byly především arbitrární; rozhodovali je starší cechovní organizace. Teprve pokud tento postup nevedl k cíli, rozhodovaly směnečné spory soudy. Vymáhání směnečných pohledávek ilustruje výmluvně právní praxe pražská; směnečné spory rozhodovaly tzv. desetipanské soudy. Splnění dluhu bylo Staroměstským

¹⁸ 5. Mojžišova 23:19.

¹⁹ 2. Mojžišova 22:25 a 3. Mojžišova 25:36.

²⁰ Evangelium podle sv. Matouše, 25:27 (citováno podle Bible kralické, vyd. z r. 1613).

²¹ URFUS, Valentin. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích a počátky novodobého práva obchodního*. [1. vyd.]. Praha: Nakl. Československé akademie věd, 1959, s. 100 a 118.

²² Opačně k ústní formě směnek: V. X. Neumann z Puchholzu, *Tractatus de Cambio*, Praha 1715, s. 11.

desetipanským soudem vymáháno jako kterýkoli jiný dlužní úpis, a to třemi postupnými rozkazy se třemi různými lhůtami k plnění (14 dnů, 3 dny a „do západu slunce“). Novoměstský desetipanský soud, naproti tomu, vymáhal směnečné pohledávky jedinou výzvou se lhůtou 24 hodin. V obou případech bylo možné následně žádat o tzv. exekuci, čili vydání zatykače na dlužníka. Staroměstský soud si následně ponechal svou dřívější právní praxi (směnka nepožívala žádných procesních výhod), naproti tomu novoměstský soud dobrovolně přijal vratislavskou směnečnou soudní praxi.

Pro středobod zájmu této práce je pak významné, že je rozdíl mezi Vratislavskými směnečnými řády, když první hovoří o směnečných obchodech toliko jako o prostředku obchodu, kdežto v pořadí druhý, o čtyřicet let později, signalizuje vývoj ve využití směnek: používat směnky pro účely úvěru mohl každý občan města.

I.3.3 Směnečný řád z r. 1717²³

První zákonnou úpravou v českých zemích je směnečný řád z r. 1717, obnovený patentem z r. 1763, který u nás sjednotil směnečné právo, a to zavedením směnečného práva rakouského. Formálně byl rozdělen do dvou částí: směnečný řád (upravoval náležitosti a pravidla použití směnky) a soudní řád. Systematika směnečného řádu směřovala od obecného (definice směnečného poměru, směnky, vymezení jednotlivých druhů směnek) ke zvláštnímu – jak řešit různé směnečné případy. Směnečné náležitosti byly obdobné jako dnes. Směnečný závazek byl abstraktní povahy.

Zřízeny byly také merkantilní soudy, v jejichž vzniku spatřuje prof. Urfus předstupeň vzniku obchodního práva. Směnečné a merkantilní soudy byly částečně obsazeny laiky (měšťští kupci a obchodníci), v první instanci dokonce výhradně. Rozhodování směnečných soudů bylo trojinstanční; v prvním řízení rozhodovaly směnečné a merkantilní soudy, ve druhé instanci apelační směnečné soudy a ve třetí fázi Nejvyšší soud ve Vídni. Řízení se zahajovalo písemným podáním, jehož přílohou byla směnka. Na základě žaloby bylo v nejbližším termínu nařizení jednání (zasedalo se v úterý a čtvrtek). Vyjádření (námitky) žalovaného, repliku žalobce i dupliku žalovaného bylo nutné odbyť zásadně na jediném soudním roku. Šlo-li o zvláště důležitou námitku, mohla být poskytnuta lhůta 3 dnů. Odvolání muselo být podáno

²³ URFUS, Valentin. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích a počátky novodobého práva obchodního*. [1. vyd.]. Praha: Nakl. Československé akademie věd, 1959, s. 207, 209, 213, 216 a 236-242.

bezprostředně po vyhlášení rozhodnutí. Odvolací směnečný soud rozhodoval zásadně písemně. Žádost o revizi bylo nutno podat opět do 3 dnů. Nejvyšší soud ve Vídni rozhodoval směnečnou agendu přednostně. Na další žádost věřitele vydal soud platební příkaz adresovaný dlužníkovi, aby ten splnil do tří dnů. Nesplnil-li dlužník, vyhlásil soudní zřízenec zabavení majetku dlužníka do výše vymáhané pohledávky. Nebyly-li u dlužníka nalezeny věci v dostatečné hodnotě, mohl se věřitel domáhat, aby na dlužníka byla uvalena dlužnická vazba. Novinkou bylo, že každému věřiteli bylo umožněno nastoupit na směnečného dlužníka urychlenou směnečnou exekucí, a to ať byl jakéhokoli společenského postavení. Směnečné a merkantilní soudy zrušil Josef II. a sloučil je s magistráty měst.

I.3.4 Směnečný řád z r. 1850

Směnečný řád 1850 měl za cíl sjednocení rakouského a německého směnečného práva (viz jeho preambule). Směnečná forma byla v zásadě totožná jako dnes, jen úvodní články směnečného řádu se navíc věnovaly splatnosti tzv. veletržních směnek. Rozdílem je opět, že směnečný řád tehdy ještě počítal s uvězněním směnečného dlužníka pro neplacení, když za splnění směnečného závazku odpovídal směnečný dlužník svou osobou i majetkem (čl. II směnečného řádu).

I.3.5 Směnečný zákon z r. 1927

Úvod

Směnečný zákon z r. 1927 nahradil směnečný řád z r. 1850 a uherský směnečný zákon z r. 1876, platný na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, a odstranil tak dosavadní nežádoucí dualismus směnečného práva. Jednalo se o spíše sjednocující, nikoli reformní, směnečný zákon. Autorem osnovy zákona byl proslulý prof. Rouček, a na jeho finální podobě se podíleli také neméně proslulí prof. Herman-Otavský, prof. Hora a prof. Wenig.²⁴ Z množství judikatury a doktríny ke směnečnému zákonu z r. 1927 se níže dotýkám za prvé právních otázek, které byly ve směnečném právu diskutovány v době tzv. první republiky, a které zároveň považuji za aktuální i dnes, za druhé právních otázek, které by v dnešní době stály,

²⁴ ŠTĚPINA, Jaroslav. *Směnka a směnečné řízení podle československého práva: (výklad k československému zákonu směnečnému, o příslušnosti a řízení ve věcech směnečných s praktickými vzorci a dodatkem zákona o směnečném poplatku)*. Praha: Josef Svoboda, 1933. 270, [i] s. Knihy o právu; sv. 1, s. 13.

de lege ferenda za uvážení, a za třetí právních zajímavostí, které jednoduše stojí za povšimnutí.

Námitka směnečné nezpůsobilosti

Podle § 1 směnečného zákona z r. 1927 (níže citován, není-li uvedeno jinak) se mohl směnečně zavazovat každý, kdo byl způsobilý zavazovat se smlouvami (zákaz přebírání směnečných závazků pro aktivní i pensionované důstojníky a vojsko byl totiž zrušen zákonem č. 620/1919 Sb.). Svěbytností směnečného práva bylo, že zavazovat se nemohla kategorie osob, kterou rakouský všeobecný občanský zákoník z r. 1950 nazýval „dospělými nezletilci“ (od 14 do 21 let), byť by se tyto osoby jinak mohly zavazovat až do výše svého majetku. Prof. Rouček²⁵ i prof. Hermann-Otavský²⁶ zde argumentují poněkud zvláště (alespoň z dnešního pohledu), a sice že v § 1 směnečného zákona z r. 1927 je uvedeno slovo „kdo“, nikoli „pokud“ (viz citace výše). Z toho podle nich vyplývá, že směnečně zavazovat se mohou jen zletilé osoby, které mají neomezenou způsobilost zavazovat se smlouvami. A občanskoprávní způsobilost je, argumentuje dále prof. Rouček, omezena pouze na některé věci, kdežto směnečný dlužník je zavázán celým svým jměním (tento argument je již pochopitelný). Směnečně zavazovat se nemohly také osoby omezené ve svéprávnosti. Neplatnost jejich směnečného závazku však mohla být zhojena po nabytí směnečné svéprávnosti. Podpisy osob, které se nemohou směnečně zavazovat, neměly vliv na závazek ostatních osob (§ 2), u příjemce dokonce nebylo rozhodné, zda směnku vůbec podepsal (Váž., č. 11248). Námitka nezletilosti plynula přímo ze směnečného práva, čili byla absolutní.²⁷

Označení směnky

Pokud se týká směnečného prohlášení (§ 3 odst. 1), stejně jako dnes, pouhé označení listiny za směnku nestačilo, když označení jako směnka muselo být pojato i do textu směnečného prohlášení. Vedly se však, stejně jako dnes, spory o jeho formu; akademici neměli pochyb o platném označení směnky v případě slov

²⁵ ROUČEK, František. *Nové československé právo směnečné*. Nově upravené, přepracované a doplněné páté vydání. Brno: Universitní knihkupectví Barvič & Novotný, 1931, s. 107.

²⁶ HERMANN-OTAVSKÝ, Karel. *Československé právo směnečné: s otiskem Ženevských konvencí z r. 1930*. 2., nově upr. vyd. Praha-Smíchov: V komisi Spolku československých právníků Všeherd, 1930, s. 47.

²⁷ ŠTĚPINA, Jaroslav. *Směnka a směnečné řízení podle československého práva: (výklad k československému zákonu směnečnému, o příslušnosti a řízení ve věcech směnečných s praktickými vzorci a dodatkem zákona o směnečném poplatku)*. Praha: Josef Svoboda, 1933. 270, [i] s. Knihy o právu; sv. 1, s. 9-17.

„primasměnka“ nebo „solasměnka“.²⁸ Sporná však byla slova jako „směnečný list“, „směnečný úpis“, nebo „směnečná listina“, která připouštěl prof. Rouček²⁹, extenzívně argumentujíc, že zákon předepisuje označení „jako směnka“ nikoli pouze „směnka“, a proto podle něj stačí použít jiného označení téhož významu jako směnka. S jeho názory však jiní autoři nesouhlasili; např. prof. Herman-Otavský³⁰ prof. Roučkovi vytýká, že „směnečný list“ je označení širší než označení pro směnku, a dr. Štěpina zase odkazuje na přísnost směnečného práva.³¹ Pro názor o nepřipustnosti jiných označení směnky se vyslovil také Nejvyšší soud Československé republiky, který neuznal jako platné označení směnky jako „trata“ či „assegno“ (Váž., č. 9089). Poznávám jen, že útěchou může být fakt, že neplatnost směnky jako cenného papíru neznamena neexistenci obligace podle občanského práva. Dobovou zajímavostí bylo, že se v českém textu připouštělo slovo „zmenka“, jelikož čeština a slovenština byly toho času společně jediným, tzv. československým jazykem. Dobovou zvláštností byl také zákaz, resp. sankce neplatnosti, postihující směnku v hebrejském jazyku nebo písmu (§ 109), která se označovala jako tzv. mamran. Jinak bylo lhostejno, jakým jazykem je směnka sepsána. Lhostejná byla dokonce i látka, na které byla směnka napsána - papír, pergamen, tkanina, dřevo, atp.³²

Měna směnky

Směnečný zákon z r. 1927 rozlišoval především obchodní a neobchodní směnečné vztahy; v návaznosti na to se použil subsidiárně buď obchodní zákon, nebo právo občanské. Zákon předepisoval, že směnka musela směřovat k peněžnímu plnění, jinak byla neplatná (§ 3 odst. 2). Zajímavý byl navazující spor o to, zda směnka musela ke své platnosti obsahovat také údaj o měně nebo nikoliv; prof. Hermann-

²⁸ Např. HERMANN-OTAVSKÝ, Karel. *Československé právo směnečné: s otiskem Ženevských konvencí z r. 1930*. 2., nově upr. vyd. Praha-Smíchov: V komisi Spolku československých právníků Všeohrd, 1930, s. 27.

²⁹ ROUČEK, František. *Nové československé právo směnečné*. Nově upravené, přepracované a doplněné páté vydání. Brno: Universitní knihkupectví Barvič & Novotný, 1931, s. 54.

³⁰ HERMANN-OTAVSKÝ, Karel. *Československé právo směnečné: s otiskem Ženevských konvencí z r. 1930*. 2., nově upr. vyd. Praha-Smíchov: V komisi Spolku československých právníků Všeohrd, 1930, s. 27.

³¹ ŠTĚPINA, Jaroslav. *Směnka a směnečné řízení podle československého práva: (výklad k československému zákonu směnečnému, o příslušnosti a řízení ve věcech směnečných s praktickými vzorci a dodatkem zákona o směnečném poplatku)*. Praha: Josef Svoboda, 1933. 270, [i] s. Knihy o právu; sv. 1, s. 21.

³² ROUČEK, František. *Nové československé právo směnečné*. Nově upravené, přepracované a doplněné páté vydání. Brno: Universitní knihkupectví Barvič & Novotný, 1931, s. 51-53.

Otavský³³ vychází ze skutečnosti, že zákon č. 187/1919 Sb. presumuje, že platidlem na území Československa je koruna československá („Kč“), a poukazuje i na dřívější zákonodárství, podle kterého, nebyla-li měna ujednána, platila měna tuzemská, a proto směnečný peníz může být udán i bez výslovného údaje o měně. Jiní autoři považovali takovou směnku za neplatnou.^{34,35} Za neurčité ujednání se považovalo, pokud částka nebyla ze směnky patrná, byť by byla mezi účastníky směnečně právního závazku známa (např. „zaplatím částku, kterou jsem dlužen“), neurčité, a neplatnost směnky způsobující, bylo i stanovení alternativní měny (např. „zaplatte 1000 Kč nebo 1000 lir“), nebo plnění ponechané na vůli některého z účastníků (např. „zaplatte částku, kterou Vám sdělím, až do výše 1 000 Kč“). Bylo však přípustné určit alternativu směnečné částky v cizí měně (např. „zaplatte 1000 lir nebo odpovídající částku v Kč“), a bylo přípustné stanovit i druh mincí nebo bankovek, kterými má být placeno. V souvislosti s těmito akademickými úvahami (takové směnky se pravděpodobně běžně nevyskytovaly) vyvstává zajímavá, doktrinálně neřešená, otázka, jak by to bylo v případě zániku příslušné bankovky či mince (vyslovuji se pro platnost směnky, v souladu s ochranou práv nabytých v dobré víře). Neméně zajímavým by byl také výkon rozhodnutí, při kterém by exekutor musel vymoci od povinného peněžité plnění a následně toto rozměnit a osobně předat oprávněnému v určitém počtu mincí nebo bankovek. Je ovšem otázkou, zda by se dnes k tomuto údaji vůbec přihlíželo. Další otázkou je zánik měny, ve které byl směnečný peníz ujednán; jako spravedlivá se mi jeví samozřejmě platnost směnky a přepočítání směnečné sumy na měnu nástupnickou, a to v kurzu platném ke dni zániku měny. Dovoleno bylo také kumulativní údaj (např. „zaplatím 43 a 53 Kč“), ovšem splatnost všech kumulativních částek musela být udána jednotně.^{36,37} Oproti rakouskému

³³ HERMANN-OTAVSKÝ, Karel. *Československé právo směnečné: s otiskem Ženevských konvencí z r. 1930.* 2., nově upr. vyd. Praha-Smíchov: V komisi Spolku československých právníků Všehrd, 1930, s. 28.

³⁴ ROUČEK, František. *Nové československé právo směnečné.* Nově upravené, přepracované a doplněné páté vydání. Brno: Universitní knihkupectví Barvič & Novotný, 1931, s. 55.

³⁵ ŠTĚPINA, Jaroslav. *Směnka a směnečné řízení podle československého práva: (výklad k československému zákonu směnečnému, o příslušnosti a řízení ve věcech směnečných s praktickými vzorci a dodatkem zákona o směnečném poplatku).* Praha: Josef Svoboda, 1933. 270, [i] s. Knihy o právu; sv. 1, s. 22.

³⁶ ROUČEK, František. *Nové československé právo směnečné.* Nově upravené, přepracované a doplněné páté vydání. Brno: Universitní knihkupectví Barvič & Novotný, 1931, s. 54-55.

³⁷ HERMANN-OTAVSKÝ, Karel. *Československé právo směnečné: s otiskem Ženevských konvencí z r. 1930.* 2., nově upr. vyd. Praha-Smíchov: V komisi Spolku československých právníků Všehrd, 1930, s. 31.

směnečnému řádu (čl. 7), nezpůsobovala úroková doložka neplatnost směnky, ale platila pouze za nenapsanou.³⁸

Označení remitenta

Směnka musela obsahovat údaj remitenta (§ 3 odst. 3). O tom, že se jedná o ordrepapír, nemusela být ve směnce zmínka, jelikož to vyplývalo již ze zákona (§ 8 odst. 1). Neplatné byly tzv. „au porteur“ směnky, čili směnky na majitele (doručitele).^{39,40} Platné však byly směnky označující určitou osobu jako remitenta a deklarující, že majitel se může změnit – např. „zaplatím za tuto směnku panu XY nebo majiteli“.⁴¹ Remitent který byl fyzickou osobou, musel být uveden jménem. Nestačilo uvedení obecného označení osoby (např. panu faráři, panu starostovi města Bratislavy, mému synovi Václavovi, mé manželce, atp.). Muselo se jednat o jméno, a to buď občanské nebo obchodní. Stačilo jméno rodinné, nebylo třeba uvádět jméno křestní, zaměstnání, bydliště, apod., avšak i jméno křestní mohlo být jménem rodinným. Remitent který byl právnickou osobou, měl být uváděn v přesné shodě se zápisem v obchodním rejstříku (Váž., č. 2308 a č. 2930). Pluralita remitentů byla přípustná⁴² (např. „manželům Novákovým“). Platná byla i směnka na vlastní řad (§ 5), což podporoval dr. Štěpina⁴³ i tehdejší nejvyšší soud (Váž., č. 8345 a č. 11122). Prof. Rouček naproti tomu považuje směnku s určením „na řad vlastní“ za neurčitou, a ptá se „*Na cí řad?*“.⁴⁴ Neplatná byla také směnka, kde jako remitent byl udán trasát (Váž., č. 5530). Doktrína i judikatura připouštěly konečně i zkratky

³⁸ ŠTĚPINA, Jaroslav. *Směnka a směnečné řízení podle československého práva: (výklad k československému zákonu směnečnému, o příslušnosti a řízení ve věcech směnečných s praktickými vzorci a dodatkem zákona o směnečném poplatku)*. Praha: Josef Svoboda, 1933. 270, [i] s. Knihy o právu; sv. 1, s. 23.

³⁹ HERMANN-OTAVSKÝ, Karel. *Československé právo směnečné: s otiskem Ženevských konvencí z r. 1930. 2., nově upr. vyd.* Praha-Smíchov: V komisi Spolku československých právníků Všeherd, 1930, s. 29.

⁴⁰ ROUČEK, František. *Nové československé právo směnečné*. Nově upravené, přepracované a doplněné páté vydání. Brno: Universitní knihkupectví Barvič & Novotný, 1931, s. 69.

⁴¹ ŠTĚPINA, Jaroslav. *Směnka a směnečné řízení podle československého práva: (výklad k československému zákonu směnečnému, o příslušnosti a řízení ve věcech směnečných s praktickými vzorci a dodatkem zákona o směnečném poplatku)*. Praha: Josef Svoboda, 1933. 270, [i] s. Knihy o právu; sv. 1, s. 24.

⁴² ROUČEK, František. *Nové československé právo směnečné*. Nově upravené, přepracované a doplněné páté vydání. Brno: Universitní knihkupectví Barvič & Novotný, 1931, s. 69.

⁴³ ŠTĚPINA, Jaroslav. *Směnka a směnečné řízení podle československého práva: (výklad k československému zákonu směnečnému, o příslušnosti a řízení ve věcech směnečných s praktickými vzorci a dodatkem zákona o směnečném poplatku)*. Praha: Josef Svoboda, 1933. 270, [i] s. Knihy o právu; sv. 1, s. 24.

⁴⁴ ROUČEK, František. *Nové československé právo směnečné*. Nově upravené, přepracované a doplněné páté vydání. Brno: Universitní knihkupectví Barvič & Novotný, 1931, s. 70.

firemních názvů, pokud tyto zkratky nebyly způsobilé přivodit záměnu (Váž., č. 11052).

Splatnost směnky

Pokud se týká času placení (§ 3 odst. 4), dobovou zvláštností byly tzv. veletržní směnky (splatné v místě a dni veletrhu: „o podzimním vzorkovém veletrhu v Praze“). Neplatnou byla směnka s neexistujícím datem vystavení nebo splatnosti (31. dubna, atp.)⁴⁵, dále směnka, která by poskytovala alternativní datum splatnosti⁴⁶, a také směnka, která poskytovala lhůtu a umožňovala platit v jejím běhu (např. „do 3 měsíců“).^{47,48} Neplatná by byla ale i směnka vázaná na skutečnost, u které se neví, zda nebo kdy nastane (např. „v den smrti otce“). Směnka musela být splatná v určitý den, nikoli snad denní dobu (např. ve 12:00 hod.). Neplatná byla směnka, ve které údaj splatnosti předcházel datu vystavení.⁴⁹ Pokud se týká data splatnosti, nebyla zde přílišná přísnost a uznávaly se také zkratky jako „m. r.“, „t. r.“⁵⁰, počátkem nebo uprostřed měsíce, atp. (viz zákonná fikce v ust. § 28 odst. 2). Pokud chyběl rok splatnosti, myslel se rok vystavení, případně rok následující (§ 28 odst. 2).

Podpis směnečného dlužníka

O podpisu výstavce by mohlo být řečeno to stejné, co jsem již uvedl výše o označení remitenta. Směnka musela být navíc vlastnoručně podepsána. Vyžadoval se podpis označením (jménem nebo firmou), a to nikoli fantazijním nebo obecným.⁵¹ Doktrína dovozovala neplatnost faksimile.^{52,53} Podpis musel být umístěn pod směnečným

⁴⁵ ŠTĚPINA, Jaroslav. *Směnka a směnečné řízení podle československého práva: (výklad k československému zákonu směnečnému, o příslušnosti a řízení ve věcech směnečných s praktickými vzorci a dodatkem zákona o směnečném poplatku)*. Praha: Josef Svoboda, 1933. 270, [i] s. Knihy o právu; sv. 1, s. 25.

⁴⁶ ROUČEK, František. *Nové československé právo směnečné*. Nově upravené, přepracované a doplněné páté vydání. Brno: Universitní knihkupectví Barvič & Novotný, 1931, s. 53 a 58.

⁴⁷ Tamtéž, s. 59.

⁴⁸ HERMANN-OTAVSKÝ, Karel. *Československé právo směnečné: s otiskem Ženevských konvencí z r. 1930*. 2., nově upr. vyd. Praha-Smíchov: V komisi Spolku československých právníků Všeherd, 1930, s. 30.

⁴⁹ ROUČEK, František. *Nové československé právo směnečné*. Nově upravené, přepracované a doplněné páté vydání. Brno: Universitní knihkupectví Barvič & Novotný, 1931, s. 58.

⁵⁰ HERMANN-OTAVSKÝ, Karel. *Československé právo směnečné: s otiskem Ženevských konvencí z r. 1930*. 2., nově upr. vyd. Praha-Smíchov: V komisi Spolku československých právníků Všeherd, 1930, s. 30.

⁵¹ ROUČEK, František. *Nové československé právo směnečné*. Nově upravené, přepracované a doplněné páté vydání. Brno: Universitní knihkupectví Barvič & Novotný, 1931, s. 68.

⁵² ŠTĚPINA, Jaroslav. *Směnka a směnečné řízení podle československého práva: (výklad k československému zákonu směnečnému, o příslušnosti a řízení ve věcech směnečných s praktickými vzorci a dodatkem zákona o směnečném poplatku)*. Praha: Josef Svoboda, 1933. 270, [i] s. Knihy o právu; sv. 1, s. 27.

prohlášením, neboť směnka cizí je vlastně dopis výstavce směnečníkovi (Váž., č. 9273). Lze doplnit, že neplatnost závazku výstavce nemá vliv na platnost závazků ostatních směnečně podepsaných, čili jde o to, zda podpis může být teoreticky zavazujícím podpisem (tak např. pokud se výstavce podepíše jménem, které ještě nemá, způsobuje to platnost směnky, avšak to je třeba odlišit od platnosti závazku výstavce).⁵⁴

Místo placení

K údaji místa, kde má být placeno: pokud není udáno, platí zákonný předpoklad, že je jím místo napsané u jména směnečníka. Je-li uvedeno několik míst, platí místo první (§ 3 odst. 7). To platí i v případě, je-li uvedeno několik směnečníků (Váž., č. 9765). Označení platebního místa jako „Lhota“ stačí, a směnka je pak splatná ve kterékoli Lhotě, kde k presentaci směnky dojde.⁵⁵ Kontroverzní byl názor na více míst placení v judikatuře; jednou řešeno ve prospěch platnosti směnky; v pořadí první uvedené místo bylo místo platební (Váž., č. 10640), v jiném případě byla směnka s více platebními místy posouzena jako neplatná (Váž., č. 6803). Směnečný zákon z r. 1927 znal také domicilovanou směnku, tj. směnku obsahující údaj osoby odlišné od směnečníka, která má směnku vyplatit. To je vhodný právní institut, když například směnečník – trasát zmocní banku k proplacení směnky.

Vznik blankosměnky

Blankosměnek se týkal zajímavý spor o to, zda prázdný podepsaný papír, později vyplněný jako směnka, může dát vzniknout směnce; Prof. Hermann–Otavský připouští vznik směnky⁵⁶, naproti tomu prof. Rouček nikoliv⁵⁷ a argumentuje slovy zákona (§ 6 odst. 2), kde je psáno, že „některé náležitosti chybí“, a contrario, tedy nemohou chybět všechny náležitosti.

⁵³ HERMANN-OTAVSKÝ, Karel. *Československé právo směnečné: s otiskem Ženevských konvencí z r. 1930.* 2., nově upr. vyd. Praha-Smíchov: V komisi Spolku československých právníků Všehrd, 1930, s. 31.

⁵⁴ Tamtéž, s. 32.

⁵⁵ ROUČEK, František. *Nové československé právo směnečné.* Nově upravené, přepracované a doplněné páté vydání. Brno: Universitní knihkupectví Barvič & Novotný, 1931, s. 64.

⁵⁶ ŠTĚPINA, Jaroslav. *Směnka a směnečné řízení podle československého práva: (výklad k československému zákonu směnečnému, o příslušnosti a řízení ve věcech směnečných s praktickými vzorci a dodatkem zákona o směnečném poplatku).* Praha: Josef Svoboda, 1933. 270, [i] s. Knihy o právu; sv. 1, s. 35.

⁵⁷ ROUČEK, František. *Nové československé právo směnečné.* Nově upravené, přepracované a doplněné páté vydání. Brno: Universitní knihkupectví Barvič & Novotný, 1931, s. 72-73.

Námítka falšování směnky

Jedny z nejzajímavějších sporů se vedly o pozdější úpravy směnky, čili, slovy tehdejšího zákona, „falšování směnky“ (§ 77 an.). Falšováním směnky se rozumělo její doplnění bez nebo proti směnečné vyplňovací dohodě. K vyplňovacímu právu směnečnému se vztahovala bohatá judikatura: právo vyplnit směnku se nepromlčovalo ve tříleté lhůtě (Váž., č. 10863), přecházelo na nabyvatele (Váž., č. 5812), chybějící údaje na směnce bylo možné (odpovídalo-li to dohodě) doplnit i během soudního řízení (Váž., č. 4904), dokonce i po něm, když oprava data na směnce na datum umluvené byla přípustná i poté, kdy byla žaloba ze směnky zamítnuta (Váž., č. 8323). Bylo také judikováno, že směnka, jejíž směnečný peníz je paděláním zvýšen, je celá neplatná (Váž., č. 3467), a že přeškrtnutí směnky křížem nemá za následek neplatnost směnky (Váž., č. 8943). Námítka zfalšování směnky byla absolutní⁵⁸, když zákon vycházel směnečným dlužníkům vstříc a presumoval, že v pochybnostech se má za to, že rubopisy pocházejí z doby před zfalšováním (§ 78 odst. 2). Obdobné ustanovení obsahoval také čl. 82 směnečného řádu uherského z r. 1876.⁵⁹ Obdobné ustanovení, optikou spotřebitelů, bohužel, dnes platný zákon směnečný a šekový neobsahuje. Pokud se týkalo námítky excesivního vyplnění směnky, bylo ji možné uplatnit, pouze pokud o tom nabyvatel v době nabytí směnky musel vědět (§ 6 odst. 2).

O účelových indosacích

Pro středobod našeho zájmu je nutné prozkoumat možnost uplatňování kauzálních námitek vůči žalobci – indosatáři, neboť indosace směnek za účelem znemožnění kauzálních námitek spotřebitelům je jednou z hlavních oblastí zájmu dnešní směnečné teorie⁶⁰ i judikatury⁶¹. Prvorepubliková judikatura, z dnešního pohledu průlomově, konstatovala, že: *„Byl-li převod směnky indosací proveden jen za účelem znemožnění námitek dlužníkůvých proti indosantu nebo k jiným účelům nemravným nebo nedovoleným, může každý směn. dlužník vznést proti takovému*

⁵⁸ ŠTĚPINA, Jaroslav. *Směnka a směnečné řízení podle československého práva: (výklad k československému zákonu směnečnému, o příslušnosti a řízení ve věcech směnečných s praktickými vzorci a dodatkem zákona o směnečném poplatku)*. Praha: Josef Svoboda, 1933. 270, [i] s. Knihy o právu; sv. 1, s. 162.

⁵⁹ PAVLÍČEK, Antonín. *Směnka a chek v evropském zákonodárství: studie srovnávací*. V Praze: Tiskem a nákladem J. Otty, 1884. s. 18.

⁶⁰ Za všechny např.: KOTÁSEK, Josef. Neřád na řad? *Obchodní právo*, Praha: První archivní a spisovenská s.r.o., 2013, roč. 22, č. 9, s. 318-325.

⁶¹ Například nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1287/14, ze dne 31. 8. 2015, a nález IV. ÚS 457/10, ze dne 18. 7. 2013.

obmyslenému indosatáři nejen námitku Isti, nýbrž i námitku nedostatku oprávnění“ (Váž., č. 6157)⁶². Dále bylo také judikováno, že: *„Dopustil-li se majitel směnky při jejím nabytí jen nedbalosti, není ohrožen relativními námitkami.“* (Váž., č. 12845). Je tedy zřejmé, že k možnosti uplatnění kauzálních námitek bylo zapotřebí úmyslu nebo alespoň hrubé nedbalosti při nabytí směnky. Bylo však také možné úspěšně namítat, že převod směnky indosací byl proveden jen za účelem znemožnění dlužníkových námitek.

Směnečné právní omyly

Pro středobod našeho zájmu jsou významné následující závěry doktríny: Směnečný zákon platí pro všechny třídy osob, i pro neobchodníky. Platí bez ohledu na znalost jednotlivcovu. *„O omylu ve směnečném právu zásadně platí totéž, co o omylu ve faktu (error iuris nocet). Jedná-li někdo v právním omylu, má jeho jednání tytéž následky, jako kdyby se nemýlil (ignorantia legis nemini permittitur).“*⁶³

Stejně tak i dnešní doktrína nepřipouští neplatnost směnečných závazků z důvodu omylu, když poznamenává k dřívějšímu § 49a ObčZ, který za určitých podmínek stanovil neplatnost právního jednání učiněného v omylu, že nelze připustit, aby byly směnečné závazky relativizovány, a uzavírá, že neschopnost orientovat se v směnečných vztazích nemůže být omluvou.⁶⁴ Navíc lze jistě také odkázat i na právní zásadu ignorantia iuris neminem excusat.⁶⁵ Mohlo by se tak zdát, že spotřebitelé byli ve směnečném právu, v minulosti i dnes, bez pardonu. Byli však, jak uvádím výše, chráněni před účelovou indosací, takže v tomto směru měli příznivější právní postavení než donedávna v České republice (do r. 2013).⁶⁶

Směnečné rukojemství

Nepovažuji za přínosné zabývat se zde směnečnými protesty a směnkami cizími, neboť tyto se ve spotřebitelských právních vztazích v zásadě nevyskytují. Z hlediska spotřebitelských vztahů je ovšem významné směnečné rukojemství. Slovo „rukojmí“

⁶² ŠTĚPINA, Jaroslav. *Směnka a směnečné řízení podle československého práva: (výklad k československému zákonu směnečnému, o příslušnosti a řízení ve věcech směnečných s praktickými vzorci a dodatkem zákona o směnečném poplatku)*. Praha: Josef Svoboda, 1933. 270, [i] s. Knihy o právu; sv. 1, s. 162.

⁶³ HERMANN-OTAVSKÝ, Karel. *Československé právo směnečné: s otiskem Ženevských konvencí z r. 1930. 2., nově upr. vyd.* Praha-Smíchov: V komisi Spolku československých právníků Všehrd, 1930, s. 30.

⁶⁴ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka a šek v České republice*. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2001, s. 29.

⁶⁵ K právním zásadám jako k pramenu práva srov. např. nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 33/97, ze dne 17. 12. 1997.

⁶⁶ Obratem judikatury k čl. I § 17 ZSŠ se zabývám níže.

v názvu tohoto právního institutu je vzhledem k jeho povaze velmi příhodné. Směnečný rukojmí byl zavázán společně a nerozdílně s ostatními směnečnými dlužníky (§ 86), a jeho závazek tedy nebyl pouze podpůrný. Z textu zákona navíc vyplývá (§ 63), že k platnosti závazku rukojmího stačila pouze formální platnost závazku směnečného dlužníka, za kterého se rukojmí zaručil, nehledě na jeho materiální platnost. I tehdy se tedy u rukojemství uplatňovala zásada hmotněprávní samostatnosti směnečného závazku a formální akcesornosti.⁶⁷ Toť hlavní rozdíly oproti běžnému ručitelství, které je závazkem subsidiárním a akcesorickým.

Z hlediska ochrany spotřebitele však byla právní úprava směnečného rukojemství příznivější než dnes, když rukojemství se zakládalo pouze výslovnou doložkou, čili k založení rukojemství nestačil pouhý podpis na líci směnky (viz čl. I § 31 odst. 3 ZSŠ). Pouhý podpis spotřebitele na líci směnky totiž může být jistě podvodným způsobem vylákán, např.: „*Podepište se nám tady, mimo rámeček, jako svědek.*“

I.3.6 Směnečný řád z r. 1941

Roku 1941 nabyl na území Protektorátu Čechy a Morava platnosti jednotný směnečný řád, čili nařízení vlády č. 111/1941 Sb. Jeho znění bylo shodné s říšskoněmeckým jednotným směnečným zákonem z r. 1933. Oba zákony odpovídají výsledkům usnesení Ženevské konference z roku 1930. Užití směnek za Protektorátu však silně pokleslo. Marginální význam tohoto zákona je umocněn i tím, že platil pouhých 9 let, když byl nahrazen zákonem směnečným a šekovým z r. 1950. Oba zákony jsou, vlivem směnečné unifikace, prakticky shodné.

Zákon nově povoluje úrokovou doložku u směnek na viděnou nebo určitý čas po viděné (čl. 5). Nedovoluje cizí označení směnek v českém směnečném prohlášení (např. „rimesa“ nebo „wechsel“). S ohledem na téma této práce nutno poukázat na fakt, že byl zaveden čl. 17, který zněl shodně s dnešním čl. I § 17 ZSŠ. I v této době se setkáváme s účelovými indosacemi, které výstižně popisuje, skoro až nabádajícím způsobem, dr. Antonín Čech: „*Směnečný závazek je závazkem abstraktním. V případě soudního sporu nezkoumáme, z jakého důvodu vznikl, takže se dobře hodí k zajištění plnění i takových pohledávek, které jsou jinak nežalovatelné; na příklad půjčím někomu jistý obnos do karet, a abych si zabezpečil*

⁶⁷ HERMANN-OTAVSKÝ, Karel. *Československé právo směnečné: s otiskem Ženevských konvencí z r. 1930.* 2., nově upr. vyd. Praha-Smíchov: V komisi Spolku československých právníků Všeherd, 1930, s. 73.

*zaplacení této částky, která podle zákona není žalovatelná, dám si podepsat dlužníkem směnku, kterou rubopisem převedu na třetí osobu, a ta jako směnečný věřitel vymáhá zaplacení soudně urychleným příkazním řízením nebo směnečnou žalobou. Dlužníkovi pak nepřísluší námitka, že směnka byla podepsána pro pohledávku nežalovatelnou, jak by mu patřila, kdyby žalovaná částka byla doložena obyčejným dlužním úpisem nebo prokazována svědky.*⁶⁸. Je tedy zřejmé, že obcházení zákona, resp. zneužití práva⁶⁹, bylo pěstováno i v dobách nejtvrďší státní represe, za dob Protektorátu.

I.3.7 Zákon směnečný a šekový z r. 1950

Po skončení druhé světové války byla v Československu právní situace ohledně směnek poněkud nepřehledná, jelikož v r. 1941 byl na Slovensku přijat jiný směnečný zákon než v Protektorátu, a tak byl opět nastolen dualismus směnečného práva. Dualismus směnečného práva překonává zákon směnečný a šekový z r. 1950, dosud platný a účinný, novelizovaný jen vzácně.

⁶⁸ ČECH, Antonín. *Směnka podle nové úpravy*. Brno-Husovice: J. Jícha, 1942. 34 s. Příručky Praktického Podnikatele; sv. 1., s. 3-6.

⁶⁹ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 457/10, ze dne 18. 7. 2013.

II. DEFINICE A VYUŽITÍ SMĚNKY

II.1 Definice směnký v teorii

Mám-li zkoumat užití a právní úpravu směnký ve spotřebitelských vztazích, považuji za nezbytné nejprve zmínit, alespoň ve stručnosti, definici směnký. Definici směnký zákon neobsahuje, a tak je dílem právní teorie. Zákon totiž pouze vypočítává údaje, které musí směnký obsahovat (čl. I § 1 ZSŠ). Podle zákona jsou jimi: (i) označení, že jde o směnký, pojaté do vlastního textu a v jazyku listiny, (ii) bezpodmínečný příkaz zaplatit určitou sumu, (iii) jméno směnečníka, (iv) údaj splatnosti, (v) údaj místa, kde má být placeno, (vi) jméno remitenta, (vii) datum a místo vystavení směnký a (viii) podpis výstavce. Zákon stanoví fikce pro případ některých chybějících údajů (čl. I § 2 ZSŠ), dokonce umožňuje i vystavení prázdné směnký (čl. I § 10 ZSŠ).

Obzvlášt' lakonickou definici směnký podává prof. Rouček⁷⁰: „*Směnký jest listina, v níž výstavce této listiny a) buď sám slibuje jejímu směnečně oprávněnému majiteli zaplatiti určitou sumu peněz v době dospělosti (t. zv. směnký v l a s t n í, která tedy obsahuje výstavcův platební s l i b); b) nebo přikazuje jiné osobě, aby směnečně oprávněnému majiteli zaplatila určitou sumu peněz v době dospělosti (t. zv. směnký c i z í, která tedy obsahuje výstavcův platební p ř í k a z).*“ Aby byla definice směnký úplná, je potřeba dodat, že směnký je cenným papírem, musí splňovat náležitosti stanovené zákonem, a povaha závazků ze směnký je nesporná a abstraktní.⁷¹ Modernější definice směnký tedy zní: Dlužnický cenný papír vystavený ve formě zákonem stanovené, kterým se určité osoby zavazují majiteli směnký zaplatit v určitém místě a čase jistou peněžitou sumu s tím, že jde o závazky přímé, bezpodmínečné, nesporné a abstraktní.⁷²

⁷⁰ ROUČEK, František. *Nové československé právo směnečné*. Nově upravené, přepracované a doplněné páté vydání. Brno: Universitní knihkupectví Barvič & Novotný, 1931, s. 17.

⁷¹ Povahu směnečného závazku vystihl například Vrchní soud v Praze v rozsudku sp. zn. 8 Cmo 462/2013, ze dne 30. 1. 2014, takto: „[J]e třeba zdůraznit, že v řízení byl uplatněn nárok ze směnký, tedy z cenného papíru, v němž je inkorporován nesporný a abstraktní závazek osob na ní podepsaných. Nespornost směnečného závazku v podstatě znamená, že ten kdo se podepíše na směnký jako dlužník, tj. i směnečný ručitel, má v zásadě bez dalšího povinnost zaplatit jejímu majiteli částku, na níž směnký zní. (...) Vyhovuje-li směnký zákonným náležitostem stran jejího obsahu, má její majitel bez dalšího právo na její zaplacení. Abstraktností směnečného závazku se pak rozumí ta jeho vlastnost, že směnký v sobě ztělesňuje (...) pouze povinnost zaplatit částku, která je na ní uvedena.“

⁷² KOVAŘÍK, Zdeněk. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. 6., dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2014. xxxii, 511 s. Beckova edice Komentované zákony. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-361-5, s. 2.

Jak již bylo řečeno, směnka je listinou. Směnka nemusí být zásadně vyznačena na papír⁷³, avšak tento materiál musí být schopen stabilně zachytit text, musí být rozeznatelný rub a líc, a musí být možné připojit přívěsek. Směnku proto nelze vystavit na skále, v písku, apod., jak je tomu možné u jiného písemného právního jednání.⁷⁴

Pokud se týká právního základu směnky, lze opět odkázat na památný výrok dr. Antonína Čecha, že nikdo nevystavuje směnku jen pro modré oči^{75,76}, a proto lze konstatovat, že právním základem směnky, resp. i jednotlivých směnečných závazků, je tzv. směnečná smlouva. Vystavení směnky je tedy vždy výsledkem určitého ujednání účastníků; někdo požaduje nebo nabízí vystavení směnky a druhá strana vyjadřuje souhlas, často jen konkludentní, tím, že směnku vystaví, přijme, avaluje, apod., a pak listinu předá, a druhá strana ji přijme. Přestože však důvodem vystavení směnky je směnečná smlouva, a směnka mívá pravidelně svou hospodářskou kauzu, nemají vady směnečné smlouvy ani nedostatky kauzy vliv na platnost směnky, jak vyplývá z výše uvedené charakteristiky směnky jako abstraktního cenného papíru. Nelze tedy v těchto případech hovořit o neplatnosti směnky.⁷⁷ Směnka je totiž neplatná pouze tehdy, pokud nevyhovuje požadavkům čl. I § 1 ZSŠ; neplatná je proto například směnka, která obsahuje dvě místa placení.⁷⁸ Placení směnky se ubrání jen a pouze ten, kdo proti ní vznesе řádné⁷⁹ námitky, neboť dle konstantní judikatury je předmět řízení námitkami definován.⁸⁰

⁷³ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. 6., dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2014. xxxii, 511 s. Beckova edice Komentované zákony. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-361-5, s. 2.

⁷⁴ KOTÁSEK, Josef. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. xv, 404 s. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7357-965-4, s. 16.

⁷⁵ ČECH, Antonín. *Směnka podle nové úpravy*. Brno-Husovice: J. Jícha, 1942. 34 s. Příručky Praktického Podnikatele; sv. 1., s. 3.

⁷⁶ Bezdůvodné vystavení směnky také zásadně vylučuje Nejvyšší soud, např. v rozsudku sp. zn. 29 Odo 314/2001, ze dne 30. 10. 2002.

⁷⁷ Obdobně ani blankosměnka není neplatná jen proto, že byla vyplněna extenzívně.

⁷⁸ Viz například rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 5 Cmo 134/2013, ze dne 26. 9. 2013.

⁷⁹ Podle rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 2270/2007, ze dne 31. 3. 2009, platí, že stačí stručně vymezit směnečnou smlouvu a případný kauzální vztah, který je směnkou zajišťován, a uvést důvod, pro který již nemusí platit za směnku.

⁸⁰ Například v rozsudku sp. zn. 5 Cmo 303/2012, ze dne 21. 1. 2015, Vrchní soud v Praze uvedl: „*Odvolateli citovaná rozhodnutí zdejšího soudu nelze bez dalšího použít na danou kauzu, neboť obsahově totožné směnky (...) mají sice shodný základ, ale v námitkovém řízení je dán předmět řízení obsahem včas vznesených námitek proti směnečnému platebnímu rozkazu a tyto námitky nejsou totožné.*“

I v případech, kdy se tedy směnečný dlužník zproští závazku platit za směnku, může být směnka vymáhána po ostatních směnečných dlužnících.⁸¹

II.2 Druhy směnek a jejich praktické využití

Předně rozlišujeme, se zákonem směnečným a šekovým, směnky cizí (čl. I § 1 až § 74) a směnky vlastní (čl. I § 75 až § 78). Jelikož ale toto rozlišení není pro tuto práci podstatné, uvádím pouze, že ve spotřebitelských vztazích se vyskytují téměř výhradně jen směnky vlastní, tj. směnky, kterými se zavazuje splnit směnečný závazek výstavce, a zcela ojediněle pak směnky cizí, tj. směnky, ve kterých výstavce přikazuje jiné osobě (směnečníkovi), aby za směnku zaplatila remitentovi.

Podle důvodu vystavení rozlišujeme především směnky platební a směnky zajišťovací. Směnka je předchůdcem dnešních peněz, a proto, pokud s tím věřitel souhlasí, lze i dnes směnkou zaplatit, tj. na místo peněz poskytnout věřiteli směnku, ať již vystavenou, avalovanou, nebo směnku indosovat na věřitele. Jedná se tedy například o situaci, kdy dlužník A nemůže uhradit věřiteli B svůj dluh penězi, a tak nabídne věřiteli B, že namísto peněz uhradí svůj dluh tím, že na věřitele B indosuje směnku, na základě které má směnečné pohledávky za výstavcem C a rukojmím D. Pokud B souhlasí, je směnka indosována, předána a převzata a tím uzavřena směnečná smlouva mezi A a B. Nejvyšší soud⁸² považuje tuto dohodu za privativní novaci, čili za dohodu o nahrazení původního závazku závazkem směnečným. S tímto výkladem nutno souhlasit, neboť původní závazek zněl na zaplacení určité peněžité sumy (čl. I § 1 bod 2. ZSŠ), a nyní došlo k dohodě o nahrazení závazku novým, a sice zaplacení směnkou. Směnka bude samozřejmě zpravidla méně kvalitním platidlem než zákonné peníze, a proto bude novace spočívat i v navýšení dluhu. Vzhledem k tomu, že se jedná o novaci, je potřeba věnovat zvýšenou pozornost ověření, zda je dosavadní závazek existující (tj. není neplatný, zaniklý, atp.), protože jinak by novace nebyla možná (srov. § 1902 NOZ a výše citovaný rozsudek Nejvyššího soudu). Zajímavostí je, že i proti platební směnce lze podle Nejvyššího soudu uplatňovat kauzální (relativní) námitky, které mají původ v původním, nesměnečném, závazku (např. námitka neexistence kauzálního závazku).

⁸¹ KOTÁSEK, Josef. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. xv, 404 s. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7357-965-4, s. 98.

⁸² Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 1363/2011, ze dne 27. 2. 2014.

V praxi se však, oproti směnkám platebním, mnohem hojněji vyskytují směnky zajišťovací. Zajišťovací směnka není samostatným druhem (formou) směnky, ale jedná se pouze o označení hospodářské funkce směnky. Zajišťovací směnka může být tedy vlastní i cizí. Zajišťovací proto, že má donutit směnečného dlužníka splnit zajišťovanou povinnost z kauzálního závazku. Směnka je tedy jedním ze zajišťovacích instrumentů, lépe řečeno zajišťovacím prostředkem⁸³, neboť je samostatná, může existovat i bez zajišťovaného závazku, a s jeho splněním tedy automaticky nezaniká, jako je tomu v případě zajišťovacích instrumentů. Tím se liší například od ručení, a svou samostatností se tedy podobá zajišťovacímu převodu práv či pohledávek.

Mezi zajišťovacími směnkami jsou rozšířené zejm. tzv. směnky eskontní, jejichž užití je následující: podnikatel je majitelem směnky se splatností, která má v budoucnu teprve nastat. Směnku indosuje na banku, která indosantu vyplatí směnečný peníz, ponížený o úplatu za poskytnutí „úvěru“ (tzv. diskont). Banka v době splatnosti směnku inkasuje na směnečných dlužnících. Pokud není směnka vyplacena přímými směnečnými dlužníky, obrací se banka na indosanta jako na nepřímého dlužníka s požadavkem na vyplacení směnky. Dále existuje tzv. forfaiting, při kterém je princip stejný jako u eskontu, avšak s výjimkou nemožnosti zpětného postihu indosanta. Existují konečně také tzv. depozitní směnky, blížíci se dluhopisům, které jsou vydávány bankou proti vkladům. Ekonomická výhoda spočívá v solidním přímém směnečném dlužníku a ve výhodném směnečném úroku.⁸⁴

Hodnotová doložka o zajištění (tj. označení směnky jako zajišťovací, s vymezením zajišťovaného kauzálního vztahu) je doložkou vedlejší, zákonem směnečným a šekovým nepředvídanou. Není tedy ani obligatorní, a dokonce ani fakultativní doložkou na směnce, ale zároveň není v zákoně směnečném a šekovém zakázána. Z uvedeného vyplývá, že není předepsána její forma. Při formulaci hodnotové zajišťovací doložky je však potřeba postupovat se zvýšenou opatrností, neboť její nevhodná formulace by mohla způsobit neplatnost směnky, a to v případech, kdy by byla stanovena jako podmínka platnosti směnky, čili platnost směnky by byla vázána na určité hospodářské plnění („*Na základě této zajišťovací*

⁸³ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka jako zajištění*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. xi, 128 s. Beckova edice právo a hospodářství. ISBN 978-80-7400-182-6, s. 7.

⁸⁴ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. 6., dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2014. xxxii, 511 s. Beckova edice Komentované zákony. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-361-5, s. XXIV-XXXII.

směnky zaplatím jejímu majiteli X Kč, a to poté, co mi bude poskytnuta dodávka 5 ks dojících strojů zn. XX, rok výroby YYYY.“). Jednalo by se totiž o porušení ustanovení čl. I § 1 bodu 2. ZSŠ. Nutností také je, aby tato doložka byla kryta podpisem výstavce, a aby byla dostatečně určitá (např. „Tato směnka zajišťuje splacení úvěru č..., mezi X a Y.“). Pouhé označení směnky jako zajišťovací nebo kauční se zdá být nedostatečné, neboť není zřejmé, co má směnka zajišťovat, a navíc drtivá většina směnek je svou povahou zajišťovací. Důsledky hodnotové doložky o zajištění jsou však pro téma této práce velmi významné, neboť tato může napomoci prokazování úmyslného nabytí směnky ke škodě dlužníka ve smyslu čl. I § 17 ZSŠ a napomoci tak přípuštění kauzálních námitek.

II.3 Výhody směnky oproti jiným formám zajištění

Směnka, na rozdíl od některých jiných forem zajištění, neposkytuje věřiteli jistotu uspokojení závazku, ani nezaručuje přednostní uspokojení. Zajišťovací směnka pouze může věřiteli umožnit, aby v soudním (nalézacím) řízení předešel ostatní věřitele, kteří své pohledávky nemají zajištěné směnkou. Zde bych rád položil důraz na slovo „může“, jelikož je sice pravdou, že směnečná řízení jsou obecně rychlejší než nesměnečné obchodní spory, avšak některé krajské soudy (věcně příslušné v prvním stupni ke směnečným řízením, včetně Městského soudu v Praze) jsou ve svém rozhodování pomalejší než celá řada soudů okresních (které jsou věcně příslušné v prvním stupni k projednávání většiny obchodních sporů, včetně Městského soudu v Brně). Často uváděná rychlost směnečných řízení proto v celé řadě případů nebude pravdou. Pokud se týká rychlosti řízení, může k němu výrazně přispět směnečný věřitel, když výhodou směnky je v tomto směru možnost volby rozhodujícího soudu, a to s ohledem na § 87 odst. 1 písm. e) o.s.ř., podle kterého je místně příslušný také soud, v jehož obvodu se nachází platební místo směnky. Jelikož směnečný formulář připravuje zpravidla věřitel, je na něm, aby si vybral soud, který mu bude svou rychlostí a vzdáleností vyhovovat. A směnečný dlužník zpravidla nebude věnovat platebnímu místu směnky pozornost. I kdyby totiž směnečný dlužník věděl, že žalovat lze podle místa placení směnky, zajímá ho jistě více směnečná suma a splatnost směnky. Shrnuji tedy, že směnečné řízení tedy zpravidla bude rychlejší než obecné obchodní řízení, avšak je potřeba věnovat zvýšenou pozornost volbě soudu.

Směnka jako instrument zajištění neposkytuje výhody ani v insolvenčním řízení, čili směnečná pohledávka bude uspokojena ve stejném pořadí a poměru jako pohledávky ostatních věřitelů. Směnka však jistě může přispět ke snadnějšímu uznání závazku ze strany insolvenčního správce a insolvenčního soudu. Nespornost a abstraktnost směnečného závazku může zejména velmi usnadnit pozici věřitelů ve fázi podání insolvenčního návrhu, kde věřitelé musí osvědčit (§ 103 InsZ), že mají za dlužníkem pohledávky, což bývá v situaci, kdy dlužník pohledávky popírá, někdy obtížné, neboť insolvenční soudy konstantně judikují, že insolvenční řízení nemá nahrazovat řízení nalézací v tom směru, že by se provádělo vyčerpávající dokazování: „*Je na insolvenčním navrhovateli – věřiteli, aby k doložení své tvrzené splatné pohledávky za dlužníkem nabídl takové listinné důkazy, z nichž lze závěr o její existenci spolehlivě učinit (..)*“⁸⁵ Směnka se tedy jeví k osvědčení pohledávky pro účely insolvenčního řízení jako velmi vhodná.

Ze stejného důvodu je směnka vhodná také pro účely osvědčení pohledávky pro účely nařízení předběžného opatření v občanském soudním řízení, neboť i zde je potřeba, mimo jiné, alespoň osvědčit pohledávku (§ 75c odst. 1 písm. a) o.s.ř.) V tomto směru judikoval Vrchní soud v Praze, že: „*Ze žalobcem předloženého prvopisu směnky lze mít za osvědčené jeho tvrzení o existenci směnečné pohledávky ve výši (..) Kč vůči žalovanému jako jejímu výstavci.*“⁸⁶ Z citovaného judikátu tedy vyplývá, že soud bude směnku, která splňuje zákonné náležitosti, zásadně považovat za osvědčení pohledávky.

⁸⁵ Usnesení Městského soudu v Praze sp. zn. MSPH 96 INS 5766/2010, ze dne 19. 7. 2011.

⁸⁶ Usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 2 Cmo 4/2016, ze dne 16. 2. 2016.

III. VYMEZENÍ SPOTŘEBITELSKÝCH VZTAHŮ

III.1 Zákonná definice

Pro téma této práce je klíčová rovněž i definice spotřebitelských vztahů. Definici spotřebitelských vztahů podává § 419 NOZ, podle kterého platí, že: *„Spotřebitelem je každý člověk, který mimo rámec své podnikatelské činnosti nebo mimo rámec samostatného výkonu svého povolání uzavírá smlouvu s podnikatelem nebo s ním jinak jedná.“* Tuto definici doplňuje § 420 NOZ, který podává definici podnikatele pro účely spotřebitelských vztahů: *„Kdo samostatně vykonává na vlastní účet a odpovědnost výdělečnou činnost živnostenským nebo obdobným způsobem se záměrem činit tak soustavně za účelem dosažení zisku, je považován se zřetelem k této činnosti za podnikatele. Pro účely ochrany spotřebitele a pro účely § 1963 se za podnikatele považuje také každá osoba, která uzavírá smlouvy související s vlastní obchodní, výrobní nebo obdobnou činností či při samostatném výkonu svého povolání, popřípadě osoba, která jedná jménem nebo na účet podnikatele.“*

III.1.1 Spotřebitel jako fyzická osoba

Z výše uvedené definice vyplývá první definiční znak spotřebitelských vztahů, a to, že spotřebitelem (podle dnes platné právní úpravy) může být pouze fyzická osoba. Podle § 52 ObčZ a § 2 odst. 1 písm. a) ZOS, ve znění účinném do 31. 7. 2010, však mohla být spotřebitelem jakákoli osoba, která nejednala v rámci své obchodní nebo jiné podnikatelské činnosti, čili i osoba právnická. Tento závěr ovšem nelze přijmout s jistotou, když v doktríně se objevil i názor, že slovo „osoba“ by v komentovaném ustanovení mělo být vykládáno úžeji, a sice výhradně jako osoba fyzická. V tomto směru bylo argumentováno souladem s komunitárním právem, když Evropský soudní dvůr v rozsudku C-541 a 542 z r. 1999, ve věci *Cape Snc. proti Idealservice Srl. a Idealservice MN RE Sas proti OMAI Srl.*, konstatoval, že pojem spotřebitele, jak je definován ve Směrnici o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách (směrnice Rady č. 93/13/EHS, ze dne 5. 4. 1993), je potřeba vykládat tak, že zahrnuje pouze fyzické osoby.⁸⁷ Výjimkou v komunitárním právu byla definice spotřebitele obsažená ve směrnici Rady 90/314/EHS, ze dne 13. 6. 1990, o souborných službách pro cesty, pobyty a zájezdy, podle které mohla

⁸⁷ *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. 2 sv. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-108-6, s. 467.

být spotřebitelem i právnická osoba. Argumentace souladu s komunitárním právem zde podle mého názoru byla mylnou, když jednak komunitární právo nevyklučovalo, aby členské státy ve svém zákonodárství považovaly právnické osoby za spotřebitele, jednak výkladová pravidla mohou být samozřejmě použita pouze v případě, že existuje spor o výklad právní normy, resp. lépe řečeno že právní norma je nejasná. V tomto případě však slovo „osoba“ nebylo nejasné, když použití slova „osoba“ míní vždy současně jak osoby fyzické, tak i právnické. Pokud by zákonodárce chtěl z ochrany spotřebitele vyjmout právnické osoby, použil by slov „fyzická osoba“ nebo „člověk“. Navíc pokud bychom přijali tezi, že slovo „osoba“ je nejasné, a je potřeba jej vykládat, vytvořili bychom nebezpečný „precedent“, podle kterého by byl otevřený prostor pro výkladovou libovůli, při které by soud mohl jakékoli použití slova „osoba“ vyložit ve směru osoby fyzické, právnické, nebo obou, dle svého uvážení.

Osobně bych se, *de lege ferenda*, přikláněl k tomu, aby byl pojem spotřebitele vymezen opět širěji, aby zahrnoval také právnické osoby. Z pohledu zákonodárce neshledávám žádný důvod, proč by měla být např. na neziskové organizace právní úprava stejně přísná jako na profesionální obchodníky. Domnívám se, že vzhledem k jejich obecně prospěšné činnosti je lze chránit více než podnikatele. Obecná ustanovení NOZ sice v určitých případech chrání právnické osoby jako tzv. slabší smluvní stranu (např. § 433 NOZ), nicméně právní úprava spotřebitelských smluv je pro slabší smluvní stranu nesrovnatelně příznivější. Právní úprava by dokonce mohla neziskové organizace, z důvodu jejich obecně prospěšné činnosti, i zvýhodňovat nad spotřebiteli. Tomu bych se však, *de lege ferenda*, vyhnul, neboť by to jednak znamenalo složitější právní řád, jednak i neziskové organizace leckdy disponují profesionálním aparátem. Okrajově lze také poznamenat, že někdy se lze setkat i s tím, že nezisková činnost je jen předstírána, a nezisková organizace generuje řídícím osobám zisky⁸⁸, což se zde může jevit jako neférový argument, nicméně bylo by vhodné tuto skutečnost *de lege ferenda* dostatečným způsobem zohlednit, a to například zosílením kontroly Finanční správy.

⁸⁸ Míra zisku/příjmu vedoucích osob neziskových organizací je otázkou etickou, velmi zajímavou, která však stojí mimo předmět této práce.

III.1.2 Jednání mimo rámec obchodní činnosti

Druhou podmínkou je, že fyzická osoba (spotřebitel) musí jednat mimo rámec své podnikatelské činnosti nebo mimo rámec samostatného výkonu svého povolání. S ohledem na zásadu odděleného uplatňování soukromého a veřejného práva dle § 1 odst. 1 NOZ, která je většinou chápána jako nezávislá interpretace a aplikace objektivního soukromého práva⁸⁹, bude podnikatelská činnost samozřejmě posuzována materiálně, a proto nebude rozhodující, zda daná osoba má k výkonu podnikatelské činnosti nebo samostatného výkonu povolání příslušné veřejnoprávní oprávnění. Zákonná právní domněnka dle § 422 odst. 2 NOZ, podle které platí, že podnikatelem je osoba, která je držitelem příslušného oprávnění, zde tedy bude znamenat pouze vodítko, čili jeden z argumentů, k vyřešení otázky, zda je jednáno v rámci podnikání.

Teoretická definice „jednání mimo rámec podnikatelské činnosti a mimo rámec samostatného výkonu povolání“ zní⁹⁰: *„Spotřebitelem bude proto ten, kdo jedná za účelem osobní potřeby ve smyslu spotřeby, a to zejména své, ale nutně se to vztahuje i na spotřebu jiných osob, například jeho dětí, manžely, rodiny.“* Avšak ani tato definice není výstižná, když platí, že při posuzování, zda určité osobě přiznat právní ochranu, která náleží spotřebiteli, nutno zkoumat, zda tato osoba vystupovala jako spotřebitel nebo naopak vyvolala u druhé smluvní strany důvodný dojem, že jedná jako podnikatel. Rozhodující tedy není ani existence veřejnoprávního oprávnění, a dokonce ani skutečnost, zda je jednáno v rámci podnikání nebo samostatného výkonu činnosti, ale jak se povaha tohoto jednání důvodně jevila druhé smluvní straně. Pokud tedy spotřebitel jednal tak, že se jeho jednání důvodně jevílo jako podnikatelská činnost, nemůže se dovolávat právních ustanovení k ochraně spotřebitele (viz rozsudek ESD C-464/01, ze dne 20. 1. 2005, ve věci Johann Gruber proti Bay Wa AG).

Ze „spotřebitelské ochrany“ jsou vyňati spotřebitelští ručitelé podnikatelských závazků, když judikatura ESD dovodila, že právní postavení ručitele je akcesorické také, pokud se týká posouzení právní povahy vztahu; jinak řečeno, pokud fyzická osoba, spotřebitel, ručí za podnikatelský úvěr, nebude se jednat o spotřebitelský vztah, byť sama nejedná v rámci podnikatelské činnosti. Zákon také

⁸⁹ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2013-2015. 6 svazků. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9, s. 13.

⁹⁰ Podle usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 1022/2013, ze dne 30. 8. 2013 a rozhodnutí Evropského soudního dvora, sp. n. C-269/95, ve věci Benincasa proti Dentalkit Srl, odst. 17.

v § 2401 odst. 2 NOZ výslovně vylučuje, aby ustanovení k ochraně spotřebitele byla aplikována na zaměstnance (ochrana zaměstnance podle zákoníku práce se zřejmě jeví dostatečnou). Relativně zajímavou je také otázka, zda spotřebiteli náleží ochrana, pokud je zastoupen podnikatelem. Doktrína se domnívá, pro mne poněkud překvapivě, že ano, a argumentuje, že rozhodující je povaha smluvních stran.⁹¹ Tento argument je však dle mého názoru v přímém rozporu s účelem právní úpravy ochrany spotřebitele, kterým je odstranění faktické nerovnosti ve vztazích mezi podnikateli, jako profesionály, a spotřebiteli, jako laiky (srov. např. náleží Ústavního soudu pod sp. zn. I. ÚS 342/09, ze dne 15. 6. 2009). Účelem právní úpravy k ochraně spotřebitele tedy rozhodně není zvýhodnění spotřebitelů nad podnikateli, čehož by dosáhli tím, že budou zastoupeni podnikatelem – profesionálem, a zároveň ještě budou právní úpravou zvýhodněni nad protistranou, podnikatelem.

III.1.3 Jednání s podnikatelem

Třetí podmínkou je, že spotřebitel jedná s podnikatelem. Zde nutno především zdůraznit, že zákon nepracuje s pojmem „podnikatel“ jako běžný český jazyk, čili jako se společenským statutem, ale jako s funkčním označením osoby, která v daný okamžik jedná „jako podnikatel“, ať už je či není podnikatelem ve smyslu společenském. Důvodová zpráva k NOZ uvádí, že podle rozšířené definice podnikatele v § 420 odst. 2 NOZ je spotřebiteli přiznána zvýšená ochrana, kromě případů styku s osobami cílícími svou soustavnou činností na dosažení zisku, také v případech styku s osobami, pro které není kritérium zisku prvořadé (např. lékaři státních zdravotnických zařízení, osoby působící ve veřejné dopravě, atp.).

Je také zřejmá souvislost právních pojmů užitých v NOZ s právní úpravou ObchZ, který v § 261 odst. 1 a odst. 2 hovořil o „závazkových vztazích týkajících se podnikatelské činnosti“ a „zabezpečování veřejných potřeb“. Z § 262 odst. 1 a odst. 2 ObchZ lze čerpat také judikaturu, která by měla být pro výklad těchto neurčitých právních pojmů přiměřeně použitelná. Pokud se týká vztahů týkajících se podnikatelské činnosti, lze poukázat například na rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Odo 249/2005, ze dne 28. 3. 2007, podle kterého platí, že podnikání se týká nejen činnost, jíž se bezprostředně realizuje zapsaný předmět podnikání, ale také činnost, která s podnikáním pouze souvisí (v projednávaném případě byla soudem shledána

⁹¹ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2013-2015. 6 svazků. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9, s. 1598-1601.

souvislosti s podnikáním, když podnikatel zakoupil zájezd pro své zaměstnance). Nedostatek souvislosti však, tentokrát v případě zabezpečování veřejných potřeb, shledal Nejvyšší soud v rozsudku sp. zn. 23 Cdo 4260/2011, ze dne 28. 2. 2012, ve kterém konstatoval, že skutečnost, že příjem z obcí prodávaných nemovitostí naplní obecní pokladnu, nezakládá souvislost s naplňováním veřejných potřeb. Z řečeného především vyplývá, že souvislost s podnikáním (i zabezpečováním veřejných potřeb) bude často sporná, a bude záležet na konkrétních okolnostech projednávaného případu.

IV. SPOTŘEBITEL A BLANKOSMĚNKA

IV.1 Úvod

Je-li postavení spotřebitele, který vystavil směnku, nezáviděníhodné, je pozice spotřebitele, který vystavil blankosměnku (neboli blanco směnku), doslova zoufalá. Blankosměnka totiž nepoctivce ke zneužití doslova svádí, a obrana proti zneužití blankosměnky není prakticky žádná. Zneužití blankosměnky je proto další stálicí na nebi zneužití směnky.

Zákonné ustanovení o blankosměnce (čl. I § 10 ZSŠ) je velmi kusé, stejně jako ustanovení o blankosměnce obsažené v Ženevské úmluvě⁹². Ze zákona se tak pouze dozvídáme, že blankosměnka je směnkou, která byla při jejím vydání neúplná (čl. I § 10 ZSŠ), obsahovala bílá místa (odtud blanco nebo blanco), a byla později doplněna. Směnkou tedy při vystavení ještě nebyla, když byla pouze tzv. zárodkem směnky⁹³, čili nebyla ještě uplatnitelná u soudu⁹⁴, a později se směnkou teprve stala, a to doplněním, s účinky *ex tunc*⁹⁵.

Důvody pro vystavení blankosměnky jsou celkem zřejmé a racionální; směnka bez směnečné sumy je potřeba, protože jen na ni lze vyznačit aktuální výši dlužné částky, pokud by spotřebitel přestal platit. A spotřebitel s vystavením blankosměnky pravidelně souhlasí, neboť se z jeho pohledu jedná o poslední formalitu, po které mu budou vyplaceny toužebně očekávané peníze.

Lze si samozřejmě představit nejrůznější chybějící údaje na blankosměnce, které mají být doplněny, a to včetně fakultativních, avšak nejčastějšími chybějícími údaji, které mají být doplněny, budou jistě směnečná suma a splatnost, neboť dohoda o pozdějším doplnění například platebního místa nedává v dnešní době bezhotovostních plateb smyslu.

⁹² Úmluva o jednotném směnečném zákoně z r. 1930.

⁹³ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 6 Tdo 1576/2010, ze dne 31. 3. 2011.

⁹⁴ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tdo 1220/2009, ze dne 9. 12. 2009.

⁹⁵ KOTÁSEK, Josef. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. xv, 404 s. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7357-965-4, s. 104.

Emitentem blankosměnky může být jak výstavce, tak i avalista nebo akceptant. V případě tzv. blankoakceptu by směnečník listinu opatřil akceptem a předal ji majiteli, který by musel opatřit podpis výstavce.⁹⁶

IV.2 Minimum směnečné formy

Ze slov zákona (čl. I § 10 ZSŠ) by se mohlo zdát, že listina musela být při podpisu alespoň označena jako směnka (byla „neúplná“). To je ovšem velmi sporná otázka, jednak proto, že dosud nebyl judikaturně vyřešen tradiční spor, zda podepsaný prázdný papír může dát vzniknout směnce (viz výše rozebraný spor prof. Roučka a prof. Hermanna-Otavského), jednak není jisté, jaké je to konkrétní označení, které postačuje pro vznik blankosměnky. Doc. Kotásek⁹⁷ považuje tento spor za bezvýznamný, judikaturně nevyřešený, a uvádí, že si jen těžko lze představit situaci, kdy bude emitována blankosměnka jen v podobě podpisu na prázdném listu papíru. To si však nemyslím, takové zneužití směnky si lze snadno představit, například pokud je mezi stranami velká důvěra, která je posléze zneužita, nebo pokud je někdo dokonce vydírán. V minulosti jsem v médiích například zaznamenal případ, kdy předseda strany vybíral od poslanců, členů strany, podepsané prázdné papíry, čímž si chtěl zajistit jejich loajalitu, nebo případ, kdy ředitel podniku podepsal pro dobu nepřítomnosti v podniku prázdný papír s důvěrou, že za něj jeho podřízený bude činit jen nutné kroky v souvislosti s provozem podniku. JUDr. Kovařík⁹⁸ uvádí, že listina pouze opatřená podpisem nestačí, a proto je podle něj potřeba, aby se jednalo alespoň o směnečný formulář, byť zcela nevyplněný, čili by postačovalo, aby listina nesla označení „směnka“. Doc. Kotásek⁹⁹ tento požadavek ještě mírní a uvádí, že listina nemusí být označena ani jako směnka, když bude zřejmé, že má být jako směnka vyplněna, a navrhuje prohlášení ve smyslu: „*K této listině bylo ve smyslu čl. I § 10 ZSŠ zřízeno vyplňovací právo.*“ Opoziční je názor JUDr. Chalupy, který připouští pouze čistý list papíru.¹⁰⁰ Nejvyšší soud¹⁰¹, zdá se, rovněž zastává názor,

⁹⁶ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. 6., dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2014. xxxii, 511 s. Beckova edice Komentované zákony. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-361-5, s. 60.

⁹⁷ KOTÁSEK, Josef. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. xv, 404 s. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7357-965-4, s. 102.

⁹⁸ KOVAŘÍK, Zdeněk. Vznik, podstata a zánik práva vyplnit blankosměnku. *Právní rozhledy*, 2007, roč. 15, č. 1, s. 10an.

⁹⁹ KOTÁSEK, Josef. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. xv, 404 s. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7357-965-4, s. 102.

¹⁰⁰ CHALUPA, Radim. *Základy směnečného práva*. 2., rozš. vyd. Praha: Linde, 2008. 319 s. ISBN 978-80-7201-716-4. s. 82.

že je potřeba, aby se jednalo o listinu označenou za směnku, když akcentuje, že se musí jednat o směnku, „*kteřá není v celém rozsahu vyplněna*“, a dále uvádí, že „*listina musí být určena k použití jako směnka a musí dojít k záměrnému vydání blankosměnky*“.

Na výše uvedené úvahy však navazuje otázka, jakého charakteru bude námitka, že formálně platná směnka vznikla jen ze listí vylákaného prázdného podepsaného papíru. JUDr. Kovařík¹⁰² uvádí, že obrana je možná podle čl. I § 69 ZSŠ, tedy že dlužník namítne nezávaznost svého podpisu a prokáže, v jakém stavu listinu podepsal. Poté tedy nebude muset podstupovat martyrium čl. I § 17 ZSŠ. Avšak prokazování skutečnosti, že podepsal prázdný papír, bez vyplňovací dohody, která může být uzavřena mj. ústně i konkludentně (k tomu viz níže), bude pro směnečného dlužníka jistě tvrdým oříškem.

Ve světle výše uvedeného lze tedy shrnout, že de iure se prázdný podepsaný papír, později doplněný na směnku, pravděpodobně nebude považovat za blankosměnku ve smyslu čl. I § 10 ZSŠ, de facto však, v důsledku důkazní nouze dlužníka, může prázdný papír podepsaný dlužníkem dát vzniknout směnce.

IV.3 Vyplňovací dohoda

Shora uvedenou definici blankosměnky je však potřeba doplnit v tom směru, že o blankosměnku se jedná pouze tehdy, pokud je vystavena neúplná směnka s tím, že je současně mezi stranami (remitentem a směnečným dlužníkem) uzavřena dohoda o doplnění údajů na směnce (tzv. vyplňovací dohoda). Vyplňovací právo je totiž sice těsně spojeno s blankosměnkou, avšak nevzniká automaticky, samotným vystavením neúplné směny.¹⁰³ Pokud je tedy vystavena směnka, u které nedopatřením (neznalostí směnečného práva, atp.) chybí některé zákonem požadované náležitosti dle čl. I § 1 ZSŠ, jedná se zásadně o listinu, která není směnkou (některá opomenutí jsou však zhojena fikcí dle čl. I § 2 ZSŠ), a na její změny dopadá čl. I § 69 ZSŠ, tedy ti, kdo se na směnku podepsali před změnou (včetně doplnění bez vyplňovací dohody), jsou vázáni podle textu, pod který se podepsali, tj. dle textu před změnou, který ovšem v případě opomenutí nemusí být platnou směnkou. O důležitosti zkoumání případné existence vyplňovacího práva

¹⁰¹ Podle rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Tdo 361/2014, ze dne 9. 4. 2014.

¹⁰² KOVAŘÍK, Zdeněk. Vznik, podstata a zánik práva vyplnit blankosměnku. *Právní rozhledy*, 2007, roč. 15, č. 1, s. 10an.

¹⁰³ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Tdo 361/2014, ze dne 9. 4. 2014.

svědčí také následující příklad: Pokud se jedná o směnku bez data splatnosti, jedná se o vistasměnku (čl. I § 2 ZSŠ), pokud se ovšem jedná o směnku bez data splatnosti, u které je smluveno, že bude později doplněna, slouží například k zajištění určitého dluhu, jedná se o blankosměnku.¹⁰⁴ Blankosměnkou může být i směnka, která je na první pohled zcela úplná (není třeba použít fikce dle čl. I § 2 ZSŠ), avšak je například ujednáno, že směnka bude doplněna o úrokovou doložku, atp.

Vyplňovací dohoda může být uzavřena nejen písemně, ale i ústně (zákon nepředepisuje písemnou formu), a dokonce i konkludentně. O konkludentně uzavřenou vyplňovací dohodu půjde zejména tehdy, pokud jedna strana předá druhé straně nevyplněnou směnku, za okolností, kdy je oběma stranám zcela zřejmý obsah údajů, které se mají do směnky doplnit¹⁰⁵, například pokud výstavce vystaví směnku zajišťovací, která zajišťuje splnění povinnosti vrátit remitentovi půjčku. Nejvyšší soud v rozsudku sp. zn. 29 Cdo 187/2010¹⁰⁶, ze dne 30. 11. 2011, v tomto případě dovozuje existenci dohody o vyplňovacím právu směnečném automaticky, z toho prostého faktu, že byla vystavena blankosměnka, neboť osobě, která připojí svůj podpis na blankosměnku, je zřejmé, jaký je další osud této listiny, čili že bude doplněna. Nejvyšší soud dále dovodil (tamtéž), že bude na osobě, která svůj podpis na blankosměnku připojila, aby prokázala svou případnou námitku excesivního vyplnění blankosměnky, čili že směnka byla vyplněna v rozporu s dohodou, které byl podpisatel účastníkem. Vyplňovací dohodu o nepodstatných náležitostech blankosměnky lze navíc dovést i velmi volně, když Nejvyšší soud již v rozsudku sp. zn. 29 Odo 1621/2006, ze dne 17. 12. 2008, usoudil z předání blankosměnky na to, že je tím uděleno i vyplňovací právo co do místa vystavení, aniž by to však bylo uvedeno ve vyplňovací dohodě (písemná vyplňovací dohoda hovořila pouze o doplnění sumy a splatnosti). K tomu dále Nejvyšší soud v rozsudku sp. zn. 3 Tdo 1220/2009, ze dne 9. 12. 2009, vysvětlil, že pokud se vyplňovací dohoda týkala směnečné sumy a data splatnosti, bylo možno také na směnku doplnit místo a datum vystavení, neboť pro tyto údaje není podle Nejvyššího soudu potřeba konkretizujících

¹⁰⁴ Tento závěr je ovšem sporný, např. JUDr. Chalupa namítá (CHALUPA, Radim. *Základy směnečného práva*. 2., rozš. vyd. Praha: Linde, 2008. 319 s. ISBN 978-80-7201-716-4., s. 83), že je nonsens nazývat zárodkem směnky směnku, která je formálně již platnou směnkou.

¹⁰⁵ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. 6., dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2014. xxxii, 511 s. Beckova edice Komentované zákony. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-361-5, s. 61.

¹⁰⁶ Viz také rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 314/2001, ze dne 30. 10. 2002.

ujednání. Tento závěr se v judikatuře Nejvyššího soudu již ustálil.¹⁰⁷ Shora uvedenému názoru však oponuje doc. Kotásek¹⁰⁸, který uvádí, že pokud je domluveno, že bude doplněna suma a údaj splatnosti, nelze dovodit, že by tím bylo uděleno i vyplňovací právo k místu vystavení. Jednalo by se totiž dle jeho názoru o nepřípustné založení fikce. Já osobně v tomto sporu schvaluji spíše judikaturní závěry, neboť považuji za případný názor Nejvyššího soudu o tom, že dlužník má zájem na písemné úpravě sumy a splatnosti směnky, a naopak údaj o místu vystavení směnky je mu lhostejný, proto způsob jeho vyplnění nepotřebuje písemně upravit a samozřejmě tím, že předává blankosměnku, uděluje tím právo k jejímu doplnění do úplné směnky. A žádné zákonné ustanovení nezakazuje uzavřít část jedné smlouvy písemně a zbývající část této smlouvy ústně či konkludentně.

Nejvyšší soud¹⁰⁹ v rozsudku sp. zn. 29 Cdo 860/2012, ze dne 30. 6. 2015, dospěl k závěru, že vyplňovací právo není potřeba specifikovat, pokud je jasné, že se jedná o zajišťovací blankosměnku, a vyplnění směnky se řídí kauzálním závazkem. Pokud se týká data splatnosti, Nejvyšší soud v rozsudku sp. zn. 29 Cdo 1181/2009, ze dne 31. 3. 2010, judikoval, že pokud je věřitel oprávněn vyplnit datum splatnosti směnky, aniž je specifikováno které, může vyplnit jakékoli datum, které nepředchází splatnosti kauzálního závazku. Ve stejném duchu judikoval Nejvyšší soud v rozsudku sp. zn. 29 Odo 1621/2006, ze dne 17. 12. 2008, o datu vystavení: není důležité, který den to bude (není potřeba zvláštní ujednání), jen nesmí předcházet datu splatnosti. Dále v rozsudku sp. zn. 29 Cdo 357/2012, ze dne 29. 4. 2013, uvedl, že pokud je zřejmé, že bylo dohodnuto, že blankosměnka slouží k zajištění určitého dluhu, je věřitel oprávněn vyplnit blankosměnku výší dlužné částky, včetně příslušenství.

V praxi se také vyskytují jednostranná prohlášení, osvědčující dohodu o vyplňovacím právu. Z pohledu spotřebitele je však vhodné uzavřít vyplňovací dohodu písemně, a to dohodou obou stran, nikoli jen jednostranným prohlášením. Maximum možného je pak uvést skutečnost, že se jedná o blankosměnku, přímo na směnku, a to i s obsahem vyplňovacího práva, neboť takto bude každému nabyvateli zřejmé, že se jedná původně o blankosměnku. Důkazní břemeno o tvrzení, že se

¹⁰⁷ Například usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 1866/2007, ze dne 22. 4. 2009, nebo rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 141/2011, ze dne 19. 12. 2013, nebo rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 1245/2014, ze dne 24. 2. 2016.

¹⁰⁸ KOTÁSEK, Josef. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. xv, 404 s. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7357-965-4, s. 263.

¹⁰⁹ Shodně: SMITEK, Josef, ed. a ŠTĚPINA, Jaroslav, ed. *Jednotný směnečný řád: (vládní nařízení ze dne 19. prosince 1940, č.- 111/41 Sb.)*. V Praze: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1941, s. 76.

jednalo o blankosměnku, a jaký závazek byl blankosměnkou zajištěn, totiž tíží toho, kdo se na směnku podepsal. Směnečný dlužník tedy bude muset tvrdit a prokazovat, za jakých okolností byla směnka podepsána a bude muset prokázat, že mezi ním a věřitelem nevznikla dohoda o vyplnění.¹¹⁰ Zde se přímo nabízí i jeden podvod na spotřebitele: „Milý výstavce, zde nám podepište podmínky, na základě kterých můžeme blankosměnku doplnit.“ Mnohý výstavce, který není znalcem směnečného práva, se bude jistě mylně domnívat, že jinak než za podmínek, které podepsal, nelze blankosměnku vyplnit. Osudová chyba; v případě podpisu toliko výstavce se však jedná pouze o jednostranné prohlášení, které nesplňuje formu smlouvy, a neprokazuje, že remitent na tuto dohodu přistoupil (výjimkou by samozřejmě bylo prohlášení uvedené přímo na směnce).

Právní režim vyplňovací dohody, čili pravidelnou debatu o tom, zda se právní vztah řídí obchodním nebo občanským zákoníkem z r. 1964, nemůžeme, alespoň ve stručnosti, nezmínit, jelikož dle většinového názoru (viz níže) se vyplňovací právo nepromlčuje, a tak se v praxi budeme ještě jistě ještě velmi dlouhou dobu setkávat s vyplňovacími dohodami, které byly uzavřeny do konce r. 2013. JUDr. Kovařík¹¹¹ k tomu uvádí, že vyplňovací dohody budou sledovat právní režim kauzálního závazku, jelikož se jedná o vztah vzniklý při zajištění (§ 261 odst. 4 ObchZ). Pokud tedy bude nutno podle § 261 ObchZ podřadit kauzální vztah pod obchodní zákoník, bude jeho režim sdílet i vyplňovací dohoda.

Osobou oprávněnou doplnit blankosměnku může být i třetí osoba, neboť to zákon nikde nezapovídá. Lze si představit například notáře, u kterého je blankosměnka uložena v úschově. Směnečné vyplňovací právo je právem sui generis. Nejedná se tedy o plnou moc k vyplnění, kterou by bylo možné odvolat. Jde o právo neodvolatelné, které je těsně spjato se směnkou, a může být převáděno na další osoby.

Směnečné vyplňovací dohody jsou samostatnými smlouvami. Nejedná se tedy rozhodně o jedinou smlouvu, které by musely být účastny všechny osoby na směnce podepsané, a ke které by se na směnce později podepsané osoby připojovaly. Lze si tedy představit situaci, kdy ke stejné směnce se vztahují různé směnečné vyplňovací dohody s různým obsahem. Důsledkem vyplnění směnky tak

¹¹⁰ Rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 5 Cmo 556/2000, ze dne 20. února 2001 (publikován v Právních rozhledech č. 5/2001, s. 231 an.).

¹¹¹ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka jako zajištění*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. xi, 128 s. Beckova edice právo a hospodářství. ISBN 978-80-7400-182-6, s. 80.

může být situace, kdy se některý ze směnečných dlužníků úspěšně dovolá extenzivního vyplnění blankosměnky, a jiný nikoliv.¹¹² Extenzivní vyplnění blankosměnky totiž samozřejmě neplatnost směnky nepůsobí¹¹³, jelikož směnka formálně splňuje náležitosti uvedené v čl. I § 1 ZSŠ.

Vyplňovací dohodu je potřeba sjednat také s avalistou. V patrně častém případě, a sice kdy je avalistou statutární orgán výstavce, je dle Nejvyššího soudu¹¹⁴ avalista automaticky účastníkem vyplňovací dohody dohodnuté mezi remitentem a výstavcem. Nejvyšší soud dovodil¹¹⁵, že pokud se avalista brání placení ze směnky, bude na něm, aby prokázal, jaký byl obsah vyplňovací dohody, který s ním byl sjednán (Nejvyšší soud zde nepřisvědčil námitce, že avalista není účasten písemné dohody o vyplňovacím právu a namítl avalistovi, že dohoda mohla být uzavřena i ústně či konkludentně, a upozornil jej na jeho povinnost tvrzení a povinnost důkazní).

Je také otevřenou otázkou, kterým okamžikem vyplňovací právo vzniká, resp. zda je k jeho vzniku potřeba předání směnky. Otázku řeší velmi jednoduše JUDr. Kovařík¹¹⁶, a to argumentem, že těžko bude co vyplňovat, pokud není blankosměnka předána dlužníkem. JUDr. Chalupa¹¹⁷ se přidává, když považuje předání blankosměnky za *conditio sine qua non* vzniku vyplňovacího práva, a stejně tak i doc. Kotásek¹¹⁸. Právo vyplnit směnku jistě vzniká až předáním směnky, neboť je těsně spjata se směnkou. Lze si však v praxi představit, že dlužník se zaváže věřiteli zajistit svou pohledávku směnkou (např. e-mailem), například pokud je po něm z jakéhokoli důvodu požadováno zajištění. V takovém případě lze dle mého názoru žalovat o splnění povinnosti, a poté vynucovat splnění pokutami dle § 351 odst. 1 o.s.ř. Jelikož je však takový postup zdlouhavý, bude jistě vhodnější žalovat dluh přímo, případně zajistit povinnost předat blankosměnku smluvní pokutou, pro kterou již NOZ nevyžaduje písemnou formu (§ 2048 an.).

¹¹² KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka jako zajištění*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. xi, 128 s. Beckova edice právo a hospodářství. ISBN 978-80-7400-182-6, s. 79.

¹¹³ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 509/2008, ze dne 28. 8. 2008, a rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 1621/2006, ze dne 17. 12. 2008.

¹¹⁴ Rozsudek sp. zn. 29 Cdo 2861/2014, ze dne 27. 5. 2015, nebo rozsudek sp. zn. 29 Cdo 3727/2007, ze dne 30. 6. 2009.

¹¹⁵ Rozsudek sp. zn. 29 Odo 314/2001, ze dne 30. 10. 2002.

¹¹⁶ KOVAŘÍK, Zdeněk. Vznik, podstata a zánik práva vyplnit blankosměnku. *Právní rozhledy*, 2007, roč. 15, č. 1, s. 10an.

¹¹⁷ CHALUPA, Radim. *Základy směnečného práva*. 2., rozš. vyd. Praha: Linde, 2008. 319 s. ISBN 978-80-7201-716-4., s. 86.

¹¹⁸ KOTÁSEK, Josef. Nad směnečným právem. Komentář k čl. I zákona směnečného a šekového - § 9 až § 10. *Obchodní právo*, 2002, roč. 11, č. 9, s. 22-27.

Vyplňovací právo je neoddělitelně spjato s blankosměnkou a převádí se automaticky s jejím převodem (viz rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 1407/2006, ze dne 24. 9. 2008 a Váž., č. 5812). Vyplňovací právo přechází také, jako jiná práva, na dědice, a během řízení o pozůstalosti je může vykonat správce dědictví, a během insolvenčního řízení pak insolvenční správce.¹¹⁹ Z logiky věci bude také přecházet s prodejem závodu (dle rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 314/2001, ze dne 30. 10. 2002, nebo Váž., č. 11167).

Vyplňovací právo zaniká využitím. Nevylučuje se využití postupné, a to i různými majiteli. Judikatura¹²⁰ dovodila, že i protiprávním vyplněním. JUDr. Kovařík¹²¹ uvádí, že pokud je vyplněno protiprávně, nelze směnku vyplnit jinak (opravit), byť v souladu s vyplňovací dohodou, bohužel však bez jakékoli argumentace pro tento svůj závěr (argumentovat lze Váž., č. 5923, naproti tomu Váž., č. 8323, říká pravý opak). Vyplňovací právo zaniká i vzdáním se a vrácením listiny, případně i nemožností výkonu práva; ztrátou či zničením blankosměnky vyplňovací právo zaniká, když věřitel si zde jistě nemůže vytvořit novou listinu (směnku), kterou by doplnil. V případě extenzivního vyplnění směnky bude námitka protismluvného vyplnění směnečné sumy úspěšná vždy co do částky, o kterou byla směnečná suma neoprávněně navýšena. Je potřeba upozornit, že námitka protismluvného vyplnění směnečné sumy musí být doprovázena konkrétním tvrzením o výši dlužné částky, čili částky, která měla být na blankosměnku vyplněna.¹²² Naopak námitka podsmluvního vyplnění směnky je vždy odsouzena k neúspěchu.^{123,124}

IV.4 Obrana proti zneužití blankosměnky

Pokud se týká námítka protismluvného vyplnění, ta může být remitentu namítána vždy, avšak skutečnost, že se jednalo o blankosměnku, musí být dlužníkem

¹¹⁹ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. 6., dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2014. xxxii, 511 s. Beckova edice Komentované zákony. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-361-5, s. 62-63.

¹²⁰ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tdo 1220/2009, ze dne 9. 12. 2009.

¹²¹ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. 6., dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2014. xxxii, 511 s. Beckova edice Komentované zákony. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-361-5, s. 63.

¹²² Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 630/2007, ze dne 21. 1. 2009.

¹²³ KOTÁSEK, Josef. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. xv, 404 s. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7357-965-4, s. 105-107.

¹²⁴ Rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 5 Cmo 132/2009 ze dne 26. 10. 2009 (publikován v Právních rozhledech č. 13, r. 2010, str. 484an.).

v soudním řízení tvrzena a prokázána, stejně tak jako obsah vyplňovací dohody a skutečnost, že se dlužník nepodepsal již na vyplněnou směnku.¹²⁵ Pozdějším majitelům může být excesivní vyplnění blankosměnky namítáno dokonce pouze tehdy, pokud se prokáže, že se jednalo o blankosměnku, jaký byl obsah vyplňovací dohody, a pokud se jim zároveň prokáže, že jednali ve zlé víře nebo se při nabývání směnky provinili hrubou nedbalostí (čl. I § 10 ZSŠ). O zlou víru půjde, pokud nabyvatel věděl o vyplňovací dohodě; v hrubé nedbalosti jedná ten, kdo se při zachování základní opatrnosti mohl dozvědět o skutečnosti, že se jedná o blankosměnku, a o obsahu vyplňovací dohody.¹²⁶ Osoba oprávněná namítnout protismluvné vyplnění je sporná; oprávněnou bude vždy ta osoba, která vyplňovací právo sjednala, ostatní směneční dlužníci pravděpodobně také, neboť čl. I § 10 ZSŠ to nezapovídá, stejně tak ani judikatura¹²⁷. Námitka zlé víry nebo hrubé nedbalosti při nabytí směnky (čl. I § 10 ZSŠ), stejně tak jako námitka nabytí směnky ke škodě dlužníka (čl. I § 17 ZSŠ), nepodléhá námitkové koncentraci ve smyslu § 175 o.s.ř.¹²⁸

Nedodržení směnečné vyplňovací dohody je jistě protiprávním jednáním, které může zakládat povinnost k náhradě škody. Pokud tedy remitent doplní směnku v rozporu s ujednáním, tu postoupí, a v příčinné souvislosti vznikne dlužníku újma, bude ji delikvent povinen nahradit.

Závěrem uvádím, že shora uvedenou právní úpravu nepovažuji za dobrou. De lege ferenda bych námitku protismluvného vyplnění blankosměnky připustil vždy, tedy vůči kterémukoli majiteli, ať už jednal ve zlé nebo dobré víře. Následně by se majitel směnky mohl obrátit na předchozího majitele směnky. Systém se zdá být celkem jednoduchý a spravedlivý.

IV.5 Obrana promlčením?

Sporná je otázka promlčení vyplňovacího práva. Doc. Kotásek¹²⁹ k němu uvádí, že není důvodem, aby se nepromlčovalo, argumentujíc, že účelem promlčení je odstranění nejistoty spočívající v existenci dlouhotrvajících právních vztahů a uznání

¹²⁵ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. 6., dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2014. xxxii, 511 s. Beckova edice Komentované zákony. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-361-5, s. 64.

¹²⁶ KOTÁSEK, Josef. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. xv, 404 s. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7357-965-4, s. 106.

¹²⁷ Rozsudek Vrchního soudu sp. zn. 9 Cmo 536/2003, ze dne 20. 1. 2004 (publikován v časopise *Obchodní právo*, č. 6, r. 2004, s. 20-22).

¹²⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 2605/2007, ze dne 22. 4. 2009.

¹²⁹ KOTÁSEK, Josef. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. xv, 404 s. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7357-965-4, s. 104.

déletrvajícího faktického stavu (pasivity oprávněného). Námitku výkonu promlčeného vyplňovacího práva pak považuje za námitku relativní. K závěru zcela opačného však dochází JUDr. Kovařík¹³⁰, který uvádí, že z důvodu akcesority vyplňovacího práva a směnky je vyplňovací právo nepromlčitelné, a jinde zase argumentuje, že jde nikoli o právní jednání, ale o výkon vlastnického práva, stejně jako když si vlastník diáře do něj činí poznámky.¹³¹ JUDr. Chalupa naproti tomu zastává názor, že o právní jednání jde.¹³² Názor o nepromlčitelnosti vyplňovacího práva je zastáván také Nejvyšším soudem¹³³ a navazuje na prvorepublikovou judikaturu (Váž., č. 10863).

Závěru o nepromlčitelnosti vyplňovacího práva však nejsem příliš nakloněn, jelikož právo vyplnit směnku je dle mého názoru majetkovým právem ve smyslu § 611 NOZ, a proto by mělo podléhat promlčení. Nedomnívám se totiž, jako JUDr. Kovařík¹³⁴, že by se jednalo o právo věcné. Nepůsobí totiž vůči všem, ale jen vůči směnečným dlužníkům. Navíc argumentace, že vlastník blankosměnky si s touto listinou může jako její vlastník dělat co chce (doslova „značit si do vlastněné listiny doslova cokoliv“), a to z titulu věcného vlastnického práva, není vůbec přesvědčivá, neboť na této listině je podpis druhé strany a je zde dohoda o tom, jak má být s touto listinou nakládáno; jiné nakládání je proto protiprávní, či se dokonce přímo může jednat o přípravu trestného činu podvodu dle § 209 TZ.¹³⁵ Konečně, jistě není vhodné, aby věřitel mohl vyplnit směnku například po 20 letech, bez jakéhokoli omezení. Shodnu se tak s doc. Kotáskem, který navrhuje novelu čl. I § 10 ZSŠ, jelikož současné pojetí o nepromlčitelnosti je podle mého názoru dopady do praktického života neudržitelné.

¹³⁰ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. 6., dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2014. xxxii, 511 s. Beckova edice Komentované zákony. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-361-5, s. 63.

¹³¹ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Vznik, podstata a zánik práva vyplnit blankosměnku*. *Právní rozhledy*, 2007, roč. 15, č. 1, s. 10an.

¹³² CHALUPA, Radim. Excesivní vyplnění blankosměnky a změna textu blankosměnky. *Právní rádce*, 2009, roč. 17, č. 12, s. 29.

¹³³ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 1181/2009, ze dne 31. 3. 2010, nebo usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 336/2010, ze dne 27. 9. 2011.

¹³⁴ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. 6., dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2014. xxxii, 511 s. Beckova edice Komentované zákony. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-361-5, s. 61.

¹³⁵ Viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 6 Tdo 1576/2010, ze dne 31. 3. 2011.

IV.6 Umoření blankosměnky?

Ne zcela jistá je také problematika možnosti umoření blankosměnky. Z čl. I § 90 ZSŠ, podle kterého lze za umořenou prohlásit směnku, by se, a contrario, dalo dovodit, že blankosměnku, která dosud směnkou není, umořit nelze. Taková listina by se ovšem zřejmě dala umořit jako obecná listina dle § 303 an. ZŘS. Tento názor zastávala prvorepubliková judikatura (Váž., č. 16268), zastávají (či naznačují) ho i nynější autoři^{136,137,138}, a také Městský soud v Praze v rozhodnutí sp. zn. 24 Co 210/2003, ze dne 31. 10. 2003¹³⁹.

IV.7 Závěr

Po výše provedeném rozboru můžeme udělit spotřebitelům následující rady: při vystavení blankosměnky trvat na rektadoložce, případně alespoň vyžadovat uvedení hodnotové doložky na směnce, a disponovat písemnou vyplňovací dohodou. Knížecí radu¹⁴⁰ nepodepisovat blankosměnky, by jistě bylo možné udělit i bez výše uvedeného rozboru.

¹³⁶ CHALUPA, Radim. *Základy směnečného práva*. 2., rozš. vyd. Praha: Linde, 2008. 319 s. ISBN 978-80-7201-716-4. s. 96.

¹³⁷ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. 6., dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2014. xxxii, 511 s. Beckova edice Komentované zákony. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-361-5, s. 293.

¹³⁸ KOTÁSEK, Josef. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. xv, 404 s. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7357-965-4, s. 104-105.

¹³⁹ Dostupné z: <http://kraken.slv.cz/MSPHAAB24Co210/2003>.

¹⁴⁰ „Knížecí“ proto, že vystavování blankosměnek se v podnikatelských vztazích, zejm. ve vztazích s bankami, lze jen těžko vyhnout.

V. SPOTŘEBITEL NA MÍSTĚ AVALISTY

V.1 Formální pojetí akcesority avalu

Spotřebitel v pozici avalisty (neboli směnečného rukojmího či avala), má ze směnečného zákona obzvláště nevýhodné postavení. Článek I § 32 odst. 1 ZSŠ sice stanoví, že směnečný rukojmí je zavázán jako ten, za koho se zaručil, z čehož by se mohlo zdát, že závazek avalisty je akcesorický vůči závazku avaláta, avšak není tomu tak, když podle čl. I § 32 odst. 2 ZSŠ současně platí, že závazek směnečného rukojmího je platný i tehdy, je-li závazek, za který se zaručil, neplatný z jiného důvodu než pro vadu formy. Lze tedy hovořit pouze o akcesoritě formální, nikoli materiální. Vadou formy bude např. faksimile, čili „podpis“ pouhým otiskem razítka, nebo podpis zástupce přímo vlastním jménem zastoupeného (srov. § 516 NOZ – směnka není zastupitelným cenným papírem). Jinou vadou než vadou formy (materiální vadou podpisu), tj. případem kdy vznikne platný závazek avalisty, bude např. zfalšovaný podpis avaláta na směnce, podpis osoby nezpůsobilé směnečně se zavazovat (dále viz čl. I § 7 ZSŠ) nebo podpis neoprávněného jednatele (zástupce), při kterém je však zavázán sám neoprávněný jednatel (čl. I § 8 ZSŠ). Je potřeba dodat, že rukojemský závazek, jako všechny ostatní směnečné závazky, je samozřejmě závislý také na platnosti směnky vůbec, tj. není-li platné směnky, není platný ani závazek směnečného rukojmího.

Rukojemský závazek není ani subsidiární (čl. I § 47 odst. 1 ZSŠ), a tak majitel nemusí upomínat směnečného rukojmího o zaplacení směnky, a dokonce může směnečného rukojmího žalovat i bez upomínání či žalování avaláta. Samostatnost závazků avaláta a avalisty se projeví například i samostatným během promlčecích lhůt (viz čl. I § 71 ZSŠ).

V.2 Rozsah avalu

Pokud se týká rozsahu směnečného rukojemství, z čl. I § 32 odst. 1 ZSŠ vyplývá, že avalista je kvalitativně zavázán jako je směnečně (nikoli kauzálně) zavázán avalát; směnečný rukojmí přímého dlužníka (výstavce či akceptanta) je zavázán přímo (není třeba zachovávacích úkonů, jako jsou protest či prezentace), naproti tomu směnečný rukojmí dlužníka nepřímého (indosanta či trasanta) je zavázán sekundárně, a zachovávací úkony jsou tedy potřeba.

Avalista je zavázán podle výše závazku toho, za koho se zavázal. Pokud je tedy např. avalátem akceptant, který vyznačil na směnce jen omezený akcept, bude jeho směnečný rukojmí zavázán jen do výše omezeného akceptu. Akcesorita se vždy vztahuje jen ke směnečnému závazku, byť by se jednalo o směnce zajišťovací, třeba i s příslušnou vedlejší hodnotovou doložkou.¹⁴¹ V praxi však budou jistě převažující souběhy rukojemství a ručitelství.

V.3 Okruh kauzálních námitek avalisty v judikatuře

Článek 1 § 32 odst. 2 ZSŠ se užívá, argumentem „a fortiori“¹⁴², k vyloučení kauzálních námitek avalisty. Vrchní soud v Olomouci¹⁴³ v tomto směru například konstatoval, že: „*Podpisem směnce avalista nevstupuje do mimosměnečných vztahů dlužníka, za kterého se zaručil, i kdyby se směncou souvisely. Proto není avalista oprávněn namítat okolnosti z kauzálních vztahů tohoto dlužníka k jiným osobám.*“ Pokud se týká námitkového řízení, bude tedy avalistovi příslušet pouze okruh námitek z vlastních vztahů k majiteli směnce, nikoli okruh námitek, které proti majiteli směnce náleží avalátovi. Je tedy zcela dobře možné, že se avalát v soudním řízení ubrání povinnosti platit směnce, avšak avalista nikoli, přestože by oba uplatnili stejnou námitku¹⁴⁴. Je proto zřejmé, že z hlediska majitele bude zpravidla jistější uplatnit směnce spíše na avalistovi než na avalátovi, pokud ne na obou.

Ze zákona, doktríny i judikatury by se tedy mohlo zdát, že směnečný rukojmí není jen rukojmí, ale spíše směnečný mučedník, když musí platit i za směnce, na které je zfalšovaný podpis avaláta, nebo která zajišťuje materiálně neplatný závazek, apod. Tak například v rozsudku sp. zn. 29 Odo 810/2003, ze dne 4. 5. 2004, Nejvyšší soud nepřipustil avalistovi námitku neexistence kauzálního závazku v případě indosované směnce, která by příslušela avalátovi. Doktrína tyto závěry potvrzuje a uvádí, že ze zákona nevyplývá, že by rukojmí měl stejný okruh námitek jako ručitel, neboť tomu je výslovně příznává zákon. Rukojmí totiž může být požádán pouze o zaručení se za zaplacení směnce, bez toho, aby vstoupil do kauzálního závazku (dlužník například požádá avalistu o vyznačení rukojemské

¹⁴¹ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka jako zajištění*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. xi, 128 s. Beckova edice právo a hospodářství. ISBN 978-80-7400-182-6, s. 41.

¹⁴² Tj. jestliže avalista nemůže namítat některé vady směnečného závazku (nezpůsobilost osoby se směnečně zavazovat, zfalšovaný podpis, atp.), nemůže uplatňovat ani žádné kauzální námityky ze vztahu majitel-avalát.

¹⁴³ Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci sp. zn. 7 Cmo 612/2000, ze dne 18. 2. 2003.

¹⁴⁴ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka jako zajištění*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. xi, 128 s. Beckova edice právo a hospodářství. ISBN 978-80-7400-182-6, s. 42.

doložky a následně dlužník donese směnku věřiteli). Okruh kauzálních námitek tedy bude potřeba vždy pečlivě zkoumat a nedovozovat je automaticky. Avalista se pak, samozřejmě, může po vyplacení směnky, obrátit se svými nároky na výstavce, a to s nesporným a abstraktním závazkem.

Navzdory výslovnému znění čl. I § 32 odst. 2 ZSŠ a názorům doktríny však není judikatura vůči avalistům vždy tak přísná. Například v rozsudku sp. zn. 29 Odo 483/2012, ze dne 25. 3. 2003, Nejvyšší soud konstatoval, že avalistům přísluší proti majiteli směnky také námitka splnění, resp. započtení avalátem. V rozsudku sp. zn. 29 Cdo 3727/2007, ze dne 30. 6. 2009, Nejvyšší soud vyslovil názor, že avalistovi přísluší kauzální námitky (zde námitka zániku zajištěného závazku), pokud je statutárním orgánem výstavce, který za výstavce vystavil blankosměnku a sjednal vyplňovací dohodu. V rozsudku sp. zn. 4 Cmo 320/2011, ze dne 11. 10. 2012, Vrchní soud v Olomouci konstatoval, že: *„Žalovaná 2) byla seznámena s kauzou směnky. Aktivně se dokonce účastnila uzavírání kauzální smlouvy směnkou zajištěné, a svědčí jí tak vznesené kauzální námitky.“* Vrchní soud v Olomouci tedy v tomto případě nepožadoval, aby avalista uplatňoval vůči majiteli směnky vlastní námitky, ale připustil uplatnění námitek, které by proti majiteli směnky příslušely avalátovi. Učinil tak za situace, kdy avalista byl s kauzou směnky obeznámen (avalista byl spolupracovníkem remitenta). Kauzální námitku neexistence zajišťovaného závazku, příslušející avalátovi, připustil avalistovi proti majiteli směnky také Vrchní soud v Praze v rozsudku sp. zn. 5 Cmo 303/2014, ze dne 21. 1. 2015, když mlčky potvrdil závěry Krajského soudu v Hradci Králové, který konstatoval, že: *„Soud dovozuje, že s ohledem na výslovně pojatou kauzu směnky do samotné směnečné listiny (viz směnečné prohlášení na směnce), že žalovaná č. 2, jakožto aval směnky uzavřela s remitentem minimálně konkludentně směnečnou smlouvu stejného obsahu jako žalovaný 1) [avalát]. Její podpis se nachází pod směnečným prohlášením, se kterým musela být srozuměna a svůj podpis na směnku připojila s vědomím na směnce vymezeného kauzálního vztahu, který má směnka zajišťovat. Za tohoto stavu pak žalovaná 2) jako aval může vznášet i kauzální námitky.“* Vrchní soud v Praze dále v usnesení sp. zn. 5 Cmo 370/2014, ze dne 4. 9. 2014, konstatoval, že: *[V]yplývá zcela nepochybně, že žalovaná 2 je účastníkem stejných ujednání kauzálních i směnečných, včetně ujednání o vyplnění blanko směnky, jako žalovaný 1. Jako výstavce směnky, i k vyplnění směnky zcela shodné postavení a tedy i možnost zcela shodných námitek, jaké má i výstavce směnky. Tedy co by*

mohl v této věci namítat žalovaný 1., může namítat i žalovaná 2. A jejími námitkami je nutno se věcně zabývat.“ Vrchní soud v Praze i Vrchní soud v Olomouci tedy, zdá se, ve své judikatuře připouštějí kauzální námitky avalistovi, pokud byl v okamžiku převzetí rukojemství obeznámen se zajišťovanou kauzou směnky, a dovozují, že se tím avalista připojil ke kauzální dohodě. K přípustnosti kauzálních námitek avalisty viz i některá rozhodnutí nižších soudů: Krajský soud v Brně např. v rozsudku sp. zn. 5 Cm 605/2011, ze dne 12. 9. 2011, konstatoval: *„O přípustnosti kauzální obrany ve vztahu mezi majitelem směnky a oběma žalovanými soud nemá nejmenších pochyb. První žalovaná byla přímým účastníkem uzavírané inominátní i pojistné smlouvy, druhá žalovaná pak jakýmsi zprostředkovatelem a do jisté míry iniciátorem těchto vztahů, včetně přímé účasti na neformální dohodě o směnce a její funkci, včetně souhlasu s ručením na ní.*“ Stejně tak připustil avalistovy námitky ze vztahu avalát-majitel i Krajský soud v Hradci Králové v rozhodnutí sp. zn. 38 Cm 288/2012, ze dne 27. 6. 2013, se zajímavou argumentací: *„Žalovaný č. 1 [avalát] není zatížen povinností plnit z titulu smlouvy o půjčce ze dne 17. 11. 2009 [zajišťovaný kauzální závazek], a proto není zatížen z důvodu jeho neexistujícího dluhu žalovaný č. 2 v pozici avala.*“

VI. ÚČELOVÉ INDOSACE SPOTŘEBITELSKÝCH SMĚNEK

VI.1 Rigor cambialis

Dalším charakteristickým rysem směnečného práva, a zároveň dalším bičem na spotřebitele, je proslulá směnečná přísnost, čili tzv. rigor cambialis. Zpravidla se směnečná přísnost rozlišuje na formální a materiální, i když existují i jiná dělení¹⁴⁵.

Formální směnečná přísnost spočívá především v přesně stanovených náležitostech směnky (listina nesplňující zákonem předepsané náležitosti není směnkou). Podle některých autorů spočívá také ve striktních lhůtách, zrychleném soudním řízení a v předepsaných tzv. zachovávacích úkonech. Doc. Kotásek podrobuje teorii formální směnečné přísnosti kritice, když poukazuje na to, že mezi ostatními cennými papíry jsou naopak požadavky na formální náležitosti směnky velice benevolentní. Benevolence spočívá zejména v právních fikcích při absenci nebo rozporuplnosti některých údajů na směnce.¹⁴⁶ To je jistě pravda, a je to dobrý postřeh, avšak formální směnečná přísnost přesto existuje, a to pokud na směnku, resp. na její náležitosti, nahlédneme optikou celého právního řádu, nikoli jen v rámci práva cenných papírů. Navíc, pokud bychom uvažovali o formální směnečné přísnosti jako o možnosti vymáhání plnění ze směnky zrychleným soudním řízením, platila by formální směnečná přísnost i v rámci cenných papírů. Hovoříme-li v jedenadvacátém století o formální směnečné přísnosti, vyvstává na tomto místě nutně následující interpretační problém; podle ustálení judikatury Ústavního soudu¹⁴⁷, a nově také podle § 574 NOZ, platí, že na právní jednání je třeba spíše hledět jako na platné než neplatné. A jelikož převzetí směnečného závazku je nepochybně právním jednáním, jedná se zde o naprosto zřejmý výkladový střet s formální směnečnou přísností, která naopak nekompromisně stíhá neplatností každé pochybení osob vstupujících do směnečných dohod. Jelikož preference výkladu zakládajícího platnost právního jednání je zákonným ustanovením a naopak formální směnečná přísnost není upravena zákonem, mohlo by se zdát, že na směnku tedy

¹⁴⁵ Hermann-Otavský rozlišuje směnečnou přísnost hmotněprávní a formálněprávní; viz HERMANN-OTAVSKÝ, Karel. *Československé právo směnečné: s otiskem Ženevských konvencí z r. 1930*. 2., nově upr. vyd. Praha-Smíchov: V komisi Spolku československých právníků Všehrd, 1930, s. 9.

¹⁴⁶ KOTÁSEK, Josef. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, xv, 404 s. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788073579654, s. 10.

¹⁴⁷ Například náleží Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 625/03, ze dne 14. 4. 2005.

nutno nahlížet spíše jako na platnou než neplatnou. To by však byl ukvapený závěr, jelikož směnečná přísnost je právním principem, který je samozřejmě pramenem práva¹⁴⁸, neboť je uznávána stovky let¹⁴⁹ právní teorií a také soudobou judikaturou¹⁵⁰. Navíc formální směnečná přísnost je jistě princip speciální vůči zásadě upravené v § 574 NOZ; když je také potřeba připomenout svébytnost směnky jako cenného papíru. Obě výše uvedené zásady, na první pohled zcela protichůdné, jsou však pro mne, byť přiznávám, že s určitou námahou, slučitelné. Domnívám se totiž, že zásada formální směnečné přísnosti by měla stíhat neplatností pouze zásadní nedostatky podstatných náležitostí směnky, a neměla by naopak znamenat obecnou preferenci výkladu, který zakládá neplatnost směnky. Zásada „v pochybnostech ve prospěch platnosti právního jednání“ by tak podle mého názoru neměla nahradit směnečnou přísnost, ale spíše důrazně vymezit její mantinely, aby nedocházelo k výkladovým excesům, jak tomu v minulosti bylo například v případě přepjatě formalistických rozhodnutí týkajících se neplatnosti směnek obsahujících údaje v rámečcích. Rámečky na směnkách údajně narušovaly souvislost směnečného prohlášení a způsobovaly tak neplatnost směnek¹⁵¹ (zdá se však, že takové výklady jsou již minulostí¹⁵²). Vhodným přístupem je např. rozhodnutí, ve kterém Nejvyšší soud zcela správně konstatoval, že odlišný typ písma u slova “směnka” nepůsobí neplatnost směnky.¹⁵³ Ve prospěch řešení, které doporučuji, argumentuji zejména tím, že úmysl výstavce směnky jistě vždy směřuje k vystavení platné směnky, stejně tak jako avalista zamýšlí platně převzít, nikoli nepřevzít, směnečný závazek, atp. (ostatně úmyslné vystavení neplatné směnky by zpravidla bylo podvodným jednáním, kterému zákon nepřiznává ochranu – viz zejm. § 6 NOZ). Pokud tedy směnečný dlužník ve směnečném řízení obrátí o 180 °, a začne tvrdit neplatnost převzetí směnečného závazku nebo směnky, jedná se téměř jistě o účelové tvrzení, sledující vyhnutí se placení závazku, které nepožívá právní ochrany. V tomto směru lze také připomenout starou právní zásadu *pacta sunt servanda*. Konečně je potřeba zmínit také zásadu ochrany práv nabytých v dobré víře a ochranu vlastnického práva, obě garantované ústavním zákonem.

¹⁴⁸ Například náleží Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 33/97, ze dne 17. 12. 1997.

¹⁴⁹ HERMANN-OTAVSKÝ, Karel. *Československé právo směnečné: s otiskem Ženevských konvencí z r. 1930*. 2., nově upr. vyd. Praha-Smíchov: V komisi Spolku československých právníků Všehrd, 1930, s. 26-27.

¹⁵⁰ Například rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 628/2004, ze dne 10. 5. 2005.

¹⁵¹ Například usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 5250/2009, ze dne 18. 8. 2011.

¹⁵² Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3600/11, ze dne 14. 3. 2012.

¹⁵³ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 430/2002 ze dne 7. 5. 2003.

Materiální směnečnou přísností se obvykle rozumí vyloučení námitek směnečných dlužníků. Podle této zásady je pro výklad rozhodující směnečná listina jako taková, a jiné okolnosti lze zohlednit pouze tehdy, pokud by musely být známy každé třetí osobě¹⁵⁴ (srov. čl. I § 17 ZSŠ). Jinak řečeno, v jiném případě, než za splnění podmínek čl. I § 17 ZSŠ, nelze úspěšně uplatňovat kauzální námitky vůči indosatářům (pominu-li subindosaci směnky, čili postoupení směnky po splatnosti, resp. lhůty k protestu). Dalo by se tedy s mírnou nadsázkou¹⁵⁵ říci, že to, co činí směnku směnkou, je právě čl. I § 17 ZSŠ, neboť bez existence tohoto ustanovení by rubopis neměl abstrakční účinky a směnka by byla nerozlučně spojena s kauzálním závazkem (byla by jen jakýmsi potvrzením o kauzálním závazku). A v abstraktní povaze směnečných závazků zejména spočívá povaha směnky.

VI.2 Rozbor účinků rubopisu

Než přikročím k rozboru vývoje judikatury týkající se čl. I § 17 ZSŠ, považuji za potřebné provést rozbor účinků rubopisu: rubopis (neboli žiro či indosament) je zvláštním převodem, a to zejména vůči občanskoprávnímu postoupení práva (viz čl. I § 11an. ZSŠ). Indosament má 4 účinky: legitimační (čl. I § 16 odst. 1 ZSŠ), garanční (čl. I § 15 ZSŠ), převodní (čl. I § 14 odst. 1 a čl. I § 17 ZSŠ) a abstrakční (čl. I § 17 ZSŠ).

VI.2.1 Legitimační účinky

Nepřetržitá řada indosamentů na směnce legitimuje (čl. I § 16 odst. 1 ZSŠ) držitele směnky jako jejího řádného majitele. Jedná se samozřejmě o vyvratitelnou právní domněnku. Tato domněnka usnadňuje uplatnění směnky v soudním řízení, když žalobce nemusí prokazovat smlouvy, na základě kterých směnku nabyt (ty navíc mohou být podle § 1879 NOZ i ústní). Je naopak na směnečných dlužnících, aby případně prokázali, že směnka byla nabyta nepoctivým způsobem. Domněnka ulehčuje také oběh směnky, když potenciálnímu indosatáři stačí pouze prozkoumat formální návaznost indosamentů. I zfalšovaný indosament tak zakládá oprávnění

¹⁵⁴ KOTÁSEK, Josef. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, xv, 404 s. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788073579654, s. 10-11.

¹⁵⁵ Samozřejmě jsou zde i další výrazná specifika směnky, jako například zrychlené soudní řízení.

indosatáře, který jednal v dobré víře. Naproti tomu ten, kdo nabyl směnku jako postupník, bude muset prokazovat své oprávnění smlouvami.¹⁵⁶

VI.2.2 Garanční účinky

Garanční (záruční) účinky rubopisu (čl. I § 15 ZSŠ) spočívají ve skutečnosti, že směnečný převodce (indosatář) odpovídá v pořadí všem dalším majitelům za přijetí a zaplacení směnky. V případě, že směnka nebude vyplacena přímým dlužníkem, může se tedy věřitel hojit na indosantovi jako na nepřímém postihovém dlužníkovi, a to v plné výši. Naproti tomu v případě občanskoprávního postoupení odpovídá postoupitel pouze postupníkovi, a to jen do výše úplaty (§ 1885 NOZ). V zásadě tedy platí, že čím více indosamentů, tím je lepší dobytost směnečných závazků. Podle citovaného ustanovení ZSŠ však není postihově zavázán indosant který vyznačil doložku zakazující další indosaci směnky (např. „za mne nikoli na řad“) a indosant který vyznačil tzv. doložku úzkosti (např. „sine obligo“). Ujednání o rektaindosamentu (resp. doložka) má tedy pouze relativní účinky, na rozdíl od rektadoložky vyznačené výstavcem. Ujednání o rektaindosamentu má však pouze účinky omezení odpovědnosti indosanta pouze na svého indosatáře, neznamená snad vyloučení možnosti indosovat směnku dále s účinky směnečného indosamentu. Pokud se týká rektaindosamentu, nejeví se být až tak výhodným, jelikož rektaindosant může být zpětně postižen od rektaindosatáře v případě další indosace. Postihově zavázán je indosant, který se podepsal pod úplný indosament, pod částečný indosament, ale i ten, který se pouze podepsal na rubu nebo přívěsku směnky. Postihově zavázán není však ten, kdo předal směnku blankotradicí (tj. ten, kdo se na směnku vůbec nepodepsal).¹⁵⁷

VI.2.3 Převodní účinky

Ordresměnka (tj. směnka výslovně označená doložkou „na řad“, nebo bez výslovného označení „na řad“) je převoditelná indosamentem (viz čl. I § 11 odst. 1 ZSŠ). Z dikce zákona („každou směnku“) vyplývá, že případná ujednání o omezení převoditelnosti směnky nemohou zamezit převoditelnosti směnky na řad. Z uvedeného také vyplývá, že jakýkoli zákaz převodu směnky indosamentem má pouze relativní účinky a zakládá pouze případné právo na náhradu škody vůči osobě,

¹⁵⁶ KOTÁSEK, Josef. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, xv, 404 s. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788073579654, s. 131-133.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 127-130.

kteřá tento relativní zákaz poruší.¹⁵⁸ Indosaci směnky může zakázat i indosant; tento zákaz má však pouze účinky v tom směru, že neodpovídá za zaplacení směnky těm, na které byla směnka indosována (čl. I § 15 odst. 2 ZSŠ). Uvedené závěry lze vztáhnout i na nedovolenou indosaci před splatností směnky, když Nejvyšší soud v rozsudku sp. zn. 29 Odo 280/2005, ze dne 1. 3. 2006, uvedl, že indosace před splatností bez současného postoupení zajišťovaného závazku je porušením ujednání o zajišťovací povaze směnky.

Teorie¹⁵⁹ i judikatura¹⁶⁰ vylučují, aby směnka na řad byla převedena obyčejnou cesí (smlouvou o postoupení pohledávky). To však ničemu nevađí, neboť cese nebude u směnky zpravidla výhodná (nemá abstrakční účinky). Indosamentem s materiálním účinkem cese se ovšem převádějí směnky na řad po splatnosti, resp. po uplynutí lhůty k protestu. Jinak řečeno, případný formálně bezvadný rubopis bude mít v takovém případě pouze účinky materiální cese (čl. I § 20 odst. 1 věta druhá ZSŠ). Směnka s rektadolozkou je naopak vždy převoditelná občanskoprávní cesí¹⁶¹ (čl. I § 11 odst. 2 ZSŠ).

Směnky na řad i nikoli na řad mohou být převáděny na základě neformální dohody, když pro dohodu o převodu směnky není vyžadována písemná forma (§ 1879 NOZ). Předání směnky se však vyžaduje vždy (§ 514 odst. 1 NOZ). Smlouva je tedy pouze právním důvodem převodu směnky, a k převodu práv dojde až tradicí.¹⁶² Lze tedy uzavřít, že k platnému převodu směnky je vždy potřeba smlouva, kterou se směnka převádí (bezformální), předání směnky, a u směnky na řad i rubopis.

Podle ustálené judikatury Nejvyššího soudu¹⁶³ je možné převádět směnku i v průběhu soudního řízení. Judikatura Nejvyššího soudu¹⁶⁴ poměrně přísně požaduje, aby bylo prokázáno, že v průběhu řízení došlo nejen k rubopisaci, ale i k

¹⁵⁸ KOTÁSEK, Josef. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, xv, 404 s. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788073579654, s. 112.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 113-117.

¹⁶⁰ Například usnesení sp. zn. 20 Cdo 1046/2011, ze dne 27. 4. 2011, nebo rozsudek sp. zn. 29 Odo 1114/2004, ze dne 14. 9. 2005.

¹⁶¹ Rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 12 Cmo 445/2008, ze dne 28. 5. 2009 (publikovaný v časopise *Obchodní právo* č. 9/2009, s. 33).

¹⁶² KOVAŘÍK, Zdeněk. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. 6., dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2014. xxxii, 511 s. Beckova edice Komentované zákony. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-361-5, s. 71-74.

¹⁶³ Např. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 454/2003, ze dne 8. 10. 2003, nebo usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 5052/2007, ze dne 29. 9. 2009, nebo usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 3455/2014, ze dne 30. 9. 2014.

¹⁶⁴ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 71/2015, ze dne 30. 3. 2015, nebo za účinnosti NOZ usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 2344/2015, ze dne 27. 10. 2015.

předání ordresměnky. Nabyvateli, čili zájemci o vstup do řízení na straně žalující, proto doporučuji, aby se s žalobcem dostavil k soudu, kde proběhne indosace směnky, tuto uchopil a nechal o tom učinit poznámku do úředního záznamu, případně aby se k soudu dostavil společný zmocněnec. Vrchní soud v Olomouci, zdá se, není tak přísný, když v usnesení sp. zn. 7 Cmo 343/2013, ze dne 17. 10. 2013, uvedl: *„V případě směnky, o kterou je vedeno směnečné řízení, nelze povinnost předat směnečnou listinu do rukou nabyvatele, vykládat formálně. Fyzické předání směnky nabyvateli, tedy tzv. tradice směnky, je obtížněji realizovatelné, pokud je směnka uložena u soudu. Naproti tomu ze skutečnosti, že nabyvatel směnky vyslovil souhlas se svým vstupem do řízení, je třeba dovodit, že mezi indosantem a indosatářem, tedy žalobcem a společností, jejíž vstup je navrhován, došlo k uzavření dohody, dle které k převodu směnky dojde i bez jejího předání nabyvateli a že tato směnka zůstane uložena u soudu.“* Je však potřeba si uvědomit, že toto rozhodnutí se jednak částečně opírá o již zrušený zákon o cenných papírech, jednak je v rozporu s ustálenou judikaturou Nejvyššího soudu. Konečně je třeba upozornit na nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2889/12, ze dne 21. 8. 2014, podle kterého jsou námitky proti směnečnému platebnímu rozkazu srovnatelné s řádným opravným prostředkem, a proto pokud budou práva ze směnky postoupena smlouvou o postoupení práv ze směnky až po vydání směnečného platebního rozkazu, proti kterému budou podány námitky, bude potřeba zohlednit převod práv ještě v nalézacím řízení, jelikož se jedná o převod práv ještě v průběhu řízení, před vydáním konečného rozhodnutí. Pokud k tomu nedojde, uzavírá Ústavní soud, *„nemůže jít než o vadu (věcnou nesprávnost) titulu, kterou v exekučním řízení napravit postupem podle § 256 o.s.ř. nelze“*. Z toho, že byla postupována práva ze směnky občanskoprávní cestí, dovozují, že se v tomto případě jednalo o rektasměnku. Není však důvodu, aby v případě převodu ordresměnky platilo něco jiného.

V případě převodu judikované ordresměnky dospěl Nejvyšší soud nejprve k závěru (v usnesení sp. zn. 20 Cdo 461/2004, ze dne 31. 5. 2005), že mezi zákonné účinky rubopisu nespadá přechod práva ze směnečného platebního rozkazu. Tentýž senát Nejvyššího soudu následně v usnesení sp. zn. 20 Cdo 711/2009, ze dne 4. 5. 2011, toto rozhodnutí interpretoval tak, že se vztahuje pouze na rubopis, u kterého není podpis indosanta úředně ověřen: *„Chce-li totiž majitel směnky, jenž doložil své právo k ní nepřetržitou řadou indosamentů, prokázat, že na něho přešla i práva ze*

směnečného platebního rozkazu vydaného na základě indosované směnky, musí být podpis indosanta na směnce úředně ověřen.“ V posledně citovaném usnesení dále Nejvyšší soud dovodil, že rektasměnka se převádí občanskoprávní cestí, a pokud jsou podpisy na této smlouvě úředně ověřeny, je součástí postoupení směnky automaticky také postoupení práv ze směnečného platebního rozkazu. Opakem jsou práva ze směnečného platebního rozkazu vydaného na základě směnky na řad, která nelze převést bez rubopisu, u kterého bude podpis indosanta úředně ověřen (usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 73/2012, ze dne 15. 8. 2012).

VI.2.4 Abstrakční účinky

Účelová indosace je stálicí na nebi zneužití směnky; pro remitenta totiž není nic jednoduššího, než indosovat směnku, a tím znemožnit směnečným dlužníkům uplatnění případných kauzálních námitek, a to včetně těch nejzásadnějších, jako je např. námitka splnění závazku, námitka neplatnosti závazku, atp. (toť podstata abstrakčních účinků rubopisu).

Abstrakčních účinků rubopisu jsou si samozřejmě dobře vědomi indosatáři i indosanté, avšak spotřebitelé, v postavení směnečných dlužníků, doslova tápou ve tmách. A jaké je pak překvapení spotřebitele, když mnohdy až u soudního jednání zjistí, že musí půjčku vrátit dvakrát. Mírnou útěchou pro spotřebitele je skutečnost, že námitka nepoctivého nabytí směnky (čl. I § 17 ZSŠ) není námitkou v procesním slova smyslu, a proto se na ni nevztahuje námitková koncentrace.¹⁶⁵

Se shora uvedeným souvisí také tzv. fiduciární¹⁶⁶, neboli důvěrnické, indosamenty. Jedná se o praxi, kdy věřitel, který si je vědom, že proti směnce mohou být uplatněny důvodné kauzální námitky, samoučelně indosuje směnku, aby vyloučil možnost uplatnění těchto námitek. Současně je však indosatář obligačně zavázán k pouhému vymáhání směnky pro indosanta. Pokud by se tato skutečnost prokázala, jednalo by se o řádnou námitku jednání ke škodě dlužníka ve smyslu čl. I § 17 ZSŠ, a v důsledku by tedy byly kauzální námitky přípustné ve stejném rozsahu jako vůči indosantu. Formálně je však samozřejmě indosatář řádným majitelem směnky a může se směnkou nakládat jako majitel. Bude tedy na směnečném dlužníku, aby prokázal, že se jedná o fiduciární převod. Dlužník zde opět není vázán námitkovou koncentrací. Dle mého názoru může být úspěšně namítána například

¹⁶⁵ Viz například rozsudek Vrchního soudu v Olomouci sp. zn. 4 Cmo 320/2012, ze dne 11. 10. 2012.

¹⁶⁶ KOTÁSEK, Josef. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. xv, 404 s. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7357-965-4, s. 96.

účelovost indosace na advokáta trvale spolupracujícího s indosantem. Účelové mohou být shledány i indosace mezi statutárním orgánem a obchodní společností, neboť vědomí statutárního orgánu o skutečnosti, že jsou zde kauzální námitky, rovná se vědomosti obchodní společnosti a naopak.¹⁶⁷

Subindosací nazýváme rubopis po uplynutí lhůty k protestu. Takový rubopis má účinky materiální cese, tj. občanskoprávního postoupení pohledávky (čl. I § 20 odst. 1 ZSŠ). Je však potřeba zdůraznit, že se jedná pouze o rubopis s těmito účinky, a bylo by hrubou chybou převádět směnky po splatnosti smlouvou o postoupení pohledávky. Byť to z uvedeného zákonného ustanovení nevyplývá, vztahuje se i na směnky bez protestu, u kterých bude, z hlediska účinků rubopisu, rozhodným okamžikem datum splatnosti směnky. I směnky s doložkou „bez protestu“ lze totiž protestovat (srov. čl. I § 46 odst. 2 ZSŠ). Z uvedeného také vyplývá, že v případě subindosace nelze hovořit o originálním nabytí směnky ani o abstrakčních účincích rubopisu (subindosatář bude vstupovat do právního postavení subindosanta).

Čl. I § 20 odst. 2 ZSŠ obsahuje ustanovení, podle kterého platí vyvratitelná právní domněnka, že nedatovaný rubopis je před splatností. Je tedy na dlužníku, aby v případě nedatovaného rubopisu, který bude samozřejmě standardem, či dokonce nepravdivě datovaného rubopisu, prokázal, že se jednalo o rubopis po datu splatnosti směnky. Směnka postoupená po lhůtě k protestu se nazývá také „nuznou“¹⁶⁸ směnkou. Zákonodárce vychází z teze, že nezaplacení směnky při splatnosti má svůj důvod, a tím je většinou nedostatek kauzy směnky. Proto je převoditelnost (oběžná funkce) těchto směnek zákonem v důsledku omezována. V souvislosti s požadavkem, aby směnka byla kromě rubopisu také předána, vyvstává otázka, kterým okamžikem je indosament perfektní (zda jeho vyznačením na směnku či předáním směnky). Okamžik indosace je většinou pojmán jako okamžik předání směnky poté, co je proveden skripturní akt. Jedná se však spíše o otázku teoretickou, protože důkazní břemeno o tom, že směnka byla předána později, než byl vyznačen rubopis, tíží směnečného dlužníka, který tuto námitku jen těžko prokáže.

¹⁶⁷ Tak například v rozsudku sp. zn. 47 Cm 555/2012, ze dne 23. 10. 2013, Krajský soud v Praze připustil kauzální námitky v případě, kdy bylo indosováno na fyzickou osobu, která byla pojišťovacím agentem a členem dozorčí rady indosanta, a jejíž otec byl členem představenstva indosanta.

¹⁶⁸ KOTÁSEK, Josef. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. xv, 404 s. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7357-965-4, s. 154-158.

Subindosaci musí prokazovat dlužník, a bude na jeho vynalézavosti, jak ji prokáže. V judikatuře soudů se lze setkat například s úplným výpisem z obchodního rejstříku, ze kterého je zřejmé, že indosatář vznikl až po splatnosti směnky, a proto se muselo jednat o podrubopis.¹⁶⁹ Poměrně náročná, z hlediska důkazního, bude námitka, že žalobci bylo z jiných soudních řízení známo, a to samozřejmě v době nabytí směnky, že nabývá směnku s vadnou kauzou.¹⁷⁰ V tomto případě totiž bude potřeba pečlivě prokázat okamžik, kdy se majitel směnky mohl dovědět o její kauze. Lze si představit i další důkazy, například údaj o sídle společnosti, uvedený na rubopisu, který se v minulosti změnil, nebo údaj o členu statutárního orgánu, atp. I zde však je potřeba být precizní: judikatura například uvedla, že pozdější člen statutárního orgánu mohl směnku podepsat i dříve než byl jeho členem.¹⁷¹

Ve výše uvedené souvislosti zmiňuji jednu tendenci v judikatuře soudů, a to předpokládat, že pokud je směnka zažalována až dlouho po splatnosti, pochází rubopis až z doby po splatnosti směnky. Tak například Krajský soud v Praze v rozhodnutí sp. zn. 47 Cm 555/2012, ze dne 23. 10. 2013, konstatoval, že: *„Rovněž i s ohledem na nedatovaný indosament ve vztahu k datu splatnosti směnky a datu podání žaloby lze mít za to, že směnka byla indosována teprve po uplynutí lhůty k protestu. Tudíž by i z tohoto důvodu zůstalo oprávnění žalovaných vznášet kauzální námitky vůči žalobci jako právnímu nástupci ze směnečných nároků v důsledku cese práv ze směnky.“* V tomto případě byla směnka splatná dne 6. 9. 2009 a návrh na vydání směnečného platebního rozkazu byl podán dne 31. 8. 2012. Proti tomuto rozsudku nebylo podáno odvolání, a tak se již nedozvíme názor odvolacího soudu. Známe však názor Vrchního soudu v Praze z jiného řízení (citován rozsudek sp. zn. 5 Cmo 303/2014, ze dne 21. 1. 2015): *„[V] době, kdy předmětnou směnku nabyl, již nepochybně byla po splatnosti, to je po datu 3. května 2012.“* Zde zdůrazňuji, že k těmto závěrům soud dospěl v případě, kdy se jednalo o nedatovaný rubopis, a žaloba byla podána již dne 20. 12. 2012. V daném případě se však jednalo o blankosměnku vystavenou dne 22. 10. 2009 a od jejího vystavení

¹⁶⁹ Rozsudek Krajského soudu v Ostravě, pobočka v Olomouci, sp. zn. 6 Cm 753/2011, ze dne 19. 11. 2013, nebo rozsudek Krajského soudu v Brně sp. zn. 5 Cm 605/2011, ze dne 12. 9. 2012.

¹⁷⁰ Krajský soud v Hradci Králové v rozsudku sp. zn. 38 Cm 288/2012, ze dne 27. 6. 2013, uvedl, že: *„Uvedené nekalé praktiky se směnkami musely být jednotlivým nabyvatelům směnky dostatečně známy, zvláště za situace, kdy prakticky identické směnečné věci byly již projednány např. před Krajským soudem v Ostravě - pobočka v Olomouci (sp. zn. 6Cm 746/2011), ve spojení s rozhodnutím Vrchního soudu v Olomouci (sp. zn. 7 Cmo 303/2012), Krajským soudem v Brně (sp. zn. 3Cm 601/2011) a dalšími, a to v neprospěch žalobce.“*

¹⁷¹ Usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 5 Cmo 370/2014, ze dne 4. 9. 2014.

tak uplynula dlouhá doba. Vzhledem k tomu, že v tomto případě kauza směnky nikdy nevznikla, je otálení s vyplněním splatnosti směnky jistě neodůvodněné.

VI.3 Aktuální vývoj judikatury ve věci účelových indosací

Aplikace čl. I § 17 ZSŠ prošla v praxi zásadní změnou, při které jsem měl to štěstí být v pozici právního zástupce. Obecné soudy nejprve vykládaly čl. I § 17 ZSŠ pro směnečné dlužníky velmi přísně. Pokud směnečný dlužník neprokázal, že žalobce – indosatář v okamžiku nabytí směnky jednal nepoctivě, nemohl vůči žalobci uplatňovat žádné kauzální námitky a řízení prohrál. A jelikož jsou žalobci samozřejmě vynalézaví, nepřetržitá řada indosamentů pravidelně obsahovala i několik indosatářů z destinací jako je Seychelská republika, Spojené státy americké, případně jiné státy stejně vzdálené České republice. V důsledku řečeného tak bývalo snazší uhádnout demografický vývoj Konžské republiky v příštích 200 letech, než vyhovět požadavkům čl. I § 17 ZSŠ a prokázat, že společnost ze Seychelské republiky jednala v době indosace v nepoctivém úmyslu. A aby to směnečný dlužník neměl tak jednoduché, indosamenty byly samozřejmě nedatované, čili nebylo možné hovořit o subindosaci. Účelovost indosací však byla zpravidla zcela zřejmá, když exotičtí indosanté – právnícké osoby – měli za členy statutárních orgánů občany České republiky.

Dokazování nepoctivého úmyslu nabyvatele nebylo jednoduché, přestože doktrína celkem nadějně dovodila, že *„Nabyvatel by měl projevit zájem po důvodu směnky.“*, avšak současně uváděla, že *„Tedy nesporně není povinen činit v tomto směru žádná šetření. Zdrojem jeho poznání, vedle informací obecně známých, budou především vysvětlení, která podá převodce, a případně listiny, které k tomu předloží.“*¹⁷² A převodce směnky při jednání o ceně za rubopis směnky jistě ochotně sdělí, že proti směnce existují důvodné kauzální námitky. Judikaturně byla tato problematika řešena opět velmi přísně; podle Nejvyššího soudu¹⁷³ platí, že: *„Právě s ohledem na oběžnou funkci směnky nelze na jejím nabyvateli požadovat, aby si ověřoval okolnosti jejího vystavení.“*

Přísná aplikace čl. I § 17 ZSŠ ze strany obecných soudů byla doslova zarážející, když s účelovými indosacemi se vypořádal již prvorepublikový nejvyšší

¹⁷² KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka jako zajištění*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. xi, 128 s. Beckova edice právo a hospodářství. ISBN 978-80-7400-182-6., s. 31-39.

¹⁷³ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 4497/2009, ze dne 2. 6. 2010.

soud, který konstatoval, že: „Byl-li převod směnky indosací proveden jen za účelem znemožnění námitek dlužníkových proti indosantu nebo k jinakým účelům nemravným nebo nedovoleným, může každý směn. dlužník vznést proti takovému obmyslenému indosatáři nejen námitku lsti, nýbrž i námitku nedostatku oprávnění.“ (Váž., č. 6157). S účelovými indosacemi si umí poradit také Nejvyšší soud Spolkové republiky Německo (rozsudek sp. zn. II ZR 191/1962, ze dne 25. 2. 1965), který, jednoduše řečeno, konstatoval, že i když žalobce při nabytí směnek sice nejedná vědomě ke škodě dlužníka, může být dovolávání se čl. I § 17 ZSŠ zakázaným výkonem práva.

Proti nepřipadné přísnosti tuzemské judikatury vytáhla do boje jako první doktrína, a to zejména, bez skrupulí a výstižně, doc. Kotásek¹⁷⁴: „Z formální ochrany, kterou směnečnému věřiteli poskytuje směnečná úprava, profitují vzájemně provázané skupiny lichvářů. Trvat na ochraně indosatáře vyžaduje v takových případech obzvláště velkou míru slepoty a necitlivosti.“ Průlomové rozhodnutí v tomto směru vydal pod sp. zn. 9 Cmo 122/2013, dne 29. 4. 2013, Vrchní soud v Praze, který judikoval, že nabyvatel tisíců směnek jednoduše musel vědět, že směnky zajišťují spotřebitelské úvěry, a z tohoto důvodu že jsou nezákonné¹⁷⁵. V uvedeném rozhodnutí Vrchní soud v Praze kauzální námitky připustil, ačkoli za jiných okolností by je zamítl jako relativní s odkazem na čl. I § 17 ZSŠ. Po 9. senátu Vrchního soudu v Praze zvedl korouhev také Ústavní soud, jak je ostatně jeho dobrým zvykem, a vytáhl do boje proti tzv. sofistickovaně odůvodňované nespravedlnosti; „směnečnou praxí“ (míněno tím zneužití směnečného práva) některých subjektů kritizoval již v nálezu Pl. ÚS 16/12, ze dne 16. 10. 2012, ve kterém konstatoval, že: „[S]oučasné napětí spojené se směnkami je způsobeno zejména jejich nevhodným používáním (zneužíváním) zejména vůči subjektům, po nichž nelze znalost specifické a značně rigidní směnečné úpravy spravedlivě požadovat.“ Ústavní soud následně vydal průlomové rozhodnutí sp. zn. IV. ÚS 457/10, ze dne 18. 7. 2013, ve kterém rozhodoval v případě ordresměnek, které zajišťovaly spotřebitelské úvěry. Indosací před splatností byli výstavci směnek zbaveni možnosti vznášet proti směnkám kauzální námitky. Uvedené se stalo zaběhlou praxí, proběhla indosace několika tisíc takových směnek, jejímž účelem nemohlo být nic jiného, než poškození spotřebitele

¹⁷⁴ Např.: KOTÁSEK, Josef. Neřád na řad? *Obchodní právo*, Praha: První archivní a spisovenská s.r.o., 2013, roč. 22, č. 9, s. 318-325.

¹⁷⁵ Nezákonností směnek zajišťujících spotřebitelské úvěry se zabývám na jiném místě této práce.

na jeho právech. Vrchní soud v Praze jako soud odvolací však posoudil, jak bylo do té doby při výkladu čl. I § 17 ZSŠ zvykem, případ toliko z pohledu směnečné přisnosti, a vzhledem k abstrakčním účinkům rubopisu výstavci neumožnil vznášet kauzální námitky (dle názoru odvolacího soudu tedy nedošlo k naplnění podmínek čl. I § 17 ZSŠ). Ústavní soud však konstatoval, že rozsudkem Vrchního soudu v Praze bylo porušeno právo výstavce na spravedlivý proces, když konstatoval, že: *„si je vědom přísné formálnosti směnečného práva, nicméně nelze přihlížet vzniku takové „právní“ praxe, v jejímž důsledku dochází k využití, resp. zneužití směnečných institutů ve prospěch jedné ze stran“*, a že *„zákaz zneužití práva je silnější než dovolení dané právem“*. Z uvedených důvodů Ústavní soud dovedl, že v projednávaném případě došlo k (zakázanému) zneužití směnečného práva, které nepožívá právní ochrany.

Výše nastíněný obrat judikatury se však u obecných soudů nejprve neprosadil, a výše citované rozhodnutí senátu č. 9 Vrchního soudu v Praze se ukázalo být ojedinělým, když doslova na plné obrátky pokračovalo formalistické uplatňování čl. I § 17 ZSŠ; například, v doslova odpudivém, rozsudku sp. zn. 8 Cmo 462/2013, ze dne 30. 1. 2014, si Vrchní soud v Praze „notuje“ s žalobcem – indosatářem o tom, že směnečný závazek je nesporné povahy a rubopis má abstrakční účinky. To by však nebylo nic hrozného, kdyby žalobce, jako indosatář, nenabyl a nevymáhal 666¹⁷⁶ směnek pocházejících z nezákonné činnosti společnosti IFP Institut Finančního Poradenství, a.s. (dále jen „IFP“), která byla za používání směnek a uvádění klientů v omyl pokutována Českou národní bankou (rekordní) pokutou ve výši 6 milionů Kč. Zajišťovací směnky, všechny do jedné, trpěly absolutním nedostatkem kauzy, když kauzou směnky měla být půjčka poskytnutá remitentem výstavci. Žádná půjčka však nikdy poskytnuta nebyla. Na směnce byla navíc uvedena informace o zajišťované kauze a dohoda o vyplňovacím právu. Aby nezůstalo jen u účelových indosací, došlo také k dalšímu zneužití práva, a sice k účelovému avalování směnek. Jako avalisté naoko sloužily obchodní společnosti, které byly propojeny osobami se samotným žalobcem. Žalobce si tak mohl prakticky vybrat soud, u kterého se bude jeho spor projednávat. Elegantní řešení situace, kdy většina směnečných dlužníků bydlí na Moravě a právní zástupce žalobce sídlí v Praze a jeho sídlu je z krajských soudů nejbližší Krajský soud v Praze.

¹⁷⁶ Pro odlehčení srov. verše 16-18, kapitoly 13., biblické knihy Zjevení sv. Jana.

A také zvláštní výklad práva na zákonného soudce. Nicméně, námitky místní nepříslušnosti, odůvodněné zneužitím procesního práva, byly houfně zamítány jak Krajským soudem v Praze, tak k odvolání Vrchním soudem v Praze. V jednom rozhodnutí dokonce Vrchní soud v Praze vyzval žalovanou k úhradě směnečného závazku a k neprotahování řízení¹⁷⁷. Soudům nic nevadilo, že tito avalisté byli často v likvidaci či bez statutárního orgánu. Ve věci účelových indosací bylo také podáno několik dovolání, která dodnes řeší Nejvyšší soud.¹⁷⁸ A jelikož rčení Bližší košile nežli kabát platí i u soudů první instance, bylo Krajským soudem v Praze rozhodováno dle vůle Vrchního soudu v Praze, nikoli podle nálezů Ústavního soudu, a zneužívání směnečného práva nerušeně pokračovalo.

Boj Ústavního soudu proti formalistické aplikaci čl. I § 17 ZSŠ však pokračoval; nálezem sp. zn. III. ÚS 980/13 ze dne 19. 6. 2014, zrušil Ústavní soud další rozsudek Vrchního soudu v Praze, a vytkl mu (ve vztahu k aplikaci čl. I § 17 ZSŠ) sofistickované odůvodňování zřejmé nespravedlnosti a konstatoval, že: *„[O]becný soud není absolutně vázán doslovným zněním zákona, nýbrž se od něj smí a musí odchýlit, pokud to vyžaduje účel zákona, historie jeho vzniku, systematická souvislost nebo některý z principů, jež mají svůj základ v ústavně konformním právním řádu jako významovém celku a že povinnost soudů nalézat právo neznámá pouze vyhledávat přímé a výslovné pokyny v zákonném textu, ale též povinnost zjišťovat a formulovat, co je konkrétním právem i tam, kde jde o interpretaci abstraktních norem a ústavních zásad (..)“*

Obrat judikatury obecných soudů byl následně „na spadnutí“. V kauzách směnek pocházejících z nekalé činnosti společnosti IFP opakovaně rozhodoval v neprospěch formalistického uplatňování čl. I § 17 ZSŠ Krajský soud v Hradci Králové. Při následném odvolacím řízení pak potvrdil rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové senát 5 Cmo Vrchního soudu v Praze, který uzavřel, že: *„Odvolacímu soudu je z jeho činnosti známo, že žalobce nabyl stovky směnek vlastních na řad L. Š. postupnou indosací, směnky jsou všechny vyhotoveny na stejném formuláři, kde na jejich rubové straně je učiněno směnečné prohlášení. I ze skladby směnečných dlužníků (výstavců), které jsou výlučně fyzickými osobami,*

¹⁷⁷ V usnesení sp. zn. 6 Cmo 269/2015, ze dne 30. 3. 2016, Vrchní soud v Praze nejprve stručně odmítl argumentaci o místní nepříslušnosti a poté výslovně uvedl: *„Nehledě na to, že by se žalovaná 2/ měla soustředit na svůj závazek ze směnky splatné v květnu 2012 a jeho splnění a nehledat cesty k protahování řízení, což právě z její strany může značit bránění průchodu práva, poškozování věřitele a zneužívání procesního práva.“*

¹⁷⁸ Řízení sp. zn. 29 Cdo 2772/2014 a sp. zn. 29 Cdo 361/2015.

muselo být žalobci zřejmé, že předmětné směnky byly vystaveny v souvislosti se smlouvou o půjčce, a proto se lze dobrat závěru, že v daném případě jde o spotřebitelský vztah, a proto jsou kauzální námitky přípustné.“ Následovala další rozhodnutí Vrchního soudu v Praze, např. v rozsudku sp. zn. 2 Cmo 494/2014, ze dne 28. 5. 2015, kde Vrchní soud opět konstatoval, že jelikož je ze směnky patrné, že se jedná o směnku zajišťovací, musel indosatář počítat s tím, že proti ní mohou být vzneseny kauzální námitky, a proto jednal vědomě ke škodě dlužníka. Stejně tak i v rozhodnutí sp. zn. 2 Cmo 496/2014, ze dne 15. 6. 2016 Vrchní soud v Praze výslovně uvedl, že: *„Žalobce jako indosatář byl tedy již v okamžiku nabytí směnky srozuměn s tím, že nabývá směnku zajišťovací, a musel proto znát okolnosti zajištěného kauzálního vztahu, resp. bylo na něm, aby se s těmito okolnostmi obeznámil, neboť směnečná smlouva na směnce připojená kauzální vztah dostatečně určitým a nezaměnitelným způsobem konkretizuje. Sama tato okolnost pak umožňuje učinit závěr o nepoctivosti nabytí směnky žalobcem, neboť žalobce měl, nebo alespoň musel mít představu o tom, že dlužníci ze směnky mohou proti ní uplatnit kauzální námitky. V poměrech projednávané věci se proto neuplatní překážka originálního nabývání směnky, jak je uvedena v čl. I § 17 ZSŠ, v důsledku čehož žalovanému 1) v daném případě přísluší uplatnit kauzální námitky bez jakéhokoli omezení též vůči žalobci.*“ Vrchní soud zde tedy dovedl, že v případě nabytí zajišťovací směnky, na které je výslovně vymezena kauza, je potřeba dále se informovat. Pokud tak nabyvatel směnky neučiní, je srozuměn s tím, že proti směnce mohou být vznášeny kauzální námitky. Ke stejným závěrům dospěl v jiném sporu například i Krajský soud v Hradci Králové v rozsudku sp. zn. 39 Cm 289/2012, ze dne 10. 3. 2014: *„Dále je nezbytné vzít v úvahu, že žalobce při nabývání značného množství směnek do svého vlastnictví, měl řádně ověřovat existenci a stav směnečných pohledávek, což nečinil.*“

Následoval také další náleží Ústavního soudu, a to sp. zn. II. ÚS 130/14, ze dne 13. 8. 2015, který potvrdil závěry obsažené v předchozích nálezech (sp. zn. IV. ÚS 457/10 a III. ÚS 980/13). Obrat judikatury je tedy, zdá se, dovršen.

Výše uvedený obrat judikatury vítám přímo nadšeně. Předpovídám však, že spotřebitel ani po výše uvedeném obratu judikatury nebude mít na růžích ustláno; bude jistě v praxi velmi živou otázkou, kdy čl. I § 17 ZSŠ uplatnit, a kdy naopak nikoliv. Jedná se přece jen o výklad, který do značné míry popírá doslovné znění tohoto ustanovení. A judikatura Ústavního soudu v zásadě poukázala jen na to,

že čl. I § 17 ZSŠ se nemůže uplatnit v případě hromadných indosací, kterými jsou poškození spotřebitelé. Je otázkou, jak bude rozhodováno v případě poškození spotřebitele jen jednotlivou indosací. A samozřejmě se najdou i soudci, kteří zarputile odmítají aplikovat novou judikaturu vyšších soudů; například v rozsudku sp. zn. 47 Cm 353/2015, ze dne 21. 4. 2016, se Krajský soud v Praze „vypořádal“ se stávající judikaturou pouze následujícím konstatováním: *„Přes nescetné výklady vedoucí k ochraně dlužníků, jež zazněly v posledních letech, však směnečný zákon je veden zásadní myšlenkou, a to plnění peněžitého dluhu vyjádřeného směnečnou sumou ve prospěch majitele směnky, kterou má v držení, a který (dluh) převážně již v době vystavení úplné směnky existoval.“*

VI.4 Závěr

Lze uzavřít, že směnečná přísnost je pověstný dvousečný meč; formální směnečná přísnost může zasadit smrtelnou ránu směnečnému věřiteli, materiální směnečná přísnost zase směnečnému dlužníkovi. I směnečná přísnost však musí být vykládána s ohledem na právní principy, zejména pak na zákaz zneužití práva a ochranu slabší strany.

VII. SPOTŘEBITELSKÉ SMĚNKY A ROZHODČÍ ŘÍZENÍ

VII.1 Arbitrabilita směnečných sporů

Arbitrabilitou označujeme možnost přenést rozhodování sporu ze soudu¹⁷⁹ na soukromou osobu, tzv. rozhodce. Rozhodčí doložky jsou ve spotřebitelských vztazích obecně přípustné, když vzdání se práva na zákonné soudní řízení a sjednání rozhodčího řízení je akceptovatelné z hlediska platného zákona o rozhodčím řízení (např. § 40a an. ZRŘ), z hlediska tuzemské judikatury¹⁸⁰, i z hlediska judikatury ESLP týkající se práva na spravedlivý proces zaručeného článkem VI. EÚLP¹⁸¹.

VII.2 Komparace rozhodčího a soudního směnečného řízení

Byť je možnost projednání směnečných sporů v rozhodčím řízení (tzv. arbitrabilita) ustálenou judikaturou řešena s kladným výsledkem, nezažil jsem v praxi žádný směnečný spor projednávaný před rozhodcem nebo rozhodčím soudem.

Při pátrání po důvodech neužívání rozhodčích doložek ve směnečném právu nutno především poukázat na největší negativum rozhodčího řízení, a sice že v rozhodčím řízení není možné vydat směnečný platební rozkaz, neboť podle ustálené judikatury je vydání směnečného platebního rozkazu (i ostatních druhů platebních rozkazů) vyhrazeno pouze soudu.¹⁸² V tomto směru sice kladně kvitují výrok o nemožnosti vydat směnečný platební rozkaz v rozhodčím řízení, který přijal Nejvyšší soud, neztotožňuji se však s odůvodněním. Výrok schvaluji proto, že opak nelze připustit např. z toho důvodu, že náhradní doručení směnečného platebního rozkazu v rozhodčím řízení by bylo ve své době velmi nebezpečné (dnes už náhradní doručení směnečného platebního rozkazu není přípustné – srov. § 175 odst. 1 o.s.ř., v platném znění), protože rozhodce nemá přístup do Centrální evidence obyvatel a často nezná aktuální bydliště účastníka řízení. S odůvodněním polemizuji proto,

¹⁷⁹ Jistě však lze vztáhnout i na jiné orgány zřízené státem k rozhodování sporů, například na Český telekomunikační úřad; srov. § 2 odst. 1 ZRŘ ve spojení s § 127 odst. 6 a § 129 odst. 5 ZEK.

¹⁸⁰ Viz např. usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1181/2015, ze dne 21. 4. 2015, usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 3414/2014, ze dne 22. 1. 2015, nebo rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 1130/2011, ze dne 31. 5. 2011.

¹⁸¹ Viz např. usnesení Evropského soudu pro lidská práva ze dne 23. 2. 1999, ve věci *Osmo Suovaniemi a ostatní proti Finsku* (stížnost č. 31737/96).

¹⁸² Například rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 1130/2011, ze dne 31. 5. 2011, a usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 23 Cdo 2166/2012, ze dne 24. 6. 2013.

že pokud totiž z přiměřeného použití o.s.ř. dle Nejvyššího soudu nevyplývá oprávnění rozhodce vydat směnečný platební rozkaz, proč by například měla z přiměřeného použití o.s.ř., jak aprobuje Nejvyšší soud, vyplývat pravomoc rozhodců vydávat kvalifikované výzvy¹⁸³, nebo vlastně vyplývat oprávnění rozhodce vydávat usnesení kterými se vede řízení¹⁸⁴? Uvedený přístup Nejvyššího soudu tak hraničí s výkladovou libovůlí při výkladu neurčitého právního pojmu „přiměřené použití o.s.ř.“. Nemožnost vydání platebního rozkazu v rozhodčím řízení s sebou přináší zpomalení celého rozhodčího řízení a zvýšení nákladů řízení. Je však otázkou, zda jsou si věřitelé vědomi možnosti rozhodčího řízení, kterými se dá toto zpomalení eliminovat; je totiž možné se předem dohodnout na pravidlech rozhodčího řízení, která vyloučí ústní jednání ve věci samé a rozhodnuto tak bude pouze na základě vyjádření podaného ke kvalifikované výzvě rozhodce. Soudy v tomto směru judikují přípustnost tohoto ujednání, neboť vzdát se ústního projednání je možné i v rámci soudního řízení. A absence ústního jednání vyváží urychlení řízení získané vydáním platebního rozkazu, či dokonce předčí, pokud by účastník v soudním řízení podal námitky a byl procesně aktivní.

Dalším důvodem praktického nevyužívání rozhodčího řízení ve směnečných vztazích je, že směnečný věřitel – žalobce – by se v případě rozhodčího řízení zbavil významné výhody, kterou by mohl na směnečném dlužníkovi získat v soudním sporu, a sice námitkové koncentrace (§ 175 odst. 4 o.s.ř.). Tuto nevýhodu rozhodčího řízení však lze opět eliminovat sjednáním písemnosti rozhodčího řízení a zasláním kvalifikované výzvy dlužníkovi (viz předchozí odstavec).

Jelikož výše uvedené nevýhody směnečného rozhodčího řízení mohou být snadno vyváženy vhodně zvolenými pravidly rozhodčího řízení, je tedy hlavním důvodem, proč nepodřizovat směnečný spor rozhodčímu řízení, skutečnost, že rozhodčí doložka nezavazuje indosatáře ani avalistu. Věcně se sice rozhodčí smlouva vztahuje na směnku také tehdy, pokud jsou ujednání o zajištění smenkou

¹⁸³ Například rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 392/2011 ze dne 31. 7. 2013.

¹⁸⁴ „Rozhodce tuto žádost uznal za důvodnou a usnesením ze dne 2. 7. 2004 prodloužil původní lhůtu do 15. 7. 2004. Jestliže tedy odvolací soud za této situace učinil závěr, že prvním úkonem žalobce ve smyslu § 15 odst. 2 ZŘŘ bylo jeho písemné vyjádření k žalobě ze dne 13. 7. 2004, tedy učiněné v prodloužené lhůtě, jež obsahovalo i námitku o nedostatku pravomoci rozhodce, je toto právní posouzení správné, stejně jako závěr z toho vyplývající, že žalobce uplatnil tuto námitku včas; dovolací důvod nesprávného právního posouzení věci u této otázky nebyl proto žalovanou uplatněn důvodně.“ (citováno podle rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 23 Cdo 2351/2009, ze dne 31. 3. 2009).

a rozhodčí doložka součástí stejné smlouvy¹⁸⁵, indosatáři však nejsou vázáni rozhodčí doložkou vzhledem k abstrakčním účinkům řádného rubopisu, dle čl. I § 17 ZSŠ, a nabývají směnku originárně (výjimkou je subindosace dle čl. I § 20 odst. 1 ZSŠ, která ovšem není v zájmu indosatáře, a ten na ni proto necílí). Pokud se týká avalistů, je judikováno, že avalista by musel být přímo účastníkem samotné dohody (rozhodčí doložky či smlouvy); v tomto směru tedy není právně významné, zda avalista vzal rozhodčí doložku na vědomí či nikoliv.¹⁸⁶

VII.3 Judikurní vývoj rozhodčích doložek

I přes všechna výše uvedená negativa je rozhodčí doložka doslova plně nabitou zbraní, kterou drží podnikatelé v rukou proti spotřebitelům, je-li sjednáno rozhodčí řízení ad hoc (tj. rozhodčí řízení nikoli u stálého rozhodčího soudu). V tomto ničemu nepomohl ani obrat judikatury a změna zákona ve prospěch spotřebitele, kterými rozhodčí doložky v nedávně době prošly; do r. 2009 uznávaly soudy za platné rozhodčí doložky, které odkazovaly na rozhodčí řády nejrůznějších soukromých společností s ručením omezeným, které se snažily vypadat jako stálé rozhodčí soudy, doslova falešně argumentujíc, že ony jsou přece zřízeny „na základě zákona“ (srov. § 13 odst. 1 zákona o rozhodčím řízení ve znění účinném do 1. 4. 2012; v nyní platném znění již čteme pouze “zákonem”). A ono zřízení na základě zákona mělo spočívat v prostém založení a vzniku společnosti s ručením omezeným podle ObchZ.

Obrat v judikatuře¹⁸⁷, který předběhl pozdější novelizaci zákona o rozhodčím řízení (zákon č. 19/2012 Sb.), přinesl neplatnost rozhodčích doložek, které svěřovaly pravomoc společností s ručením omezeným k tomu, aby vydávaly pravidla rozhodčího řízení a jmenovaly rozhodce. Neplatnost rozhodčích doložek navíc musí být zkoumána ex offo, ve všech fázích výkonu rozhodnutí, a to dokonce nehledě na to, zda byl spotřebitel v rozhodčím řízení jakkoli pasivní.

Výše nastíněnou změnu lze jistě kladně kvitovat, neboť když v praxi docházelo k tomu, že rozhodce ad hoc měl být určen osobou, která byla v rozhodčí

¹⁸⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 3613/2009, ze dne 30. 11. 2011, a usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 3969/2013 ze dne 22. 1. 2014.

¹⁸⁶ Například usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 3727/2014, ze dne 30. 9. 2014, a 23 Cdo 2351/2007, ze dne 31. 3. 2009.

¹⁸⁷ Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze sp. zn. 12 Cmo 496/2008, ze dne 28. 5. 2009 (publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 45/2010), a usnesení velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 11. 5. 2011, sp. zn. 31 Cdo 1945/2010, uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 121/2011, a rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 23 Cdo 1112/2013, ze dne 28. 11. 2013.

doložce označena pouze obecně a neurčitě jako „Správce seznamu“ (s tímto jsem se v praxi setkal), jistě se nejednalo o transparentní určení rozhodce, když nebyla jasná osoba rozhodce, osoba Správce seznamu, ani nebylo jasné, kdo jmenuje tohoto Správce seznamu. Změna judikatury tedy přinesla okamžitou „úlevu“ pro spotřebitele.

Úleva pro spotřebitele se ovšem ukázala být pouze dočasnou. Po zastavení exekučních řízení podávali věřitelé žaloby, a vyvstaly právní spory týkající se promlčení, a sice právní otázka, zda se promlčecí doba staví podáním rozhodčí žaloby podle neplatné rozhodčí doložky. Argumentem pro stavení je právní jistota, když přece rozhodčí žaloby byly podávány v souladu s tehdejší judikaturou, a v těchto věcech byla dokonce zahájena exekuční řízení a soudem pověřeni soudní exekutoři, čili rozhodčí nálezy byly aprobovány soudy. Protiargumentem je, že obchodní zákoník v § 403 odst. 1 stanovil, že promlčecí doba se staví podáním rozhodčí žaloby (pouze) z platné rozhodčí smlouvy, a občanský zákoník z r. 1964 stanovil v § 112, že promlčecí doba se staví podáním žaloby k jinému příslušnému orgánu, a tím netransparentně vybraný rozhodce jistě není. Konečně, zákon o rozhodčím řízení současně stanovil, že promlčecí doba se staví doručením rozhodčí žaloby stálému rozhodčímu soudu nebo rozhodci určenému nebo jmenovanému (§ 14 odst. 1 a odst. 2 ZRŘ). Pokud tedy byla rozhodčí žaloba doručena obchodní společnosti, která není stálým rozhodčím soudem, nemělo by to znamenat stavení promlčecí doby. A pokud tato obchodní společnost následně určila rozhodce, jistě se nejedná o určeného nebo jmenovaného rozhodce podle § 14 odst. 2 ZRŘ, neboť žádná obchodní společnost, která není stálým rozhodčím soudem, tuto pravomoc nemá (§ 13 ZRŘ). Námitka promlčení by zde neměla být ani v rozporu s dobrými mravy, když se v zásadě vyžaduje kvalifikovaný rozpor s dobrými mravy (tj. výjimečné okolnosti, ze kterých je zřejmý úmysl poškodit druhého účastníka¹⁸⁸).

K výše uvedenému sporu judikoval dvakrát Vrchní soud v Praze, avšak vždy přesně s opačným výsledkem¹⁸⁹, přičemž je politováníhodné, že v pořadí druhý verdikt se argumentačně nevypořádává s tím prvním. Spor rozhodl i Nejvyšší soud, a to v nedávném rozsudku sp. zn. 29 ICdo 19/2015, ze dne 1. 6. 2016, kde konstatoval, že promlčecí doba se v obchodně právních vztazích staví i na základě

¹⁸⁸ Například rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 102 VSPH 371/2013, ze dne 19. 12. 2013, a rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2905/99, ze dne 28. 11. 2001.

¹⁸⁹ Ve prospěch promlčení se vyslovil Vrchní soud v Praze v rozsudku sp. zn. 102 VSPH 371/2013, ze dne 19. 12. 2013, proti promlčení v rozsudku sp. zn. 104 VSPH 329/2014-85 ze dne 10. 11. 2014.

neplatné rozhodčí doložky (srov. však § 403 odst. 1 ObchZ, který výslovně stanoví, že promlčecí doba se staví na základě platné rozhodčí doložky). Nejvyšší soud si v odůvodnění nejprve položil otázku, zda je odůvodněno, resp. zda zákonodárce zamýšlel, aby zde byl jiný režim pro občanské a obchodní závazkové vztahy, a odpověděl si, že nikoliv. Podle Nejvyššího soud by se údajně podle § 112 ObčZ promlčecí doba na základě neplatné rozhodčí doložky stavila. Nejvyšší soud však přehlédl, že podle § 112 ObčZ se promlčecí doba staví na základě uplatnění práva u soudu nebo u jiného příslušného orgánu. Je až kuriózní, že Nejvyšší soud zde popírá svou vlastní judikaturu,¹⁹⁰ když pro tyto účely považuje rozhodce jmenovaného soukromou obchodní společností, tedy nikoli stálým rozhodčím soudem, za příslušného k projednání sporu. Je zde i další důležitá výtka: Pokud zákonodárce údajně nezamýšlel upravit různě promlčení v obchodních závazkových vztazích a v občanském právu, proč přijal dvě různé právní úpravy promlčení? ObchZ je navíc předpisem speciálním pro obchodní závazkové vztahy. Obchodní právo je právem profesionálů, a proto si lze dobře představit, že profesionální obchodník bude odpovídat za neplatnou rozhodčí doložku, čili nést nepříznivé následky promlčení. Konečně, Nejvyšší soud argumentuje, že podle § 14 odst. 1 in fine ZRŘ se promlčecí doba staví vždy. Toto ustanovení je tedy, podle Nejvyššího soudu, zřejmě nepřímou novelou § 403 odst. 1 ObchZ. Nepřímé novely jsou právním institutem, který je potřeba odsoudit jako nežádoucí, avšak v právním řádu se přesto vyskytují¹⁹¹, a jsou jistě platným právem. V tomto případě se však, podle mého názoru, o nepřímou novelu nejedná, jelikož Nejvyšší soud přehlíží, že v § 14 odst. 1 ZRŘ je uvedeno, že promlčecí doba se staví pouze doručením rozhodčí žaloby buď stálému rozhodčímu soudu, nebo rozhodci uvedenému v § 14 odst. 2 ZRŘ, čili rozhodci „určenému nebo jmenovanému“. A rozhodce určený nebo jmenovaný může být u spotřebitelské rozhodčí doložky, dle § 3 odst. 5 písm. a) ZRŘ, pouze osoba konkrétně určená v rozhodčí doložce. Z tohoto ustanovení tedy vyplývá, že doručení rozhodčí žaloby soukromé obchodní společnosti tedy nestaví promlčecí dobu (jak ostatně správně dovodil Nejvyšší soud). Avšak dále se opět s Nejvyšším soudem rozcházejí: vzhledem k tomu, že nejmenovaná akciová společnost nebyla stálým rozhodčím soudem, jistě neměla pravomoc určovat nebo jmenovat rozhodce, a není

¹⁹⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 958/2012, ze dne 10. 7. 2013.

¹⁹¹ Například ust. § 50 odst. 4 zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách, ve znění pozdějších předpisů, byl nepřímo novelizován § 177 odst. 1 SprŘ. Platí tedy opak, aniž by to bylo ze zákona o vysokých školách možno seznat.

důvodu, proč by toto zákon aproboval. Pokud by chtěl zákonodárce stanovit, že promlčecí doba se staví i v okamžiku doručení rozhodčí žaloby soukromé obchodní společnosti, uvedl by to v zákoně. Nejvyšší soud tedy toto zákonné ustanovení obchází, když konstatuje, že promlčecí doba se nestaví doručením rozhodčí žaloby obchodní společnosti, ale okamžikem, kdy tato obchodní společnost jmenuje rozhodce. Nejvyšší soud zde opět přehlíží svá předchozí rozhodnutí, ve kterých rezolutně odsuzuje soukromé obchodní společnosti, které simulují činnost stálých rozhodčích soudů, a také ZRŘ, který jasně upravuje pravomoci stálých rozhodčích soudů. Závěr Nejvyššího soudu je tedy nezákonný, a dle mého názoru je dokonce i absurdní, když podáním rozhodčí žaloby by se promlčecí doba nestavila, a její stavení by bylo závislé na zcela nejistém okamžiku, kdy bude jmenován rozhodce. Věřitel by tedy, například pokud by se rozhodl podat rozhodčí žalobu měsíc před uplynutím promlčecí doby, byl ve velmi prekérní situaci, kdy jeho úspěch by zcela závisel na prvku náhody, čili zda bude rozhodce jmenován včas. Je otázkou, zda si byl těchto důsledků svého rozhodnutí Nejvyšší soud vědom. Závěrem si dovoluji shrnout, že odůvodnění Nejvyššího soudu je velmi nešťastné; pokud chtěl Nejvyšší soud nepřipustit promlčení, měl raději judikovat, že námitka promlčení je v těchto případech v rozporu s dobrými mravy. To by bylo pochopitelné, a v zásadě i přijatelné, i když i k tomu bych měl výhrady; jednak by se jednalo o změnu dosavadní judikatury o rozporu námítky promlčení s dobrými mravy, jednak dle mého názoru není potřeba chránit věřitele, který se rozhodl vymáhat své pohledávky, pravidelně včetně enormních smluvních pokut, obsažených ve svých obchodních podmínkách, pomocí netransparentního výběru rozhodců. Na mých závěrech nemění nic ani fakt, že věřitelům tyto praktiky po nějakou dobu u obecných soudů procházely. Ostatně, změna judikatury je dnes již běžnou součástí právního řádu, a patří k rizikům podnikání.¹⁹² Nejvyšší soud se však podle mého názoru neměl vydat cestou, kdy ustanovení, ve kterém jsou právní následky spojeny s platnou rozhodčí doložkou „interpretuje“¹⁹³ tak, že tyto následky jsou spojeny i s neplatnou rozhodčí doložkou.

¹⁹² Rozumný podnikatel jistě zahrne do úvah o rizicích podnikání i faktor možnosti změny zákona či judikatury.

¹⁹³ Interpretace je pouze výkladem nejasného ustanovení zákona. Nesmí tedy sloužit k popření jeho znění.

VII.4 Pokračující poškozování spotřebitelů v rozhodčím řízení

Poškozování spotřebitelů v rozhodčím řízení pokračuje, když podnikatelé se výše uvedenému obratu judikatury přizpůsobili. Shora citovaná judikatura zakazuje, aby rozhodce jmenovala rozhodčí společnost. Náhradní řešení je následující: seznam spolupracujících rozhodců implementovat přímo do rozhodčí smlouvy, a rozhodce si následně jmenovat z pozice věřitele podávajícího rozhodčí žalobu, což je však pro spotřebitele stejně poškozující, jako kdyby rozhodce jmenovala třetí osoba („Správce seznamu“).

Lze namítnout, že spotřebitel přece dobrovolně sjednal rozhodčí doložku a zcela svobodně vybral osoby rozhodců. Dobrovolné sjednání rozhodčí doložky a svobodný výběr rozhodců ad hoc spotřebitelem je však pouze právní fikcí, nikoliv realitou; jednak protože případů, kdy rozhodčí doložku a osobu rozhodce ad hoc navrhne spotřebitel, je jistě jako šafránu, a jednak protože hospodářsky silnější věřitel vždy snadno prosadí svá formulářová ujednání. Informace o seznamu osob, které rozhodčí spory rozhodují, je navíc pro spotřebitele doslova k ničemu, když se jedná o osoby určené podnikatelem a spotřebitel stejně nikoho z rozhodců nezná. A možnost, že by snad spotřebitel prosadil do rozhodčí smlouvy některé jím navržené rozhodce, je zcela iluzorní. Situace je o to nebezpečnější, když v pozici rozhodců samozřejmě vystupují osoby ekonomicky spřáhané s podnikatelem, a tento postup je aprobovaný Nejvyšším soudem.¹⁹⁴ Dalo by se tedy bez nadsázky konstatovat, že namísto, aby se snažili o prosazování spravedlnosti, někteří podnikatelé za pomoci svých obchodních partnerů, v pozici rozhodců, generují exekuční tituly. Spříznění podnikatelů s rozhodci je předmětem kritiky v odborné literatuře¹⁹⁵, a lze jen doufat, že se odpovídajícím způsobem prosadí i judikaturně. Z hlediska požadavků na spravedlivý proces totiž nelze tolerovat, aby spor se spotřebitelem rozhodovala osoba v ekonomickém vztahu s podnikatelem, která v případě rozhodování v neprospěch podnikatele bude jistě podnikatelem vyloučena z rozhodování budoucích sporů. Na rozhodce musí být, pokud se týká nezávislosti, ve spotřebitelských vztazích kladeny stejné požadavky jako na soudce. Je snad možné, aby si podnikatel zvolil vlastního soudce, tomu platil za jeho činnost,

¹⁹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 1616/2014, ze dne 29. 9. 2014.

¹⁹⁵ WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice. Část první, Řízení nalézací.* 7., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde Praha, 2014. 621 s. ISBN 978-80-7201-940-3, s. 575.

a v případě nevyhovujícího rozhodování soudce vyměnil za jiného, který bude rozhodovat v jeho prospěch? Proč je to tedy možné v rozhodčích sporech?

Postavení spotřebitele je v rozhodčím řízení ad hoc nevýhodné i z toho důvodu, že rozhodčí řády obchodních společností jsou dnes, jako pravidla rozhodčího řízení, implementovány přímo do rozhodčích doložek. A požadavky na podmínky rozhodčího řízení jsou, ve smyslu ochrany spotřebitele, velmi nepříznivé; judikatura umožňuje, aby rozhodcem byla osoba trvale ekonomicky spolupracující s podnikatelem, aby se rozhodovalo pouze na základě písemných důkazů, nevyžaduje se možnost přezkumu rozhodčího nálezu¹⁹⁶, a dokonce se v praxi hojně vyskytují i doložky, podle kterých není potřeba rozhodčí nález odůvodňovat (v posledním případě dosud však není, podle mých informací, judikováno Nejvyšším soudem).

VII.5 Úvahy de lege ferenda

Osobně bych, de lege ferenda, navrhoval uzákonit ve spotřebitelských vztazích možnost sjednání rozhodčí doložky pouze ve prospěch stálého rozhodčího soudu zřízeného zákonem, a vyloučil bych možnost rozhodčího řízení s volbou rozhodce ad hoc. Kvalita právní ochrany spotřebitele jako slabší strany závisí totiž významným způsobem také na orgánu nebo osobě, která autoritativně řeší právní vztahy mezi podnikatelem a spotřebitelem. Soudní řízení a řízení u stálého rozhodčího soudu by tedy mělo spolehlivě vyloučit z rozhodování spotřebitelských sporů osoby, které jsou v ekonomickém svazku s jednou stranou sporu.

¹⁹⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 1616/2014, ze dne 29. 9. 2014.

VIII. NÁMITKA NEPRAVOSTI PODPISU NA SMĚNCE

VIII.1 Úvod

Směnku lze podepsat během několika málo vteřin. Tento krátký akt však může na dlouhá léta ovlivnit život podpisatele. Rád bych proto podpisu na směnce věnoval patřičnou pozornost, a to i s ohledem na skutečnost, že spotřebitelé si často nejsou vědomi podpisu směnky (mnohdy je jim totiž k podpisu předložena celá řada dokumentů), a proto je námitka zfalšování podpisu u spotřebitelských směnek v praxi velmi frekventovaná.

VIII.2 Náležitosti podpisu

Rozlišujeme platnost podpisů formální a materiální. Formálně platné jsou podpisy, které splňují obecné formální náležitosti podpisu. Podpis je v literatuře¹⁹⁷ definován jako „rukou napsané jméno osoby“. Prof. Rouček¹⁹⁸ k tomu například dodává, že podpis sice nemusí být čitelný, ale musí být složený z písmen. Formálně neplatné budou tedy například podpisy různými obrázky, atp. (nehovořím zde samozřejmě o jiných druzích písma, užívajících znaky). Materiálně platné jsou pouze takové podpisy, které skutečně zavazují podepsanou (případně zastoupenou) osobu. Formální platnost podpisu je samozřejmě podmínkou jeho materiální platnosti. Formální platnost podpisů zkoumá soud před vydáním směnečného platebního rozkazu (§ 175 odst. 1 o.s.ř.), materiální platnost podpisů zkoumá soud pouze k námitkám směnečného dlužníka (§ 175 odst. 4 o.s.ř.). Formální ani materiální neplatnost podpisu nezpůsobuje, pokud se dlužník podepíše jinak než je u něj obvyklé¹⁹⁹, případně v rozporu s podpisovým vzorem. Materiální vadou neplatnosti bude pseudonymní podpis, avšak jen do účinnosti nového občanského zákoníku, který v § 79 stanoví podmínky pro užití pseudonymu.²⁰⁰

Formální náležitosti podpisu fyzických osob jistě nebudou nijak kontroverzní. Pokud se nebude jednat o řádný podpis, a na směnce budou vyznačeny křížky nebo jiná obdobná znamení, jsou tyto podpisy platné, pouze pokud

¹⁹⁷ KIZLINK, Karel a SPIŠIAK, Ján. *Zmenkové právo podľa zákona č. 255/1941 Sl. z.* V Bratislave: Právnická jednota, 1944. xvi, 605, [i] s. Knižnica Právnickej jednoty v Bratislave; sv. 10, s. 42.

¹⁹⁸ ROUČEK, František. *Nové českomoravské právo směnečné.* Praha: Českomoravský Kompas, 1941, viii, s. 35.

¹⁹⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 1685/2005, ze dne 28. 6. 2006.

²⁰⁰ KOTÁSEK, Josef. *Zákon směnečný a šekový: komentář.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. xv, 404 s. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7357-965-4, s. 81.

byly učiněny ve formě notářského zápisu (čl. III § 2 odst. 1 ZSŠ). To platí i pro podpis směnky otiskem palce, který však angloamerický okruh směnečného práva považuje za řádný podpis směnky.²⁰¹ Osoba, která nebude schopna ani učinit na směnce náhradní znamení, se nebude sama moci směnečně zavázat.²⁰² U podpisu je potřeba pouze doporučit, aby u nečitelného podpisu, a nejen u něj, byla dostatečně identifikována osoba podpisatele. Nedostatečná identifikace podpisatele sice nepůsobí neplatnost jeho závazku, avšak ztíží pozici zejména budoucích majitelů směnky.²⁰³ Byť je tedy možné, aby u podpisu nebyly uvedeny žádné identifikační údaje, nelze to doporučit, neboť pro nového majitele směnky bude prakticky nemožné identitu dlužníka zjistit.

Problémy však mohou nastat u podpisů zástupců. Zákon směnečný a šekový v tomto obsahuje, alespoň na první pohled, celkem jasné ustanovení čl. I § 8, podle kterého platí, že kdo se podepíše na směnku jako zástupce, aniž by byl za danou osobu oprávněn jednat, nebo pokud překročí své zástupčí oprávnění, je směnečně zavázán sám. Tak judikatura Ústavního soudu například dospěla k závěru, že starosta obce, který neměl souhlas zastupitelstva k avalu směnky, nezavázal obec, ale sám sebe (usnesení sp. zn. II. ÚS 352/07, ze dne 21. 1. 2010). Nemělo by smysl zde analyzovat zákon o obcích, a proto se omezím pouze na obecné konstatování, že každý, kdo hodlá podepsat směnku jako zástupce, by si měl být svým zástupčím oprávněním stoprocentně jistý. V opačném případě hrozí, že bude ze směnky zavázán on sám. Výjimkou však bude případ, kdy se zástupce podepíše jménem zastoupeného. Takový podpis nebude zavazovat nikoho (čl. III § 3 odst. 1 ZSŠ); zastoupeného proto, že za něj nebylo řádně jednáno, zástupce proto, že se nejedná o jeho podpis. Důsledkem však samozřejmě nebude neplatnost směnky.²⁰⁴

Podpis zástupce musí vždy provázet označení zastoupeného, jinak není zastoupený zavázán, a to ani, pokud k tomu zástupce měl zmocnění.²⁰⁵ Je potřeba

²⁰¹ KOTÁSEK, Josef. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. xv, 404 s. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7357-965-4, s. 373.

²⁰² KOVAŘÍK, Zdeněk. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. 6., dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2014. xxxii, 511 s. Beckova edice Komentované zákony. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-361-5, s. 358.

²⁰³ KOTÁSEK, Josef. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. xv, 404 s. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7357-965-4, s. 88.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 81 a 374.

²⁰⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 1620/2006, ze dne 29. 10. 2008.

být také pečlivý při vyplňování obchodní firmy zastoupeného, protože judikatura²⁰⁶ připouští pouze drobné odchylky; ty mohou být způsobeny například neznalostí gramatiky, nebo může být uvedena jiná zkratka označující, dle českého práva, tu samou obchodní formu.²⁰⁷ Pokud tedy nedojde k uvedení přesné obchodní firmy zastoupeného, nebude tento zastoupený zavázán. Je spornou otázkou, zda bude v tomto případě zavázán sám zástupce, neboť dle výslovné dikce čl. I § 8 ZSŠ je zavázán pouze ten, kdo se podepíše za jinou osobu, za kterou měl právo jednat. Je tedy otázkou, zda touto osobou může být i non subjekt. JUDr. Kovařík²⁰⁸ uvádí, že tato otázka je v praxi sporná, a domnívá se, že nikoliv. Argumentuje například čl. III § 3 ZSŠ, podle kterého není zavázán ani ten, kdo se podepíše za jiného jeho jménem. Jedná se dle mého názoru o situaci srovnatelnou. V této souvislosti je také zajímavý rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 5 Cmo 73/2006, ze dne 25. 4. 2006 (publikovaný v Soudních rozhledech č. 5/2007, s. 195): „[Ž]alovaný vyjádřil zde, že jedná jako zástupce. Nelze dospět k závěru, že podpis směřuje k tomu, aby byl zavázán on sám osobně. Koho by měl zastupovat, není zřejmé. Významné pro rozhodnutí věci je, že na směnce vyjádřil jasně, že jedná jako zástupce, a proto nemůže být jako rukojmí sám směnečně zavázán.“

Zajímavá je jistě situace u právnických osob, a to při zástupčím jednání statutárního orgánu. Způsob, kterým statutární orgán jedná za společnost, se zapisuje do obchodního rejstříku a je účinný vůči třetím osobám, na rozdíl od omezení jednatelského oprávnění, které vůči třetím osobám účinné není, ani kdyby bylo zveřejněno (§ 47 ZOK). To se týká i směnek, jak dovodila judikatura.²⁰⁹ V minulosti bylo možno setkat se s názory (např. Dědič. J., Podpisy na směnce, Profit, 1995, č. 44, s. V), že jelikož statutární orgán nejednal v zastoupení, ale jménem právnické osoby (srov. např. § 35 písm. f) ObchZ), nebylo možno zde aplikovat čl. I § 8 ZSŠ o zavázanosti osoby, která nejednala předepsaným způsobem. Tímto směrem se však judikatura nevydala, a argumentovala smyslem a účelem právní normy, když je zřejmé, že v době přijetí ZSŠ nebylo rozlišováno

²⁰⁶ Stejně tak i prvorepubliková judikatura, o které pojednávám na jiném místě této práce.

²⁰⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 1 Odon 47/97, ze dne 22. 7. 1998. V tomto judikátu také Nejvyšší soud uvedl, že zkratka "Ltd." nemůže být použita pro označení české společnosti s ručením omezeným.

²⁰⁸ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. 6., dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2014. xxxii, 511 s. Beckova edice Komentované zákony. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-361-5, s. 55.

²⁰⁹ Např. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 1227/2007, ze dne 31. 3. 2009.

jednání v zastoupení a jménem právnické osoby.²¹⁰ Výše uvedená judikatura také dovodila, že je bez právního významu generální plná moc, kterou by jeden člen představenstva udělil druhému členu představenstva k zastupování společnosti.

Dále bude jistě častá situace, kdy je člen statutárního orgánu (např. člen představenstva) zároveň řídicím zaměstnancem právnické osoby, typicky generálním nebo obchodním ředitelem. Judikatura v tomto směru dovodila, že jako člen orgánu může zastupovat právnickou osobu pouze způsobem zapsaným v obchodním rejstříku, a nikoli zastupovat právnickou osobu s odkazem na své zákonné zástupčí oprávnění, vyplývající z pozice generálního ředitele. Velký senát Nejvyššího soudu²¹¹ totiž kategoricky uvedl: „[O]soba, která je statutárním orgánem nebo členem statutárního orgánu právnické osoby nemůže být současně zákonným zástupcem této osoby.“ Dodávám, že se jedná o judikát k zastupování právnické osoby navenek, nikoli k tématice tzv. souběhů, čili možnosti uzavřít pracovní smlouvu se statutárním orgánem. Tato činnost zřejmě nemůže být vykonávána ve vztahu nadřízenosti a podřízenosti, a nemůže být vykonávána ani podle ničích pokynů. Nesplňuje proto podmínky závislé práce dle § 2 odst. 1 ZP.²¹² Recentní judikatura, na kterou si dovoluji upozornit, je však nově podstatně benevolentnější než dříve vůči pracovním smlouvám se členy statutárních orgánů. Tak například v rozsudku sp. zn. 21 Cdo 2310/2015, ze dne 5. 4. 2016, Nejvyšší soud dovodil, že činnost výrobně technického náměstka je odlišná od činnosti člena představenstva, a v rozsudku sp. zn. 21 Cdo 496/2014, ze dne 24. 2. 2015, dospěl ke stejným závěrům dokonce i u obchodního ředitele. V těchto judikátech Nejvyšší soud vždy pečlivě zkoumal, zda se předmět pracovní smlouvy neshoduje s předmětem činnosti statutárního orgánu, dospěl k závěru, že nikoliv, a proto judikoval platnost těchto pracovních smluv.

Jak vidno, judikatura je ke členům statutárních orgánů velmi přísná, neboť ti jsou osobně zavázání z důvodu nedodržení způsobu jednání zapsaného v obchodním rejstříku, byť jednali často v omluvitelném právním omylu (byla jim k tomu udělena plná moc, byli zároveň řídicími zaměstnanci, atp.) Naproti tomu osoby, které se na směnce podepíší za jiného (čl. III § 3 ZSŠ), nebo dokonce za neexistující subjekt (viz výše), nejsou směnečně zavázány. De lege ferenda bych navrhoval, aby osoby, které na směnce padělají podpisy jiných osob, nebo se

²¹⁰ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 12 Cmo 187/2004, ze dne 20. 9. 2004, uveřejněné pod č. 8/2006 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek.

²¹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Odo 11/2006, ze dne 15. 10. 2008.

²¹² Viz například rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 4028/2009, ze dne 16. 12. 2010.

podepisují jako zástupci non subjektů, byly samy směnečně zavázány. Jistě to lze po nich spravedlivě požadovat.

VIII.3 Důkazní břemeno k námitce nepravosti podpisu

Předně nutno připomenout, že podle ustálené judikatury Nejvyššího soudu lze namítat pouze nepravost vlastního, nikoli cizích, podpisů na směnce.²¹³ Důsledkem je například platnost závazku výstavce v případech, kdy ostatní podpisy jsou vadné. U cizích podpisů by snad bylo možno uvažovat o jediné námitce, a to neexistence podpisu výstavce, která by způsobovala neplatnost směnky jako celku (čl. I bod 8. ZSŠ). Další výjimkou je možnost namítat nekompletní řadu indosamentů²¹⁴, čili nedostatek oprávnění držitele směnky (čl. I § 16 ZSŠ).

Námitka zfalšování podpisu je zcela jistě námitkou absolutní, tedy námitkou, kterou lze použít vůči kterémukoli majiteli směnky. Opačný závěr, tedy že by se mělo jednat o námitku relativní, by byl zcela jistě zjevně absurdní, a v tomto směru jsem ani spory nezaznamenal. Nepochybně se však také jedná o námitku, kterou je potřeba uplatnit ve lhůtě pro podání námitek.²¹⁵

Námitka nepravosti podpisu, resp. důkazní břemeno k této námitce, prošlo v nedávné době judikaturním vývojem, a právní názor není dosud v judikatuře nižších soudů zcela ustálen.²¹⁶ Judikatura (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 771/2004, ze dne 29. 6. 2005) i doktrína²¹⁷ totiž původně, a to ještě v nedávné době, trvaly na závěru, že nepravost svého podpisu je povinen prokazovat směnečný dlužník, a nikoli žalobce jako majitel směnky. Vrchní soud v Olomouci²¹⁸ například konstatoval, že: „*Otázku důkazního břemene k pravosti směnky však je třeba posuzovat s ohledem na speciální procesní úpravu směnečného řízení, tedy s ohledem na speciální procesní úpravu směnečného řízení, tedy s ohledem na ust. § 175 odst. 1 a 4 o.s.ř. (..) I v případě, že žalovaný tvrdí, jako je tomu v tomto případě, že listina, na jejímž základě byl vydán směnečný platební rozkaz, není*

²¹³ Viz například usnesení sp. zn. 29 Cdo 372/2016, ze dne 30. 3. 2016, nebo rozsudek sp. zn. 29 Odo 459/2005, ze dne 22. 8. 2006.

²¹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 3045/2010, ze dne 31. 10. 2012.

²¹⁵ JIRSA, Jaromír a HAVLÍČEK, Karel, ed. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář: podle stavu k 1.2.2016*. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer, 2016. 5 svazků. ISBN 978-80-7552-080-7, s. 568.

²¹⁶ Tamtéž.

²¹⁷ KOTÁSEK, Josef. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. xv, 404 s. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7357-965-4, s. 53.

²¹⁸ Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci sp. zn. VSOL 4 Cmo 478/2006, ze dne 1. 3. 2007, dostupný z: <http://kraken.slv.cz/VSOL4Cmo478/2006>.

platnou směnkou, je totiž na žalovaném, aby to namítal, a také je na něm, aby své námitky prokázal.“ I po změně judikatury Nejvyššího soudu (viz níže) se však s tímto názorem lze setkat i dnes, a to v judikatuře nižších soudů²¹⁹, a dokonce i v jednom usnesení Ústavního soudu²²⁰, který k prokazování námitky nepravosti podpisu konstatoval, že: *„právní názor, podle něhož v této věci nesl důkazní břemeno stěžovatel (pozn.: avalista), pokládá za ústavně konformní a souladný s ustálenou judikaturou obecných soudů“.*

K výše uvedenému právnímu názoru si předně dovoluji uvést, že z § 175 odst. 1 a 4 o.s.ř. nevyplývá nic o přenesení zákonného důkazního břemene ze žalobce na žalovaného. Dále, obecně je samozřejmě možno činit rozdíl mezi podpisem na směnce a podpisem na jiné soukromé listině, čili konstatovat, že podpisy na směnce mají závažnější právní následky než podpisy jiných soukromých listin. Tímto směrem však zde argumentovat nelze, jelikož uvažujeme situaci, kdy se domnělý dlužník na směnku vůbec nepodepsal, a proto je absolutně neospravedlnitelné klást na něj zvýšené nároky. Zájmy poškozeného zde tedy, v původní judikatuře, ustoupily nejen zájmům oprávněných majitelů směnek, ale i zájmům škůdců, neboť to byl poškozený, koho tížilo důkazní břemeno ohledně pravosti jeho podpisu na směnce. Dělo se tak zřejmě ve snaze napomoci oběžné funkci směnky. Shodně s doc. Kotáskem toto nepovažuji za jakýkoli relevantní argument, když v České republice neexistuje žádná burza směnek.²²¹ A i kdyby existovala, proč by měli být obchodníci se směnkami chráněni více než poškození, jejichž podpis někdo zfalšoval? Nechtěným důsledkem této judikatury byla situace, kdy byla více chráněna osoba, která zfalšovala podpis na směnce, než osoba, která zfalšovala podpis na jiné listině, protože pokud by zfalšovala jinou listinu, musela by pravost podpisu prokazovat ona.

Na první pohled by se mohlo zdát, že tento právní spor je malicherný, a při povrchním vnímání by se dokonce dalo říci, že je vlastně jedno, kdo navrhne zpracování znaleckého posudku ke zkoumání pravosti podpisu. S řešením této otázky je však spojen zcela závažný následek, a to, že v pochybnostech o pravosti podpisu na směnce byl dosud úspěšný nikoli žalovaný, ale žalobce, čili ten, kdo byl

²¹⁹ Například v rozsudku 29 Cdo 3233/2013, ze dne 26. 2. 2014, zrušil Nejvyšší soud rozsudky Městského soudu v Praze i Vrchního soudu v Praze pro nerespektování jeho právního názoru ohledně důkazního břemene při vznesení námitky neplatnosti podpisu na směnce.

²²⁰ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 3592/10, ze dne 14. 3. 2011.

²²¹ KOTÁSEK, Josef. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. xv, 404 s. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7357-965-4, s. 52.

naříkán či podezříván ze zfalšování podpisu na směnce. Vrchní soud v Olomouci totiž například v rozsudku sp. zn. 4 Cmo 293/2007, ze dne 24. 1. 2008²²², konstatoval, že „*námítka žalovaného ohledně pravosti podpisu na směnce mohla s úspěchem obstát jen za předpokladu, že by závěr znaleckého posudku vyzněl zcela jednoznačně tak, že podpis žalovaného na směnce není jeho podpisem.*“ Jak vidno, v důsledku judikatura zavedla jakousi presumpci podpisu směnky. Bylo tedy na každém, aby prokázal, že směnku nepodepsal, jinak se mělo za to, že směnku podepsal. Tato teze zní absurdně, stejně tak jako je absurdní otáčet zákonné důkazní břemeno na základě neodůvodněných a mlhavých tvrzení o svéráznosti směnečného řízení.

Za správný tedy považuji právní názor vyslovený v rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 3478/2007, ze dne 21. 12. 2009, a který se v judikatuře Nejvyššího soudu již ustálil.²²³ Pravost podpisu směnečného dlužníka je tedy povinen prokazovat majitel směnky (žalobce). Řešení je samozřejmě jednoduché – požadovat po směnečném dlužníkovi úředně ověřený podpis. Pak by sám směnečný dlužník musel vyvracet správnost ověřovací doložky.

V literatuře²²⁴ se lze setkat s argumentem, že výše uvedený spor již není aktuální, když je údajně nově řešen ustanovením § 565 NOZ, podle kterého platí, že kdo se dovolává soukromé listiny, musí dokázat její pravost a správnost. Tento závěr je však nesprávný, neboť toto zákonné ustanovení je pouze přepisem názoru, který byl ustálen v judikatuře.²²⁵ Tak například již v rozsudku 22 Cdo 2670/98, ze dne 10. 10. 2000, uvedl Nejvyšší soud, že: „*[B]řemeno tvrzení i břemeno důkazní ohledně pravosti listiny je na tom, kdo z pravosti listiny pro sebe dovozuje příznivé právní důsledky.*“ Navíc, podle důvodové zprávy k § 565 NOZ se jedná o ustanovení, které se týká soukromého styku osob, nikoli veřejného, tj. procesního práva. Konečně, výše citované ustanovení by bylo možno negovat specialitou směnečného řízení, jak k tomu dříve docházelo. Ze shora uvedeného je tedy zřejmé, že § 565 NOZ nepřináší nic nového.

²²² Viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 963/2009, ze dne 28. 7. 2010.

²²³ Například usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 1844/2015, ze dne 27. 4. 2016, nebo 29 Cdo 310/2014, ze dne 25. 2. 2016, a další.

²²⁴ JIRSA, Jaromír a HAVLÍČEK, Karel, ed. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář: podle stavu k 1.2.2016*. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer, 2016. 5 svazků. ISBN 978-80-7552-080-7, s. 568.

²²⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Cdon 1031/96, ze dne 17. 4. 1996 nebo rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Odo 988/2004, ze dne 29. 6. 2006, nebo rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 729/2013, ze dne 26. 11. 2014.

IX. ZAJIŠŤOVACÍ SMĚNKA A SPOTŘEBITELSKÝ ÚVĚR

IX.1 Úvod

Patrně nejčastější bývá zneužití směnky (blankosměnky) v případě spotřebitelských úvěrů. Důvody jsou zřejmé: jednak jsou úvěrové smlouvy a smlouvy o půjčce v praxi velmi časté, jednak peníze mají svou kouzelnou moc, a proto osoba, která má zájem o úvěr či půjčku, často podepíše cokoli, jen aby je získala. Stejně tak podepíše téměř cokoli i osoba, která je v tíživé finanční situaci.

IX.2 Vývoj právní úpravy směnky v oblasti spotřebitelských úvěrů

Spotřebitelské úvěry zprvu nepodléhaly v našem právním řádu žádné zvláštní právní úpravě. To platilo až do roku 2002, kdy nabyl účinnosti zákon č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru, který v § 12 stanovil, že pokud je spotřebitelský úvěr splácen směnkou nebo šekem, nebo je jimi zajišťován, musí si věřitel počínat tak, aby byla zachována všechna práva spotřebitele, která vyplývají ze smlouvy o poskytnutí spotřebitelského úvěru (jednalo se o implementaci čl. 10 směrnice Rady č. 87/102/EHS). Tento zákon byl později nahrazen zákonem č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru, který původně, tj. ve znění účinném do 24. 2. 2013, obsahoval ustanovení § 18 ve znění zcela identickém k výše citovanému § 12 zákona č. 321/2001 Sb. Toto ustanovení de facto stanovilo, že je umožněn převod směnky pouze s účinky cese, nebo žádný, čili je buď potřeba předložit spotřebiteli k podpisu rektasměnku, případně vždy datovat rubopis po splatnosti (resp. po lhůtě k protestu), nebo postoupit současně směnku i zajišťovanou pohledávku. Je nepochybné, že pokud by věřitel tuto zákonnou povinnost porušil, mohl by se směnečný dlužník domáhat na věřiteli náhrady škody (§ 420 odst. 1 ObčZ). Je však potřeba poznamenat, že citované zákonné ustanovení je nadbytečné, když judikatura²²⁶ dovodila, že převod zajišťovací směnky před splatností (tj. s abstrakčními účinky) bez toho, aniž by byla postoupena také směnkou zajišťovaná pohledávka, je porušením smlouvy, konkrétně ujednání o zajišťovacím charakteru směnky, neboť směnka je převedena, aniž by nastala

²²⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 280/2005, ze dne 1. 3. 2006.

dospělost pohledávky (ve smlouvě nemusí být výslovně uveden zákaz). Judikatura²²⁷ dále dovodila, že pokud je sjednán zákaz převodu směnky, nejedná se o jeho porušení, pokud je postoupena směnka společně s pohledávkou, neboť účelem zákazu převodu zajišťovací směnky je zamezení, aby se směnka a kauzální závazek „rozešly“ k jiným věřitelům. Soudní praxe však stojí jako jeden muž na stanovisku, že jakýkoli smluvní zákaz převodu zajišťovací směnky neznamena, že by směnku nebylo možné platně rubopisovat.²²⁸ V návaznosti na výše uvedenou právní úpravu tedy lze uvažovat o tom, zda je vystavení blankosměnky, případně směnky na řad, ve vztazích mezi spotřebitelem, jako dlužníkem, a podnikatelem, jako věřitelem, ujednáním, které znamená k újmě spotřebitele, v rozporu s požadavkem dobré víry, značnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran, ve smyslu § 56 odst. 1 ObčZ, případně zda není v rozporu s dobrými mravy. Ústavní soud²²⁹ označuje ujednání o blankosměnce při zajištění spotřebitelského úvěru za odporující dobrým mravům. A pokud se týká ordresměnky, její nepřipustnost při zajištění spotřebitelského úvěru dovozuje Vrchní soud v Praze.²³⁰ Podle Vrchního soudu v Praze²³¹ bylo v souvislosti se spotřebitelským úvěrem povoleno vystavit pouze rektasměnku. Doc. Kotásek²³² k tomu trefně poznamenává, že je potřeba mírnit nadšení z rektasměnek, když například pozice avalisty je velmi prekérní jak u směnek na řad, tak i u rektasměnek (srov. čl. I § 32 ZSŠ), stejně tak jako je obtížné postavení akceptanta cizí rektasměnky (směnky cizí se však ve spotřebitelských vztazích vyskytují jen vzácně). Domnívám se navíc, že rektasměnku lze změnit na směnku na řad:

IX.3 Možnost jednostranné změny rektasměnky na směnku na řad

Podle čl. I § 11 odst. 2 ZSŠ lze vystavit i tzv. rektasměnku, čili směnku opatřenou doložkou „nikoli na řad“, nebo doložkou stejného významu. A contrario, pokud na směnce není uvedena žádná doložka, nebo doložka opačného významu, platí, že je převoditelná rubopisem. Dokonce ani škrtnutí doložky na řad nemá účinky

²²⁷ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 2383/2009, ze dne 29. 6. 2011.

²²⁸ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 1539/2006, ze dne 26. 6. 2008, usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 283/2008, ze dne 21. 10. 2009, rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 4722/2007, ze dne 29. 9. 2009, rozsudek Nejvyššího soudu 29 Cdo 1576/2007, ze dne 11. 2. 2009, a mnoho dalších.

²²⁹ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 199/11, ze dne 26. 1. 2012.

²³⁰ Rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 9 Cmo 401/2013, ze dne 5. 2. 2014.

²³¹ Rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 9 Cmo 122/2013, ze dne 29. 4. 2013

²³² KOTÁSEK, Josef, Neřád na řad, *Obchodní právo*, První archivní a spisovatelská s.r.o., 2013, roč. 22, č. 9, s. 318-325, ISSN 1210-8278.

rektadoložky²³³. Tomuto názoru se podivují, neboť evidentní vůlí jednající osoby je zamezení možnosti směnku indosovat. V tomto případě však zřejmě vítězí směnečná přísnost nad výkladem právního jednání, což je pochopitelné.

Vzhledem k tomu, že text každé směnky lze měnit (čl. I § 69 ZSŠ), nabízí se také škrtnutí rektadoložky. Škrtnutí rektadoložky bude mít takový efekt, že osoby, které se na směnku podepíší po škrtnutí rektadoložky, budou zavázány jako by podepsaly směnku na řad, a naopak, osoby, které se podepíší na směnku, když ještě obsahovala rektadoložku, budou zavázány jako by podepsaly rektasměnku, čili v případě postoupení směnky (byť rubopisem) budou moci vždy vznášet kauzální námitky. Výše uvedené závěry se však prakticky uplatní pouze tehdy, pokud se dlužníkům podaří v námitkovém řízení prokázat, že se na směnku podepsali před škrtnutím rektadoložky.

Otázka, kdo bude prokazovat zásah do textu směnky, není nikde výslovně řešena, avšak zdá se, že jím bude dlužník, když je to on, koho tíží povinnost tvrzení a důkazní.²³⁴ Ke škodě směnečných dlužníků totiž dnes platný zákon směnečný a šekový neobsahuje právní domněnku, že v pochybnostech se má za to, že rubopisy pocházejí z doby před zfalšováním, jako ji obsahoval zákon směnečný a šekový z r. 1927 v § 78 odst. 2 a § 79. Tehdejší teorie proto dovodila, že námitka zfalšování směnky byla absolutní.²³⁵ Z toho, že dnešní právní úprava toto ustanovení neobsahuje, by se mohlo zdát, že se bude jednat pouze o námitku relativní. V této souvislosti je mi však známo usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 5 Cmo 370/2014, ze dne 4. 9. 2014, ve kterém se uvádí: *„Na líci sporné směnky je škrtnuto. To ostatně připouští i žalobce v podání ze dne 15. 4. 2014. Jen těžko si lze představit markantnější příklad, kdy je namísto pochybovat o pravosti směnky²³⁶. Nelze přece jen cenzurou sporné směnečné listiny nijak rozpoznat, zda údaj ve směnce byl škrtnut ještě před podpisem dlužníků, a je-li jich více, jak je tomu zde, kterých. Nebo zda škrtnuto bylo následovně a jde o pozměňování směnečné listiny. Toto pochybení*

²³³ KOTÁSEK, Josef. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. xv, 404 s. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7357-965-4, s. 112.

²³⁴ JIRSA, Jaromír a HAVLÍČEK, Karel, ed. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář: podle stavu k 1.2.2016*. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer, 2016. 5 svazků. ISBN 978-80-7552-080-7, s. 568.

²³⁵ ŠTĚPINA, Jaroslav. *Směnka a směnečné řízení podle československého práva: (výklad k československému zákonu směnečnému, o příslušnosti a řízení ve věcech směnečných s praktickými vzorci a dodatkem zákona o směnečném poplatku)*. Praha: Josef Svoboda, 1933. 270, [i] s. Knihy o právu; sv. 1, s. 162.

²³⁶ Zřejmý odkaz na § 175 odst. 1 o.s.ř., podle kterého platí, že směnečný platební rozkaz má být vydán pouze, pokud je soudu předložen originál směnky, o jehož pravosti není důvodu pochybovat.

však nelze z pozice odvolacího soudu napravit.“ V tomto rozsudku tedy Vrchní soud v Praze judikoval, že v případě škrtní na směnce není namístě vydávat směnečný platební rozkaz. Proti vydání směnečného platebního rozkazu v tomto případě se vyslovuje také doc. Kotásek, který argumentuje tím, že jakékoli změny písemného právního jednání jsou vždy parafovány, a pokud tomu tak není, je pravost změny automaticky pochybná.²³⁷ Z výše uvedeného by tedy vyplývalo, že soud by měl ponechat návrh na vydání směnečného platebního rozkazu bez reakce a nařídít ve věci jednání.²³⁸ Autoři tzv. soudcovského komentáře uvádějí, že soud tuto věc (směnku o jejíž pravosti je důvod pochybovat) projedná běžným způsobem ve sporném řízení a poukazují na § 1791 NOZ, podle kterého u cenného papíru není potřeba prokazovat kauzu.²³⁹ Z toho by se tedy snad dalo dovozovat, že u směnek na kterých bylo škrtno, bude důkazní břemeno tížit žalobce.

Jak tomu však bude v případě, že byl směnečný platební rozkaz již vydán, není jisté. Domnívám se, že nesprávné vydání směnečného platebního rozkazu by nemělo znamenat pro dlužníka ty nepříznivé důsledky, že by na něj bylo přeneseno důkazní břemeno. Praxe však bude pravděpodobně opačná: Krajský soud v Praze v rozsudku sp. zn. 47 Cm 54/2013, ze dne 2. 10. 2013, konstatoval, že: *„Žalovaný k námitce provedené změny (čl. I § 69 ZSŠ) byl proto soudem vyzván k prokázání tvrzení, že v době vystavení směnky existovaly dvě platební místa (...). K tomu žalovaný namítal, že důkazní povinnost o tom, že směnka měla v době vystavení toliko jedno platební místo, tíží žalobce. Takový názor však správný není, žalobce nabyl směnku po několika indosacích a námitku neoprávněného zásahu do směnky nevznesl.“*

Námitku škrtní na směnce bude potřeba včas uplatnit, neboť v rozsudku sp. zn. 5 Cmo 593/1996, ze dne 11. 11. 1997, Vrchní soud v Praze konstatoval, že: *„Také námitka úplné neplatnosti směnky je podřízena koncentrační zásadě a není-li včas uplatněna, nemůže k ní přihlížet soud prvního stupně ani soud odvolací. Úplná neplatnost směnky jako námitka hmotněprávní není neodstranitelnou překážkou řízení.“* Stejně tak, respektive tím spíše, tedy námitka, že lze pochybovat o pravosti směnky, musí být včas uplatněna v námitkách.

²³⁷ KOTÁSEK, Josef. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, xv, 404 s. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788073579654, s. 266.

²³⁸ Viz například rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 1869/2006, ze dne 25. 9. 2008.

²³⁹ JIRSA, Jaromír a HAVLÍČEK, Karel, ed. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář: podle stavu k 1.2.2016*. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer, 2016. 5 svazků. ISBN 978-80-7552-080-7, s. 567.

IX.4 Novela zákona o spotřebitelském úvěru

Novelou zákona o spotřebitelském úvěru (č. 43/2013 Sb.), bylo ustanovení § 18 ZSÚ (s účinností od 25. 2. 2013) změněno tak, že použití směnky se při zajištění spotřebitelského úvěru zakazuje. Výše uvedené debaty o zákonnosti, respektive přiměřenosti a mravnosti zajišťovacích blankosměnek a ordresměnek ve spotřebitelských vztazích jsou však i nadále velmi aktuální, a to z toho důvodu, že jednak „dobíhají“ staré spory, jednak zákon o spotřebitelském úvěru rozhodně nepamatuje na všechny úvěrové vztahy mezi spotřebiteli a podnikateli. Zákon o spotřebitelském úvěru totiž nepamatuje na spotřebitelské úvěry v objemu nižším než 5 000 Kč (§ 2 písm. e) ZSÚ), a tak je jednou nejmenovanou největší mimobankovní úvěrovou společností nabízena půjčka ve výši 4 999 Kč. Režimu ZSÚ se lze vyhnout i jinými způsoby (samozřejmě protiprávními). Například: lze půjčit (předat) částku 100 000 Kč, avšak do smlouvy uvést, že půjčeno bylo, a vráceno bude, 200 000 Kč. Úspěch v takovém sporu je však nejistý; věřitel má sice šanci vymanit se z režimu ZSÚ (§ 2 písm. e) ZSÚ), protože bude povinností spotřebitele, aby prokázal, že přenechaná částka byla ve skutečnosti jiná, než je uvedeno ve smlouvě, což je prakticky nemožné, na druhou stranu by však soud mohl presumovat, že věřitel, který je podnikatelem, tak činí obvykle za úplatu, i když je skrytá, a ne bezúplatně, pro modré oči dlužníka. Věřitel by však mohl tvrdit, že půjčováno je skutečně bezúročně, a jediný jeho výdělek je na úrocích z prodlení a smluvních pokutách. Takové tvrzení by mohlo mít šanci na úspěch, neboť smluvní sankce by se nemusely považovat za úplatu ve smyslu § 2 písm. c) ZSÚ.

Ať už je však odpověď o mravnosti a přiměřenosti blankosměnek a ordresměnek ve spotřebitelských vztazích jakákoliv, je potřeba především zdůraznit, že případná nezákonnost směnky je pouze relativní námitkou, kterou lze uplatnit pouze a jen za podmínek uvedených v čl. I § 17 ZSŠ. Tedy jedná se zcela jistě o platnou směnku, neboť tato nese všechny zákonem stanovené náležitosti.

IX.5 Jak získat zpět nezákonnou směnku?

Následkem protiprávního vystavení směnky je nárok spotřebitele na náhradu škody (§ 18 odst. 2 ZSÚ), a samozřejmě i na vydání směnky²⁴⁰. Zjevně se nebude aplikovat

²⁴⁰ Shodně: KOTÁSEK, Josef., Směnka ve spotřebitelských vztazích, s. 11. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1422/jaro2006/MV838Zk/um/1250607/1_Spotrebitelske_smenky_-_komparace.pdf.

čl. I § 39 ZSŠ, který upravuje vydání směnky při jejím zaplacení (směnka je nezákonná, a proto nelze trvat na tom, aby byla vydána jen při placení). Jednalo by se tedy zřejmě o žalobu na vydání listiny, vykonávanou podle § 345 o.s.ř. V praxi je žaloba na vydání směnky vhodným institutem, protože zamítnutí směnečné žaloby nemůže vyústit v to, aby žalovaným byl vydán prvopis směnky²⁴¹, byť je tento uložen v trezoru soudu (jednalo by se totiž o překročení předmětu řízení).

Je jisté, že aktivně legitimován zde bude výstavce směnky. Je však otevřenou, a zdá se, že i v judikatuře a literatuře neřešenou, otázkou, které další osoby jsou aktivně legitimované. Vzhledem k tomu, že přímí dlužníci ze směnky jsou zavázáni materiálně samostatně (tj. akcesorita rukojemství je pouze formální), přikláním se k názoru, že aktivně legitimovaní k podání žaloby na vydání směnky jsou všichni přímí směneční dlužníci, čili výstavce, akceptant a rukojmí.

V praxi bude možno uvažovat o vzájemném návrhu (§ 97 o.s.ř.), případně lze majitele směnky předběhnout, a žalovat jako první. Uvažujme tedy následující příklad: Spotřebitel obdrží předžalobní výzvu dle § 142a o.s.ř. (vzhledem k následkům nezaslání předžalobní výzvy – nepřiznání nákladů řízení ve směnečném platebním rozkazu^{242,243} – tuto věřitel zašle vždy). Je tedy zřejmé, která osoba směnku drží, a nejméně po dobu 7 dnů od odeslání předžalobní výzvy držet bude (v praxi je častější i delší lhůta k plnění, případně delší vyčkávání věřitele, neboť sedmidenní lhůta od odeslání je velmi krátká). Spotřebitel má tak možnost domáhat se vydání směnky žalobou, a má jistotu, že žalobu podá v této lhůtě důvodně, tedy proti osobě, která skutečně drží směnku, a má k tomu i solidní důkaz, a to předžalobní výzvu (jen těžko bude věřitel tvrdit, že zaslal dlužníku předžalobní výzvu, aniž by držel směnku).

Je zde však i jednoduchý protitah věřitele (osobní poznatek z praxe), a to jednoduchá odpověď, že směnka byla indosována. V takovém případě však byla žaloba podána důvodně, a důvodem zpětvzetí bylo chování žalovaného, a proto žalobci náleží náhrada nákladů řízení (§ 146 odst. 2 o.s.ř.). Prevencí proti indosaci směnky bude jistě návrh na předběžné opatření, aby se věřitel zdržel převodů směnky (§ 76 odst. 1 písm. d) o.s.ř.) Spotřebitele však může odradit poměrně vysoká

²⁴¹ Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 39 Cm 289/2012, ze dne 10. 3. 2014.

²⁴² Usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 2 Cmo 415/2013, ze dne 26. 11. 2013.

²⁴³ JIRSA, Jaromír a HAVLÍČEK, Karel, ed. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář: podle stavu k 1.2.2016*. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer, 2016. 5 svazků. ISBN 978-80-7552-080-7, s. 411.

výše jistoty (10 000 Kč, § 75b odst. 1 o.s.ř.) Jako problém se dále jeví povinnost prokázat²⁴⁴, že je zde potřeba zatímní úpravy poměrů (§ 74 odst. 1 o.s.ř.), nebo obava, že by výkon soudního rozhodnutí mohl být ohrožen. Pouze obecná možnost zmaření výkonu rozhodnutí však podle judikatury nestačí, když je potřeba osvědčit konkrétní jednání žalovaného, čili skutečnost, která by mohla vést k závěru o důvodnosti obavy žalobce z ohrožení budoucího výkonu soudního rozhodnutí a o naléhavosti potřeby zatímní úpravy poměrů mezi účastníky.²⁴⁵

Lze tedy shrnout, že pokud má dlužník zájem dostat podepsanou směnku zpět, bude se jejího vydání muset na věřiteli domáhat vzájemným návrhem, případně žalobou na vydání směnky. Pozice spotřebitele v řízení o vydání směnky nebude slabší, ale spíše silnější, neboť jako žalobce o vydání směnky má sice stejnou povinnost tvrzení a důkazní jako v námitkovém řízení, není však omezen námitkovou koncentrací (§ 120 a § 175 o.s.ř.) Spotřebitel může být i v časové výhodě, neboť lze očekávat, že existence řízení o vydání směnky může být soudem vnímána jako důvod pro přerušení řízení podle § 109 odst. 2 písm. c) o.s.ř.²⁴⁶, a to zejména, pokud budou žaloba na vydání směnky a žaloba na vydání směnečného platebního rozkazu rozhodovány dvěma různými soudci, čili pokud ta z žalob, která bude pozdější, bude navrhovatelem označena jako samostatná žaloba, a nikoli jako vzájemný návrh. Pokud totiž žalobce neoznačí svou žalobu jako vzájemný návrh, v takovém případě se dle § 179 odst. 1 KanŘ bude jednat o samostatné řízení, vedené pod samostatnou spisovou značkou.²⁴⁷ Podle judikatury má však před přerušením řízení přednost spojení věcí.²⁴⁸

Možnost spojit věci různých soudců je v praxi obecných soudů pojímána kontroverzně^{249,250}; jedná se zde totiž o dvě ústavně zaručená práva, a sice právo na zákonného soudce (čl. 38 odst. 1 LZPS) a právo na to, aby věc byla projednána bez zbytečných průtahů (čl. 38 odst. 2 LZPS). Je tedy otázkou, zda má přednost právo na

²⁴⁴ Podle usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 328/10, ze dne 8. 4. 2010, se tato skutečnost prokazuje, naproti tomu ostatní skutečnosti musí být pouze osvědčeny.

²⁴⁵ Usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 2 Cmo 5/2016, ze dne 16. 2. 2016.

²⁴⁶ Usnesení Městského soudu v Praze sp. zn. 53 Cm 347/2012, ze dne 4. 4. 2013.

²⁴⁷ JIRSA, Jaromír a HAVLÍČEK, Karel, ed. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář: podle stavu k 1.2.2016*. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer, 2016. 5 svazků. ISBN 978-80-7552-080-7, s. 108.

²⁴⁸ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 40/2013, ze dne 27. 11. 2013.

²⁴⁹ Například SVOBODA, Karel. Ke spojení věcí projednávaných před různými soudci, *Právní fórum*, 2011, roč. 8, č. 10, s. 448-451, ISSN: 1214-7966.

²⁵⁰ Autor této práce se opakovaně setkal v praxi s případy, kdy soudce nevyhověl návrhu na spojení věcí s odůvodněním, že spojení věcí mezi různými soudci je nepřipustné, případně s argumentací, že by bylo obtížné se domluvit na tom, kdo bude spojené věci rozhodovat.

to, aby dvě řízení týkající se stejné směnky byla projednávána dvěma různými soudci, nebo aby byla projednána (zpravidla) rychleji, ve společném řízení. Autoři tzv. soudcovského komentáře k o.s.ř. spojování mezi soudci nevykládají, avšak požadují, aby rozvrh práce obsahoval jasná pravidla pro spojení věcí (například: později podaný návrh bude spojen s návrhem dříve podaným).²⁵¹ Tento komentář však opomíjí ústavněprávní argumentaci, čili otázku, zda toto ustanovení nevykládat tak, že spojit lze jen věci vyřizované jedním soudcem, byť to zákon výslovně nestanoví. V duchu možnosti spojování věcí mezi různými senáty judikuje nově i Ústavní soud (I. ÚS 2842/13, ze dne 5. 3. 2014, III. ÚS 236/13, ze dne 16. 7. 2015²⁵², a I. ÚS 386/16, ze dne 10. 2. 2016).

Lze tedy uzavřít, že spojení věcí různých senátů je možné a vhodné, avšak v praxi může narazit na překážky, jako je absence pravidel spojování věcí v rozvrhu práce, případně neochota soudců domluvit se na tom, který z nich bude spojená řízení rozhodovat (zkušenost z praxe). Na podkladě dokazování bude možno rozhodnout, zda má žalovaný zaplatit žalobci nároky ze směnky, případně zda má žalobce vydat směnku žalovanému.

²⁵¹ JIRSA, Jaromír a HAVLÍČEK, Karel, ed. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář: podle stavu k 1.2.2016*. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer, 2016. 5 svazků. ISBN 978-80-7552-080-7, s. 196.

²⁵² V tomto rozhodnutí dokonce ÚS zrušil rozhodnutí obecného soudu proto, že tento nespojil věci řešené různými soudci, přestože pro to byly vhodné podmínky.

ZÁVĚR

Cílem této práce rozhodně nebylo vyčerpávajícím způsobem popsat použití směnky ve spotřebitelských vztazích, ale podat právní analýzu sporných právních otázek, které vyvstávají v souvislosti s vystavením a soudním uplatňováním spotřebitelských směnek. Domnívám se, že cíle práce bylo dosaženo – práce poskytuje co možná nejkomplexnější pohled na nejdůležitější sporné otázky, na které jsem v praxi narazil.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

A) Knihy

- ČECH, Antonín. *Směnka podle nové úpravy*. Brno-Husovice: J. Jícha, 1942. 34 s. Příručky Praktického Podnikatele; sv. 1.
- JIRSA, Jaromír a HAVLÍČEK, Karel, ed. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář: podle stavu k 1.2.2016*. Vydání druhé, doplněné a upravené. Praha: Wolters Kluwer, 2016. 5 svazků. ISBN 978-80-7552-080-7.
- HERMANN-OTAVSKÝ, Karel. *Československé právo směnečné: s otiskem Ženevských konvencí z r. 1930*. 2., nově upr. vyd. Praha-Smíchov: V komisi Spolku československých právníků Všehrd, 1930.
- CHALUPA, Radim. *Základy směnečného práva*. 2., rozš. vyd. Praha: Linde, 2008. 319 s. ISBN 978-80-7201-716-4.
- KIZLINK, Karel a SPIŠIAK, Ján. *Zmenkové právo podľa zákona č. 255/1941 Sl. z. V Bratislave: Právnická jednota, 1944*. xvi, 605, [i] s. Knižnica Právnickej jednoty v Bratislave; sv. 10.
- KOTÁSEK, Josef. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, xv, 404 s. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788073579654.
- KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka jako zajištění*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. xi, 128 s. Beckova edice právo a hospodářství. ISBN 978-80-7400-182-6.
- KOVAŘÍK, Zdeněk. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. 6., dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2014. xxxii, 511 s. Beckova edice Komentované zákony. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-361-5.
- LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2013-2015. 6 svazků. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9.
- PAVLÍČEK, Antonín. *Směnka a chek v evropském zákonodárství: studie srovnávací*. V Praze: Tiskem a nákladem J. Otty, 1884.
- PAVLÍK, Emanuel. *Směnka a šek v mezinárodním obchodním styku: [Autoreferát kand. dis.]*. Praha: [s.n.], 1977.
- ROUČEK, František. *Nové československé právo směnečné*. 1. vyd. V Praze: Státní tiskárna, 1927.
- ROUČEK, František. *Nové československé právo směnečné*. Nově upravené, přepracované a doplněné páté vydání. Brno: Universitní knihkupectví Barvič & Novotný, 1931.
- ROUČEK, František. *Nové českomoravské právo směnečné*. Praha: Českomoravský Kompas, 1941, viii.
- Rozhodnutí nejvyššího soudu československé republiky ve věcech občanských*. Vážný, František, ed. V Praze: Právnické vydavatelství (V. Tomsa), 1920-1949. Sbíрка rozhodnutí nejvyšších stolic soudních republiky československé. Ř. I-a.
- SMITEK, Josef, ed. a ŠTĚPINA, Jaroslav, ed. *Jednotný směnečný řád: (vládní nařízení ze dne 19. prosince 1940, č.- 111/41 Sb.)*. V Praze: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1941.
- ŠTĚPINA, Jaroslav. *Směnka a směnečné řízení podle československého práva: (výklad k československému zákonu směnečnému, o příslušnosti a řízení ve věcech směnečných s praktickými vzorci a dodatkem zákona o směnečném poplatku)*. Praha: Josef Svoboda, 1933. 270, [i] s. Knihy o právu; sv. 1.

URFUS, Valentin. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích a počátky novodobého práva obchodního*. [1. vyd.]. Praha: Nakl. Československé akademie věd, 1959.

WENIG-MALOVSKÝ, Arnošt, *Směnečněprávní záměna v osobě věřitele a směnečné námítky*, Praha, Československá obchodní komora, 1965.

WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice. Část první, Řízení nalézací. 7.*, aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde Praha, 2014. 621 s. ISBN 978-80-7201-940-3.

B) Časopisecké články

CHALUPA, Radim. Excesivní vyplnění blankosměnky a změna textu blankosměnky. *Právní rádce*, 2009, roč. 17, č. 12, s. 29.

KOTÁSEK, Josef. Nad směnečným právem. Komentář k čl. I zákona směnečného a šekového - § 9 až § 10. *Obchodní právo*, 2002, roč. 11, č. 9, s. 22-27.

KOTÁSEK, Josef. Neřád na řad? *Obchodní právo*, Praha: První archivní a spisovenská s.r.o., 2013, roč. 22, č. 9, s. 318-325.

KOVAŘÍK, Zdeněk. Vznik, podstata a zánik práva vyplnit blankosměnku. *Právní rozhledy*, 2007, roč. 15, č. 1, s. 10an.

SVOBODA, Karel. Ke spojení věcí projednávaných před různými soudci, *Právní fórum*, 2011, roč. 8, č. 10, s. 448-451, ISSN: 1214-7966.

C) Právní předpisy

Instrukce Ministerstva spravedlnosti č. 505/2001 Org., ze dne 3. 12. 2001, kterou se vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy.

Úmluva o jednotném směnečném zákoně z r. 1930.

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ze dne 4. 11. 1950.

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD.

Zákon č. 127/2005 Sb., o elektronických komunikacích.

Zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů.

Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon).

Zákon č. 191/1950 Sb., směnečný a šekový.

Zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů.

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce.

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném do 31. 12. 2013.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění účinném do 31. 12. 2013.

Zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích).

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

D) Judikatura

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 199/11, ze dne 26. 1. 2012.

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 625/03, ze dne 14. 4. 2005.

Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1287/14, ze dne 31. 8. 2015.

Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3600/11, ze dne 14. 3. 2012.

Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 457/10, ze dne 18. 7. 2013.

Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 33/97, ze dne 17. 12. 1997.
Rozhodnutí Evropského soudního dvora, sp. n. C-269/95, ve věci Benincasa proti Dentalkit Srl.
Rozsudek Krajského soudu v Brně sp. zn. 5 Cm 605/2011, ze dne 12. 9. 2012.
Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 38 Cm 288/2012, ze dne 27. 6. 2013.
Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 39 Cm 289/2012, ze dne 10. 3. 2014.
Rozsudek Krajského soudu v Ostravě, pobočka v Olomouci, sp. zn. 6 Cm 753/2011, ze dne 19. 11. 2013.
Rozsudek Krajského soudu v Praze sp. zn. 47 Cm 555/2012, ze dne 23. 10. 2013.
Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 1 Odon 47/97, ze dne 22. 7. 1998.
Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 4028/2009, ze dne 16. 12. 2010.
Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 23 Cdo 1112/2013, ze dne 28. 11. 2013.
Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 23 Cdo 2351/2007, ze dne 31. 3. 2009.
Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 23 Cdo 2351/2009, ze dne 31. 3. 2009.
Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 4497/2009, ze dne 2. 6. 2010.
Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 1130/2011, ze dne 31. 5. 2011.
Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 1181/2009, ze dne 31. 3. 2010.
Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 1245/2014, ze dne 24. 2. 2016.
Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 1363/2011, ze dne 27. 2. 2014.
Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 141/2011, ze dne 19. 12. 2013.
Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 1576/2007, ze dne 11. 2. 2009.
Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 2270/2007, ze dne 31. 3. 2009.
Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 2605/2007, ze dne 22. 4. 2009.
Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 2861/2014, ze dne 27. 5. 2015.
Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 3045/2010, ze dne 31. 10. 2012.
Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 3233/2013, ze dne 26. 2. 2014.
Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 3613/2009, ze dne 30. 11. 2011.
Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 3727/2007, ze dne 30. 6. 2009.
Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 392/2011, ze dne 31. 7. 2013.
Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 4722/2007, ze dne 29. 9. 2009.
Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 1114/2004, ze dne 14. 9. 2005.
Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 1620/2006, ze dne 29. 10. 2008.
Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 1621/2006, ze dne 17. 12. 2008.
Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 1685/2005, ze dne 28. 6. 2006.
Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 280/2005, ze dne 1. 3. 2006.
Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 314/2001, ze dne 30. 10. 2002.
Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 459/2005, ze dne 22. 8. 2006.
Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 628/2004, ze dne 10. 5. 2005.
Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Cdon 1031/96, ze dne 17. 4. 1996.
Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Odo 11/2006, ze dne 15. 10. 2008.
Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 1616/2014, ze dne 29. 9. 2014.
Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 729/2013, ze dne 26. 11. 2014.
Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Odo 988/2004, ze dne 29. 6. 2006.
Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Tdo 361/2014, ze dne 9. 4. 2014.
Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 314/2001, ze dne 30. 10. 2002.
Rozsudek Vrchního soudu sp. zn. 9 Cmo 536/2003, ze dne 20. 1. 2004.
Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci sp. zn. VSOL 4 Cmo 478/2006, ze dne 1. 3. 2007.

Rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 102 VSPH 371/2013, ze dne 19. 12. 2013.
Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2905/99, ze dne 28. 11. 2001.
Rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 104 VSPH 329/2014, ze dne 10. 11. 2014.
Rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 5 Cmo 132/2009 ze dne 26. 10. 2009.
Rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 5 Cmo 556/2000, ze dne 20. února 2001.
Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci sp. zn. 4 Cmo 320/2012, ze dne 11. 10. 2012.
Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci sp. zn. 7 Cmo 612/2000, ze dne 18. 2. 2003.
Rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 12 Cmo 445/2008, ze dne 28. 5. 2009.
Rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 5 Cmo 134/2013, ze dne 26. 9. 2013.
Rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 5 Cmo 303/2012, ze dne 21. 1. 2015.
Rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 8 Cmo 462/2013, ze dne 30. 1. 2014.
Rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 9 Cmo 122/2013, ze dne 29. 4. 2013
Rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 9 Cmo 401/2013, ze dne 5. 2. 2014.
Usnesení Evropského soudu pro lidská práva ze dne 23. 2. 1999, ve věci Osmo Suovaniemi a ostatní proti Finsku (stížnost č. 31737/96).
Usnesení Městského soudu v Praze sp. zn. 53 Cm 347/2012, ze dne 4. 4. 2013.
Usnesení Městského soudu v Praze sp. zn. MSPH 96 INS 5766/2010, ze dne 19. 7. 2011.
Usnesení Nejvyššího soud sp. zn. 29 Cdo 1866/2007, ze dne 22. 4. 2009.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 1046/2011, ze dne 27. 4. 2011.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 23 Cdo 2166/2012, ze dne 24. 6. 2013.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 1844/2015, ze dne 27. 4. 2016.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 2344/2015, ze dne 27. 10. 2015.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 2383/2009, ze dne 29. 6. 2011.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 283/2008, ze dne 21. 10. 2009.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 310/2014, ze dne 25. 2. 2016.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 336/2010, ze dne 27. 9. 2011.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 3455/2014, ze dne 30. 9. 2014.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 372/2016, ze dne 30. 3. 2016.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 3727/2014, ze dne 30. 9. 2014.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 3969/2013, ze dne 22. 1. 2014.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 5052/2007, ze dne 29. 9. 2009.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 509/2008, ze dne 28. 8. 2008.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 5250/2009, ze dne 18. 8. 2011.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 71/2015, ze dne 30. 3. 2015.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 963/2009, ze dne 28. 7. 2010.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 40/2013, ze dne 27. 11. 2013.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 1539/2006, ze dne 26. 6. 2008.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 430/2002 ze dne 7. 5. 2003.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 454/2003, ze dne 8. 10. 2003.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tdo 1220/2009, ze dne 9. 12. 2009.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tdo 1220/2009, ze dne 9. 12. 2009.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 1022/2013, ze dne 30. 8. 2013.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 958/2012, ze dne 10. 7. 2013.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 3414/2014, ze dne 22. 1. 2015.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 6 Tdo 1576/2010, ze dne 31. 3. 2011.
Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 6 Tdo 1576/2010, ze dne 31. 3. 2011.
Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2342/11, ze dne 1. 12. 2011.
Usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1181/2015, ze dne 21. 4. 2015.
Usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 3592/10, ze dne 14. 3. 2011.

Usnesení velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 1945/2010, ze dne 11. 5. 2011.

Usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 2 Cmo 5/2016, ze dne 16. 2. 2016.

Usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 12 Cmo 496/2008, ze dne 28. 5. 2009.

Usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 2 Cmo 4/2016, ze dne 16. 2. 2016.

Usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 2 Cmo 415/2013, ze dne 26. 11. 2013.

Usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 5 Cmo 370/2014, ze dne 4. 9. 2014.

Usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 6 Cmo 269/2015, ze dne 30. 3. 2016.

E) Ostatní

Tisková zpráva České národní banky o udělení pokuty 6 milionů Kč. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/tiskove_zpravy_cnb/2012/20120302_pokuta_ifp.html.

KOTÁSEK, Josef., Směnka ve spotřebitelských vztazích, s. 11. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1422/jaro2006/MV838Zk/um/1250607/1_Spotrebitelske_smenky_-_komparace.pdf.

RESUMÉ / SUMMARY

Účelem této práce je analyzovat právní otázky a problémy spojené s užitím směnek ve spotřebitelských vztazích.

Směnky jsou především určeny k užití v obchodních vztazích. Vzhledem k tomu, že zákon je velmi přísný na směnečné dlužníky, mohou být směnky podnikatelem zneužity ve spotřebitelských vztazích, jak můžeme vidět v dějinách, a k čemuž dochází i v současnosti.

Největším nebezpečím pro spotřebitele jsou blankosměnky, a to zejména z toho důvodu, že spotřebitel musí prokazovat, že žalobce musel již v době nabytí blankosměnky vědět, že blankosměnka byla zneužita, a v opačném případě proti ní nemůže vznášet žádné námitky.

Pro spotřebitele je velmi nebezpečný také aval. Spotřebitel, který je avalem, je vždy zavázán. Aval, ze zákona, nemůže uplatňovat žádné námitky, které by náleželi dlužníku, za kterého se zaručil, nehledě na to, o jak zásadní námitky se může jednat. V poslední době je však judikatura k avalům podstatně shovívavější; předkládám mnoho rozhodnutí, která jsou vůči avalům velmi spravedlivá.

Rozhodčí řízení není ve směnečných spotřebitelských vztazích příliš rozšířené. Jedná se však o potenciálně velký problém, pokud ti podnikatelé kteří nejsou poctiví zjistí, jak snadno může být rozhodčí řízení zneužito. Pravidla rozhodčího řízení jsou vytvářena podnikateli, zejména věřiteli a jejich právníky. Nedílnou součástí těchto pravidel jsou ujednání o osobě rozhodce. Z důvodu, že tato pravidla jsou vytvářena věřiteli, jsou za rozhodce voleny osoby, které trvale spolupracují s věřitelem, a kteří jsou také věřitelem za tuto svou činnost placeni. Tato praxe je však dosud kritizována pouze právní teorií.

Konečně analyzuji také užití směnek v oblasti spotřebitelských úvěrů. Zákon zde sice zakazuje užití směnek, avšak tento zákaz nemá vliv na platnost směnek a závazků z nich vyplývajících, pokud je taková směnka indosována na nového majitele. Naštěstí se judikatura změnila, a v poslední době již není na spotřebitele tak přísná.

The purpose of this thesis is to analyze the legal questions and problems which are connected with the use of promissory notes in consumer relations.

Promissory notes are primarily designed to be used in business relations. Because the Law is very strict to debtors, promissory notes can be misused by trader in consumer relations, as we have seen in history as well as these days.

Most dangerous for consumers are blank promissory notes, especially for the reason that consumer has to proof that plaintiff misused the blank promissory note or he had known that the promissory note was misused at the time he acquired the promissory note, otherwise, consumer can apply no objections.

Aval is also very dangerous for consumers. Consumer, being an aval, is always obliged. Aval can, by law, never apply any of debtor's objections, no matter how strong the objections are. However, judicature is not so strict nowadays; I am presenting lots of decisions, which are very fair to the consumers.

Arbitration is not widely used in the area of promissory notes. But it is potentially a big problem, if those traders who are not righteous recognize how easily can be arbitration misused. Rules of arbitration are created by traders, especially creditors and their lawyers. Integral part of these rules is a settlement on the person of arbitrator. Because of the reason these rules are made by creditors, as arbitrators are frequently chosen persons permanently collaborating with the creditor and being paid by creditor. However, this practice is being criticized by law theory only.

Finally, I analyze the use of promissory notes in the area of consumer debts. It is forbidden by law, to use the promissory note, but this prohibition has no effect on validity of promissory note's obligations, if the promissory note is endorsed to a new creditor. Fortunately, judicature changed lately, and is not strict with consumers these days.

ABSTRAKT / ABSTRACT

Předkládaná práce se zabývá právními otázkami, které v praxi vyvstávají v souvislosti s užitím směnek ve spotřebitelských vztazích, zejména se pak zaměřuje na střet rigor cambialis a doktríny ochrany spotřebitele.

Práce vychází zejména z aktuální soudní judikatury, kterou analyzuje a poměruje s teorií, dřívější judikaturou, a se zásadami spravedlnosti.

The submitted thesis deals with legal questions which are arising in connection with the use of promissory notes in consumer relations, and is especially focused on conflict between rigor cambialis and consumer protection policy.

The thesis is especially working with today's judicature, analyzing and comparing it with doctrine, former judicature, and principles of fairness.

**NÁZEV PRÁCE V ANGLICKÉM JAZYCE /
THESIS TITLE**

Promissory note in consumer relations

KLÍČOVÁ SLOVA / KEYWORDS

směnka

promissory note